

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

İLKÖĞRETİM II. KADEME DEMOKRASİ EĞİTİMİ KONULARI
ÜZERİNE TÜRK ve ALMAN EĞİTİM SİSTEMLERİNDE ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI:
(Osnabrück-Muş Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞÜKRÜ BİLİCİ

Malatya - 2012

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI

İLKÖĞRETİM II. KADEME DEMOKRASİ EĞİTİMİ KONULARI
ÜZERİNE TÜRK ve ALMAN EĞİTİM SİSTEMLERİNDE
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI:
(Osnabrück-Muş Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞÜKRÜ BİLİCİ

Danışman: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Malatya - 2012

T.C

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı

Şükrü BİLİCİ tarafından hazırlanan İLKÖĞRETİM II. KADEME DEMOKRASİ EĞİTİMİ KONULARI ÜZERİNE TÜRK ve ALMAN EĞİTİM SİSTEMLERİNDE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: (Osnabrück-Muş Örneği) başlıklı bu çalışma, 03.07.2012 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Mesut AYDIN

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Mesut AYDIN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Recep DÜNDAR

Üye : Yrd. Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN

Üye :

ONAY

.../.../201.

Prof. Dr. Celal ÇAKAN
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mesut AYDIN danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi konuları Üzerine Türk ve Alman Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması: (Osnabrück - Muş Örneği)” başlıklı bu çalışmamızın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların yöntemine uygun bir biçimde oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Şükrü BİLİCİ

ÖNSÖZ

“İlköğretim İkinci Kademe Demokrasi Eğitimi konuları Üzerine Türk ve Alman Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması: (Osnabrück - Muş Örneği)” adlı bu tez; Almanya ve Türkiye’de demokrasi eğitimi konularının işlendiği dersleri veren öğretmenlerin, konular hakkındaki görüşleri alınarak bir karşılaştırma yapılmasına yönelik bir çalışmadır.

Çalışmada, demokrasi eğitimi ile ilgili konularda öğretmenlerin demokrasi algısı, konu ile ilgili uygulamaları, işledikleri konular, okullarda demokrasi eğitimi ile ilgili yeterli alan oluşturulması karşılaştırılmalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamızda bana her türlü desteği veren ve yardımlarını esirgemeyen hocam Sayın Prof. Dr. Mesut AYDIN’a teşekkürü bir borç bilirim.

İnönü Üniversitesi Öğretim Üyeleri, Sayın Yrd. Doç. Dr. Recep Dündar, Sayın Yrd. Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN ve diğer Öğretim üyelerine, mesai arkadaşım Sayın Arş. Gör. Âdem LÖK’ katkılarından dolayı teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Almanya’daki çalışmalarımız esnasında yardımlarını esirgemeyen Osnabrück Üniversitesi Eğitim Fakültesi dekanı Sayın Prof. Dr. Ingrid KUNZE, Osnabrück Üniversitesi Eğitim fakültesi Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Monika FIEGERT, Osnabrück Üniversitesi yabancı dil sekreteri BeateKUTZ’a yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bu çalışmamızın düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim aileme sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

Şükrü BİLİCİ

ÖZET

İLKÖĞRETİM II. KADEME DEMOKRASİ EĞİTİMİ KONULARI ÜZERİNE TÜRK ve ALMAN EĞİTİM SİSTEMLERİNDE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI: (Osnabrück-Muş Örneği)

BİLİCİ Şükrü

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut AYDIN
Haziran-2012, XIII +97

Bu araştırmamızın amacı, Almanya'daki ve Türkiye'deki demokrasi eğitimi ile ilgili dersleri veren ortaokul öğretmenlerinin İlköğretim II. Kademe demokrasi eğitimi konuları üzerine görüşlerini karşılaştırmaktır. Bu nedenle Survey (Tarama) Modeli, Nitel Görüşme Tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini, Almanya'nın Osnabrück kentindeki 11 ortaokul öğretmeni ile Türkiye'nin Muş kentinde bulunan 11 ortaokul öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplamak amacıyla nitel görüşme (mülakat) gerçekleştirilmiştir. Görüşmede toplam 6 soru her iki ülkedeki öğretmenlere aynı şekilde sorulmuştur. Görüşmede kayıt cihazı kullanılmış, kayıtlar daha sonra metin haline dönüştürülmüştür. Elde edilen verilerin analizi için betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Alman öğretmenlerin cevapları, A1-A11, Türk öğretmenlerin cevapları, T1 - T11 gibi kodlarla belirlenmiştir.

Çalışmamızın sonunda, öğretmenlerin demokrasi algılarında ve demokrasi eğitimi ile ilgili uygulamalarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Almanya'da demokrasi eğitimi ile ilgili uygulamaların daha fazla olduğu ve öğrencilerin okul ve ders ile ilgili işlere katılımının sağlanmaya çalışıldığı belirlenmiştir. Alman öğretmenler, sınıf meclisleri uygulamasını gerçekleştirmekte ve Öğretim materyali seçimini düzenlemektedirler. Almanya'daki okullarda, demokrasi eğitimi için yeterli alan sağlanmaktadır. Buna karşın, Türkiye'de, demokrasi eğitimi için, okullarda yeterli alan olmadığı belirtilmiştir. Türkiye'deki öğrencilerin katılım bilincinin yeterli derecede kazandırılmadığı, demokrasi eğitimi verilirken yeterli derecede uygulamaların yapılmadığı derslerin genellikle teorik olarak işlendiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, eğitim, demokrasi eğitimi

ABSTRACT

PRIMARY II. STAGE TEACHER EDUCATION ISSUES ON THE OPINIONS OF DEMOCRACY IN GERMANY AND IN THE TURKEY COMPARISON: (Example of Osnabruck - Muş)

BILICI, Şükrü
Post Graduate, İnönü University Institute of Educational Sciences
Department of Primary Education
Social Studies Teaching Department

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mesut AYDIN
July - 2012, XIII +97

The aim of our study is to compare Secondary School teachers' opinions on Democracy Education Issues who teach subjects in Secondary Schools about Democracy Education in Turkey and Germany. For this reason, Survey Model and Qualitative Interview Technique are used. The population of the study is formed by 11 secondary school teachers in the city of Osnabrück in Germany with 11 secondary school teachers in the city of Mus in Turkey. Qualitative interview is put into practice to collect data. In the interview totally six questions are asked to the teachers of both countries in the same form. Recording device is used in the interview and then records are converted into text. Descriptive analysis technique is used for the analysis of the obtained data. German teachers' responses are shown as A1-A11 and the Turkish teachers' responses are shown as T1 - T11.

At the end of the study, differences are observed in the teachers' perceptions of democracy and applications related to democracy education. It is determined that there are more applications about democracy education in Germany and students are guided to join issues such as school and lesson. German teachers carry out class assemblies' application and organize the selection of instructional materials. In the German schools, enough space for democracy education is provided. In contrast, in Turkey, it is indicated that there is not enough space for democracy education in schools. It is concluded that sufficient awareness of participation of students in Turkey is not properly achieved, applications are not done sufficiently while teaching democracy education and courses are usually thought theoretically.

Key words: Democracy, education, Democracy education

ZUSAMMENFÜHRUNG

VERGLEICH VON TÜRKISCHEN UND DEUTSCHEN LEHRER MEINUNGEN ÜBER DIE ERZIEHUNG ZUR DEMOKRATIE IN DER TÜRKISCHEN UND DEUTSCHEN BILDUNGSSYSTEMEN IN DER SEKUNDARSTUFE I (Beispiel für Osnabrück-Mus)

BİLİCİ Sukru

Masterarbeit, Inönü-Universität, Institut für Erziehungswissenschaft
Fachbereich Sozialkunde

Masterarbeit Berater: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Juni 2012, XIII + 97

Das Ziel dieser Forschung ist ein Vergleich von Türkischen und Deutschen Lehrer Meinungen über die Erziehung zur Demokratie in der Türkischen und Deutschen Bildungssystemen in der Sekundarstufe I. Deshalb wurde Survey (Scannen)-Modell, in qualitative Interviews Technik verwendet. Das Universum der Arbeit der Forschung sind 11 Lehrer in der Stadt Osnabrück in Deutschland und 11 Lehrer in der Stadt Muş in der Türkei repräsentiert. Während des Interviews insgesamt 6 Fragen in der gleichen Weise wurde in beiden Ländern zur Lehrern befragt. Aufnahmegerät wurde in dem Interview verwendet, die Datensätze dann in Text umgewandelt. Die deskriptive Analyse-Technik wurde für die Analyse der erhaltenen Daten verwendet. Die Antworten der Deutschen Lehrer wurde A1-A11, die Antwort der Türkischen Lehrer wurde T1 - T11 als Codes bestimmt.

Am Ende der Arbeit, Lehrer Vorstellungen von Demokratie und Anwendungen über die Erziehung zur Demokratie gibt es Unterschiede. In Deutschland wird mehr Anwendungen über die Erziehung zur Demokratie benutzt. Die Beteiligung der Schüler und Schülerinnen an den Themen über die Sachen von der Schule und Unterricht wird von dem Lehrer ermutigt. Die Lehrer in Deutschland führen die Anwendungen, wie die Klassenrat und die Auswahl von Unterrichtsmaterialien. In der Deutschen Schulen entstehen genügend Platz für Demokratie Erziehung. Im Gegensatz dazu in der Türkei, für die Erziehung zur Demokratie in den Schulen nicht genügend Platz angegeben wird. Für die Schüler und Schülerinnen in der Türkei kann nicht behauptet werden, dass sie genügend die Beteiligung des Bewusstseins haben. Daneben sind die Anwendungen für die Erziehung zur Demokratie nicht ausreichend. Die Unterrichten über die Erziehung zur Demokratie in der Türkei wird meistens theoretisch verarbeitet.

Schlüsselwörter: Demokratie, Bildung, Erziehung zur Demokratie

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ZUSAMMENFÜHRUNG	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
I. BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Tezin Amacı	3
1.3. Tezin Önemi	4
1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Tanımlar	5
1.6.1. Demokrasi	5
1.6.2. Eğitim	6
II. BÖLÜM	7
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Demokrasi	7
2.1.1. Demokrasi Nedir?	7
2.1.2. Demokrasinin Tarihsel Gelişimi	10
2.1.3. Alman Demokrasi Tarihi	13
2.1.4. Türk Demokrasi Tarihi	15
2.2. Eğitim	17
2.3. Demokrasi Eğitimi	18
2.4. Türk Eğitim Sisteminde Öğretim Kademeleri ve Okullar	21
2.4.1. Okul Öncesi Eğitimi	21
2.4.2. İlköğretim Okulları	21
2.4.3. Ortaöğretim Okulları	22
2.4.4. Mesleki – Teknik Ortaöğretim okulları	22
2.4.5. Yükseköğretim	22
2.4.6. Yaygın eğitim	23

2.4.7. 12 Yıllık zorunlu eğitim (4+4+4)	23
2.5. Alman Eğitim Sisteminde Öğretim Kademeleri ve Okullar.....	23
2.5.1. Primarschule (Okul Öncesi)	24
2.5.2. Grundschule (İlkokul).....	24
2.5.3. Sekundarstufe I (Ortaöğretim I Kademe)	25
2.5.4. Orientierungsschule (Okulda Eğitimi Yönlendirme Sınıfı)	25
2.5.6. Hauptschule (Ortaokul).....	25
2.5.7. Realschule (ortaokul).....	26
2.5.8. Gesamtschule	26
2.5.9. Gymnasium	27
2.5.10. Ortaokul II. Kademe	27
2.5.11. Yüksek Gimnasium Okulları ve Meslek okulları	28
2.5.12. Üniversiteler	28
2.6. İlgili Araştırmalar.....	28
III. BÖLÜM.....	34
YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	36
3.3. Verilerin Toplanma Süreci	36
3.4. Verilerin Analizi	37
IV. BÖLÜM	39
BULGULAR VE YORUM	39
4.1. Almanya'daki Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi ile İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular	39
4.1.1. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular	39
4.1.2. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde İşlenen Konulara İlişkin Bulgular ...	41
4.1.3. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine İlişkin Bulgular	44
4.1.4. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Bulgular.....	47
4.1.5. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konulara ilişkin Bulgular	51
4.1.6. Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına ilişkin Bulgular	55
4.2. Türkiye'deki Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi ile İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular	57

4.2.1. Demokrasi Kavramına ilişkin Bulgular	57
4.2.2. Demokrasi Eğitimi ilgili Derslerde İşlenen Konulara ilişkin bulgular	59
4.2.3. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine İlişkin Bulgular	62
4.2.4. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Bulgular	64
4.2.5. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konulara ilişkin Bulgular	67
4.2.6. Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına İlişkin Bulgular	68
4.3. Türkiye ve Almanya'daki Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması	70
4.3.1. Demokrasi Kavramı Üzerine Türkiye'deki ve Almanya'daki Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması	71
4.3.2. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde İşlenen Konulara Yönelik Türkiye ve Almanya'daki Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması	72
4.3.3. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine Yönelik Türk ve Alman Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması	73
4.3.4. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Türk ve alman Öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması .	74
4.3.5. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konulara Yönelik Türk Ve Alman Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması	75
4.3.6. Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına İlişkin Türk ve Alman Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması	75
4.3.7. Sınıf Meclisleri Uygulaması	76
SONUÇ VE ÖNERİLER	78
Sonuç	78
Demokrasi Kavramı	78
Demokrasi Eğitimi ile İlgili Dersler	78
Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Öğrenme Hedefleri	79
Demokrasi Eğitimi ile İlgili derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyaller	79
Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konular	80
Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanması	80
Öneriler	82
KAYNAKÇA	83
Ekler 1: Almanya'daki Öğretmenlerle Yapılan Mülakat Soruları	89
Die Frage des Interviews	89
Einführung	89

Leitfrage des Interviews	90
Ekler 2: Türkiye'deki Öğretmenlerle Yapılan Mülakat Soruları	91
Görüşme Soruları	91
Ekler 3: Almanya haritası (Osnabrück Şehri)	92
Ekler 4: Türkiye Haritası (Muş Şehri)	93
Ekler 5: Alman Eğitim Sistemi.....	94
Ekler 6: Almanya'daki Öğretmenler Listesi	95
Ekler 7: Türkiye'deki Öğretmenler Listesi	96
Ekler 8: Türk ve Alman Öğretmenlerin görüşlerinin Karşılaştırılması	97

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A1...A11	: Almanya'daki öğretmenlerin kodları
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEV:	: Çeviri
DP	: Demokrat Parti
HRSG	: Herausgeber (Editör)
İHDE	: İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi
İ.İ.B.F	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İ.Ö	: İsa'dan Önce
M.E. B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
REFAHYOL	: Refah Partisi ve Doğru yol Partisi
S.	: Sayfa
SBS	: Seviye Belirleme Sınavı.
SPSS	: Statistical PackageforSocialSciences
T1... T11	: (Türkiye'deki öğretmenlerin kodları)
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TEMA	: Türküye Erozyonla mücadele ve Ağaçlandırma Vakfı
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
USW.	: und soweiter (ve benzeri)
Vb.	: Ve Benzeri.
Z.B	: Zum Beispiel (Örneğin)

I. BÖLÜM

1.GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumundan, amacından, öneminden, sınırlılıklarından, varsayımından ve tanımlardan bahsedilmektedir.

Demokrasi kelimesi köken olarak Yunancadır. Demos ve kritos kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmektedir. Yunan şehir devletlerinde demokrasiye rastlanmıştır. İ.Ö. beşinci ve dördüncü yüzyıllarda Atina'da görülen yönetim sistemi, ayrıntılı olarak çalışılabilen tek Yunan demokrasisidir (Finley, 2003: 24). Tarihsel gelişimi içerisinde 20. yüzyıl, demokrasinin yayılması için en uygun dönem olmuştur.

Demokrasi, bireylere ve topluluklara ait tasarımlara saygı olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bir kurumsal güvenceler bütünü ya da çoğunluğun egemenliği değildir. (Touraine, 2011: 26). Bireylere ve toplulukların görüşlerine saygı, demokrasi bilinci çerçevesinde hayat bulabilir.

Günümüzde demokrasi eğitimi, demokrasinin yerleşmesi, anlaşılması ve öğrencilerin demokratik bir tutum kazanabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Demokrasinin en iyi öğretildiği yerlerden biri de okuldur. Demokratik yaşam tarzının okulda alan bulması, demokratik ortamın oluşturulması ve okuldaki etkinliklerin paylaşımı ile yakından ilişkilidir" (Yeşil, 2002: 104). Demokrasi eğitimi çerçevesinde demokratik bir sınıf ya da aile ortamında bireylere sorumluluk bilinci kazandırmak için çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenir. İşbirliği içerisinde grup çalışmaları, çeşitli konularda araştırmalar yaptırma, ödevler verme, belirlenmiş kurallara uymayanlara gerektiğinde uygun cezalar vermek diğer uygulamalar arasında sayılabilir. (Yeşil, 2002: 114).

Türkiye'de demokrasi eğitimi, ilköğretim II. Kademe düzeyinde sosyal bilgiler dersi, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde verilmektedir. 2010–2011 eğitim

öğretim yılında seçmeli olan vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi bu yıl zorunlu ders haline getirilmiştir. Türkiye'deki ilköğretim II. kademesindeki okullarda demokrasi eğitimi için yeterli alan olduğu söylenemez.

Almanya'da demokrasi eğitimi, sosyal eğitim, siyaset ve ekonomi, tarih, coğrafya, değerler ve kurallar gibi derslerde verilmektedir. Alman eğitim sistemine bağlı olarak okullarda demokrasi eğitimi için yeterli bir alan bulunmaktadır. Öğrencilerin demokratik tutum kazanmaları açısından uygulamalara önem verilmektedir.

Bu çalışmada, iki ülkede ders veren ilköğretim II. Kademe öğretmenlerinin demokrasi eğitimi üzerine fikirleri nitel görüşme tekniği kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmış, dört bölüm halinde düzenlenmiş, son olarak sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Türkiye'de İlköğretim II. kademedeki verilen vatandaşlık ve demokrasi dersinin, öğrencilerin katılım ve sorumluluk bilincini arttırmaya yönelik olup olmadığı araştırılmaktadır. Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi geçen yıl seçmeli ders iken bu yıl M.E. B. tarafından zorunlu ders haline getirildi, ancak bu ders için haftalık bir ders saati ayrılmıştır.

Türkiye'de vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde uygulamalara çok fazla yer verilmediği anlaşılmaktadır. Müfredat, okul içerisinde demokrasi bilincini arttırmaya yönelik uygulamaların yapılması noktasında özen gösterilmesini belirtmektedir. Ancak bu uygulamalar çeşitli nedenlerden dolayı yeterli düzeyde olmadığı belirtilmektedir. Türk eğitim sisteminde siyasi rejim olarak benimsediğimiz demokrasi için uygun bir eğitim verebilme noktasında eksiklikler mevcuttur. (Büyükkaragöz, 1989: 12)

Türkiye'de vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde konuların tam olarak işlenmesi güçlükler çekilmektedir. Konular için ayrılan zaman bazen yetersiz olabilmekte, kimi zaman da sınav sisteminden dolayı tam olarak

gerçekleştirilememektedir. İlköğretim II. kademesinde gerek sosyal bilgiler ve gerekse vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde yeterli derecede siyaset ve ekonomi derslerine yer verilmediği belirtilmektedir.

Almanya, demokratik bir yönetim ile idare edilmektedir. 16 eyaletten oluşan ülkede iktidarlar seçimle işbaşına gelir veya giderler. Almanya'da genel çerçevede bir eğitim politikası olmasına rağmen her eyaletin kendisine ait bir eğitim politikası vardır.

Eğitim sistemi öğrenci merkezlidir. Öğrenci merkezli yaklaşım çerçevesinde öğrenci sınıfta ve okul içerisinde aktif olarak rol alır. Demokratik eğitim sistemi içerisinde öğrencilere eğitim verilmektedir. Okul hayatında öğrencilere, demokratik katılım bilinci kazandırılmaya çalışılmaktadır. Demokrasi eğitimi verilmeye çalışılırken çeşitli yöntem teknik ve materyallerden faydalanılmaktadır. Sınıf temsilcisi ve okul temsilcisi seçimleri hemen hemen her okulda özenle yapılmakta ve öğrencilerin kararlarına saygı gösterilmektedir.

Almanya'da demokrasi eğitimi ile ilgili birden fazla ders vardır. Bunlar sosyal öğretim, tarih, siyaset ve ekonomi, değerler ve kurallar gibi derslerdir. Ayrıca haftalık sınıf meclisi dersi yapılmaktadır.

Demokrasi eğitimi için yeterli bir alan olduğu düşünülmektedir. Okulların fiziki ihtiyaçlarının daha iyi düzeyde olup, öğrenciler kütüphane ve iletişim olanaklarından yeterli düzeyde istifade edebilmektedirler.

1.2. Tezin Amacı

Demokrasi eğitiminin önemi, dünyada ve ülkemizde giderek artmaktadır. Dünyanın onlarca ülkesi demokratik sistem ile yönetilmektedir. Batı ülkeleri diye adlandırdığımız ve demokrasinin kaynağı olarak tanımlanan ülkelerden biri de Almanya'dır. Avrupa birliğinin en önemli kurucuları arasında yer alan Federal Almanya Cumhuriyeti, demokratik sistemin önemli savunucuları arasındadır. Bu bakımdan demokratik sistemin anlaşılması ve devam ettirilmesi açısından çok önemli bir yer tutan okullar ve okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşleri önemli hale gelmektedir. Bu nedenle okullar ve sınıflar, insanların katılımcı demokrasiye hazırlandığı yerlerdir (Şimşek, 2011: 189).

Ülkemizde önemi giderek artan demokrasinin yerleşebilmesi ve daha sağlam temellere oturtulabilmesi için demokrasi eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Demokrasi eğitiminin en iyi öğretilbildiği yerlerin başında okullar gelmektedir. Okullarda ise en büyük pay öğretmenlere düşmektedir. Bu noktada öğretmenlerin demokrasi eğitimi ile ilgili görüşleri oldukça önem arz etmektedir.

Yukarıda belirtilen gelişmiş bir ülke olan Almanya ile gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de demokrasi önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmamızda demokrasinin en iyi öğretildiği yerlerden biri olan okullarda görev yapan öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Karşılaştırma sonucunda demokrasi eğitimi geliştirmek hedeflenmektedir.

1.3. Tezin Önemi

Almanya ve Türkiye'deki öğretmenlerin demokrasi eğitimi üzerine görüşlerinin karşılaştırılması bu alan da yapılmış olan ilk çalışmadır. Bu çalışma örneğine alan yazında henüz rastlanmamıştır. Türkiye'de demokrasi eğitimi giderek önem kazanmaktadır. Bu açıdan Türkiye'deki demokrasi eğitiminin daha da geliştirilebilmesi için değişik yöntem ve tekniklerin ortaya konulması önem arz etmektedir. Yeni yöntem veya tekniklerin ortaya konulması açısından da bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışma 2011–2012 eğitim ve öğretim yılını kapsamaktadır.

Bu çalışma, Almanya'nın Aşağı Saksonya eyaleti şehirlerinden Osnabrück ile Türkiye'de Muş ilini kapsamaktadır. Aşağı Saksonya eyaletinin şehirlerinden biri olan Osnabrück kent merkezindeki ilköğretim ikinci kademesindeki öğretmenler ile mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar sosyal eğitim, siyaset ve ekonomi, tarih, coğrafya, değerler ve normlar gibi dersler veren öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı Almanya'da dört yıl eğitim gördüğü için bu ülkeyi seçmiştir. Osnabrück şehrinin seçilmesi ise, Osnabrück Üniversitesi ile Muş Alparslan Üniversitesi arasındaki personel değişim programı olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de ise çalışmamız Muş ili merkez okullarında görev yapan öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar Muş kent merkezindeki okullarda görev yapan Sosyal Bilgiler, Atatürk İlke ve İnkılâpları ile Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersleri veren öğretmenler ile yapılmıştır. Araştırmacı, Muş Alparslan üniversitesinde araştırma görevlisi olduğu için bu şehri seçmiştir.

İlköğretim II. Kademe demokrasi eğitimi konuları üzerine Türk ve Alman eğitim sistemlerinde öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması: (Osnabrück-Muş Örneği) adlı çalışmamız Osnabrück(Almanya) ve Muş (Türkiye) ile sınırlıdır.

Araştırma İlköğretim II. Kademe Öğretmenleri ile sınırlıdır. Bu öğretmenler içerisinde de sadece demokrasi dersi veya demokrasi konularının işlendiği dersleri veren öğretmenler ile sınırlı tutulmuştur.

Bu çalışma da nitel görüşme tekniği uygulanmıştır. Danışman hoca ve Osnabrück Üniversitesi öğretim üyesi Monika Fiegert ile beraber hazırlanan görüşme formu altı sorudan oluşmaktadır.

1.5. Varsayımlar

Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki okullarda verilen demokrasi eğitiminin evrensel ilkelere daha uygun olduğu varsayılmaktadır. Almanya'da verilen demokrasi eğitimi katılım bilinci ve sorumluluğu daha fazla arttırmaya yönelik olduğu sanılmaktadır. Almanya'da siyaset ve demokrasi üzerine daha fazla konu işlendiği varsayılmaktadır. Demokrasi eğitimi verilirken uygulamaların biraz daha ön planda olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasi eğitimi derslerine ve ders içeriklerine yeterince önem verilmediği varsayılmaktadır. Bu ders için yeterince zaman ayrılmadığı, demokrasi eğitimine yönelik uygulamaların çeşitli nedenlerden dolayı aksadığı varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Demokrasi

“Millet işlerinin yürütülmesi için gerekli siyasi kurumları tespit etme ve bu kurumların işlemlerini sağlayan kanunları yapma yetkilerini halkın elinde bulunduran rejim.” (Türk Ansiklopedisi, 1966a: 14).

“Demokrasi, pratikte halkın büyük çoğunluğunun temsilciliğini yapan yönetim anlamına gelir” (Arblaster, 1999: 15).

“Demokrasi çoğunluğun, bugünün çoğunluğunun yarın azınlığa dönüşebileceğini ve çoğunluğun çıkarlarından farklı çıkarları temsil edecek azınlığın haklarını tanıdığı yönetim biçimidir” (Touraine, 2011: 30).

1.6.2. Eğitim

Bir insanın yetilerini, davranışlarını geliştirmek ve içinde yaşadığı toplumun iyi değerlerini benimsetmek için uygulanan yollar, bir insan okul gibi belli ve denetimli bir çevrede kişisel gelişme, toplumsal nitelikler, meslek ve uzmanlık kazandırılması, öğretmen veya eğitimci yetişecek olanlara verilen psikoloji, öğretim metotları ve uygulama, eğitim tarihi, eğitim felsefesi, yönetim, teftiş gibi bilgilerin genel adı (Türk Ansiklopedisi, 1966b: 456).

II. BÖLÜM

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Demokrasi

2.1.1. Demokrasi Nedir?

Yunanca demos (halk), kratos (yönetim) anlamlarını taşıyan demokrasi kavramı, batı toplumlarında ortaya çıkmıştır. Demokrasi sistemi, günümüzde birçok dünya devleti tarafından uygulanmaya çalışılan bir yönetim biçimidir. İlk olarak Yunan şehir devletlerinde uygulanmış olduğu bilinmektedir.

Demokrasi kavramının tanımlanması ve içeriğinin ortaya konulması pek kolay değildir. Kavram kargaşası ve belirsizlik ile karşılaşmak mümkündür. Kişiler ya da gruplar, demokratikleşme süreci içinde, demokrasiyi kendi değer yargıları ve tercihleri doğrultusunda yorumlayabilmektedirler. Bu nedenle ortaya farklı tanımlar ve yorumlar çıkmaktadır (Demirtaş, 2008: 20).

Demokrasi, bir olgu olmaktan önce bir düşüncedir ve bir düşünce olduğu için de tek bir açık ve ortak anlamı yoktur. Uzun geçmişinde birçok farklı sosyal ve ekonomik sistemlerin içeriğinden dolayı farklı anlaşılmaktadır (Arblaster, 1999: 14). Halkın kendisini yönetecek kimseleri kabul etme ya da reddetme fırsatına sahip olması olarak da anlaşılmaktadır (Schumpeter, 2007: 407).

Demokrasi, bireyleri birer özne olarak tanıyan, yani onları koruyup kendi yaşamlarını yaşama, yaşam deneyimlerine bir bütünlük ve bir anlam kazandırma istençlerini destekleyen bir yönetim biçimidir. (Touraine, 2001: 270). Kurumsal güvenceler bütünüdür. Ancak bu güvenceler olumsuz bir özgürlük manasında anlaşılmamalıdır. Demokrasi sistemlerin egemen mantığına karşı, öznelere kendi kültür ve özgürlüklerinde verdikleri savaşımdır (Touraine, 2011: 24).

Özgürleşme isteğinin ardından gelen bir demokrasi daha sağlam kabul edilmektedir. Özgürleşme isteği, en kişisel deneyime bağlı, otorite ve baskı biçimlerine

karşı cephe almayı sağlar. Ayrıca, demokrasi olgusu ilk bakışta iktidarı sınırlamak ve çoğunluğun taleplerine yanıt vermek gibi gereklilikleri yanıtlar (Touraine, 2011: 23).

Demokrasi, mevcut yönetimle, ülke çözümleri hakkında aynı düşüncede olmayanların, bu düşüncelerini açıklama ve yayma haklarının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir. Bununla birlikte, demokrasi çoğunluğun baskısı değildir (Kongar, 2007: 12). Demokrasi çoğunluğun baskısı olmadığı gibi azınlıkta kalan düşüncelerin baskısı da demek değildir. Şiddet ögesinin demokratik sistemlerde kesinlikle yeri yoktur. İktidarın kendisinden farklı düşünenleri yok etmeyi düşünmesi demokrasiler içinde savunulamaz. Demokratik mekanizmaların, diktatörlük için, meşru bir biçimde kullanılması demokratik mantık tarafından engellenir. Bir toplumun yapısına en uygun olan siyasal iktidar demokrasilerde ortaya çıkar (Kongar, 2007: 14). Demokrasi, egemenlik haklarının halka ait olduğu siyasi sistem ve yönetim şeklidir (Armağan, 1990: 316).

Son iki yüzyılda batı toplumlarında yerleşik hale getirilen liberal demokrasiye, modern demokrasi, parlamenter demokrasi, çoğulcu demokrasi, anayasal demokrasi gibi farklı tanımlar da getirilmiştir (Sağır ve Karkın, 2005: 2).

Demokrasinin bir toplumda var olabilmesi için de bazı asgari şartların bulunması gerekmektedir: (Armağan, 1990: 317).

- a) Halkın, yönetime geniş çapta katılımı sağlanmalı.
- b) Farklı düşünceler serbestçe ifade edilebilmeli ve farklı düşüncelerin örgütlenebilmesine imkân tanınmalı.
- c) Çoğunluk tarafından alınan kararlara toplumun uyması, ancak azınlık haklarının da korunmalı.
- d) Temel haklar ve temel özgürlükler güvence altında olmalıdır.

2.1.2. Demokrasinin Özellikleri

Demokrasi, belirli değerleri, özellikleri ve gerekleri olan bir yönetim biçimi olduğu gibi; aynı zamanda da bir yaşam biçimidir. Demokrasinin, üzerinde hemfikir olunan temel değerleri olarak hürriyet ve özgür irade, çoğulculuk, çok seçenekli seçim karara katılma, tartışma, uzlaşma, hoşgörü, insan haklarına saygı sorumluluk bilinci,

eşitlik, farklılaşma, açıklık ve belirginlik hususları sayılabilir (Yeşil, 2002: 13). Demokrasinin temel özelliklerden biri olan hürriyet kavramı üzerinde durulması gerekmektedir. Hürriyetin ilk ve en açık ifadesi, kişinin serbest hareket edebilmesi, istediği şekilde yaşamasıdır ki; bu yaşam tarzı, geleneksel olabileceği kadar yeni kurallara da uygun olabilir. Demokrasi, hürriyetin bir sonucu ve onun koruyucusudur (Karpas, 2010: 11).

Günümüzde batı ülkelerindeki demokratik siyasal sistemde, bütün insanlar vazgeçilmez haklara sahiptirler. Devlet, kendisi başlı başına bir amaç değildir, ancak beşerî amaçlara ulaşmak için bir araçtır. Bireyin özgürlüğü koruma altına alınmıştır. İnsanlar kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanma hakkına sahiptirler. Demokrasi, insan aklına inanmayı esas kabul eder. Parti sistemine ve kuvvetlerin ayırımına ihtiyaç duyulmaktadır. Halkın temsil ediciliği de geniş ölçüde gerçekleşir (Tezcan, 1985: 99).

Çağdaş ülkelerde devletin laikliği, bireyin din ve vicdan özgürlüğü, demokrasinin en temel prensipleri olarak kabul görmektedir. Özgürlükler, anayasal teminat altına alınmıştır. Batı toplumları, günümüzde sahip oldukları konumlarına gelmelerinde, engizisyon mahkemelerinin baskıları ve kiliselerin aforozları etkili olmuştur. Demokrasi'ye ağır bir bedel ödeyerek sahip olmuşlardır (Aydın, Aydın, 2011: 395–396).

Demokrasinin temel felsefesi, kendinden başkasının varlığını ve onların da en az bizim kadar saygıdeğer olduklarını kabullenme erdemliliğini göstermektir (Taşkesen, 2011: 56). Demokraside bireyin hak ve şahsiyeti çok önemli bir yer tutmaktadır. Bütün insanların aynı şeyi düşünmesi ve kabullenmesi mümkün değildir. Bundan dolayı, demokratik zihniyet belirli bir zümreyi koruyup, haklarını kanunlarla güvence altına alıp, alt tabakayı ise yok sayamaz (Taşkesen, 2011: 66).

Rejimler, toplumdaki en güçlü varlığı iktidara getirebiliyorsa yaşayabilmektedirler. Aksi takdirde toplumun en güçlü varlığı, gerektiğinde rejimi değiştirerek iktidara gelebilir (Kongar, 2007: 12). Bir toplumda siyasal temsil ve siyasal katılım ilkeleri, toplumdan topluma değişemeyecek kadar önemli olmakla beraber aynı zamanda demokrasiyi var eden şartlardandır (Demir, 2010: 610). Bütün Avrupa'da uygulanan demokrasi, halkın kendi iradesiyle seçtiği kişiler tarafından idare edilen bir yönetim şeklidir (Karpas, 2010: 11).

Hükümetler, iyi ya da kötü anlayışını dayatamaz. Aksine öncelikle, herkesin talep ve görüşlerinin değerlendirilmesine olanak tanıyarak, özgür olmasını ve korunmasını sağlamalıdır. Halkın temsilcilerinin aldıkları kararlar, dile getirilen görüşler ve savunulan çıkarların büyük bir kısmı halkın görüş ve düşüncelerini yansıtmalıdır. Düşünce, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü demokrasinin başta gelen özelliklerindendir (Touraine, 2011: 22). Demokrasinin var olabilmesi ve yaşadığı yerde varlığını sürdürebilmesi için bazı koşulların gerçekleşmesi gerekir. Güçlü bir demokrasinin zorunlu koşulu, güçlü bir sivil toplumdur (Sarıbay, 1998: 25). Yine güçlü bir demokrasinin başka bir koşulu da demokratik kişilik özelliklerinin kökleşmesidir. Bu sayede demokratik bir topluma karşı olan duyarlılık da o derece fazla olur (Sarıbay, 1998: 81).

Bir ülkede halkın oluşturduğu partilerin olmadığı, halkın devlete bağlı olmadığı ve eleştiri yapmadığı yerlerde demokrasilerin yaşaması imkânsızdır. Demokratik olarak yönetilen ülkelerde, politik çıkarlar çok fazla ön plana çıkarılmamalıdır. Bu şekilde tesadüflere daha az yer verilmiş olur. İnsanlar, diğer insanların ilgilerini prensip olarak meşru görmelidirler. Diğer insanlarla etkileşim içerisinde olmalıdırlar. İşbirliği içerisinde olmalı ve ortak karar alma becerisine sahip olmalıdır. Ayrıca başkalarının duygularını anlamaya hazır olma veya kendini başkalarının yerine koyabilme yeteneğine sahip olmalıdırlar (Schmidt, Watermann, 2009: 282–883).

Günümüzde demokrasinin yaygın ve gündemdeki biçimi, liberal veya temsili demokrasidir. Liberal demokrasinin işleyişi, ülkelerin veya bölgelerin siyasal ve yönetsel açılımlarına göre farklılık gösterebilir. Bir ülke başkanlık rejimini tercih ederken, diğerleri parlamenter sistemi veya değişik türevlerini kullanabilir. Fakat bu farklılık, liberal/temsili demokraside ortaya çıkabilecek paradoksal sorunların benzeşmesini önleyememektedir (Sağır ve Karkın, 2005: 21).

2.1.2. Demokrasinin Tarihsel Gelişimi

Demokrasi tarihi söz konusu edildiği zaman özellikle antik Yunan deneyimi aklı gelmektedir. Atina'da doğrudan demokrasi uygulanmaktaydı. Meclis'e katılım her yurttaşa açıktı ve birkaç kâtip ve devletin sahip olduğu köleler dışında bir bürokrasi ya da memuriyet yoktu. Be nedenle yönetim tam anlamıyla halkın egemenliğindeydi. Meclis: savaş ve barış, antlaşmalar, finans, yaşam, kamu, işleri, kısaca yönetsel

aktivitenin tüm derecelerinde son karar yetkisine sahip olan bir merci idi. Bu mecliste herkes söz hakkına sahipti (Finley, 2003: 29). Ayrıca, otoritenin Meclis'in elinde olması, idari görevlerin dağılımı ve devri, kurayla seçilme, ücretli bir bürokrasinin yokluğu, halk jürilerinden oluşan mahkemeler, bir parti mekanizması kurumsallaşmış bir siyasi elitin oluşmasını engellemekte etkiliydi (Finley, 2003: 37).

Demokrasi sistem olarak itirazsız kabul edilmesine rağmen filozoflar tarafından özgürce eleştirildi. Bunun yanında filozoflar, alternatif siyasi ve etik düşünceler de geliştirmeye çalıştılar (Finley, 2003: 130–131). Yunanlılar siyaset hakkında sistematik olarak düşünmede, gözlemlenmede, betimlenmede, yorumlamada ve neticede siyaset teorileri oluşturma gibi alanlarda genel olarak kimsenin itiraz etmediği bir ilk olma özelliği taşımaktadır (Finley, 2003: 24).

Tarihte, Ortaçağa gelinceye kadar demokrasi adına kayda değer hareketlere rastlanmamıştır. Ortaçağda ise düşünce dünyasında din olgusu çok büyük bir etkide bulunmuştur. Din olgusu yaklaşık olarak ortaçağın tümüne egemen olmuştur. Bu etki sadece batı toplumları için değil doğu toplumları içinde geçerli olmuştur. Ortaçağda feodal düzene geçişte, Eski Yunan ve Roma'nın kölecî toplumunun etkilerinden söz edilebilir. Kral ya da imparator üstte yani yönetimde, Vasallar ve Serfler ise altta yani yönetilen konumundaydılar. Bu dönem bilimin ve özgürlüklerin egemen olmadığı "karanlık çağ" olarak da adlandırılır (Yurtseven, 2003: 14).

On üçüncü yüzyıla gelindiğinde İngiltere'de meydana gelen yönetim ile ilgili siyasi bir olay kralların devlet üzerindeki mutlak hâkimiyetlerini azaltması ve kuvvetler ayırımı ilkesini ortaya çıkarması açısından bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu olay, kral John'un 1215 yılında ilk defa bazı hürriyetleri Magna Carta olarak bilinen bir dokümanda garanti altına almasıdır. Bu olay kralın salt kendi arzusu ile olmamıştır. Kral iç savaş tehdidi olmasından dolayı böyle bir karar almak zorunda kalmıştır. Daha sonra tahta çıkan birçok kralın tasdik edip genişlettikleri bu dokümanla kiliseye bağımsız olmuş, kilisenin başını, kralın ataması değil, kilise yönetimi tarafından kurum içerisindeki bir seçimle atanmasına izin verilmiştir (Çızakça, 2002: 52).

Ortaçağda kilise, özgürlükler üzerinde bir baskı oluşturmaktaydı. Özgürlükler, Rönesans ve Reform hareketleriyle beraber tarih sahnesinde görülmeye başlandı. 17. yüzyıl özgürlük tarihinin altın çağı olarak kabul edilmektedir (Gülmez, 2001: 13). Otoriter ve totaliter rejimlerin zıddı ve alternatifi olarak görülen çağdaş

demokrasiler, XVII. Yüzyıl aydınlanma Çağı'nda görülmeye başlanan özgürlükler ve 1789 Fransız İhtilali ile uygulama alanı bulan liberal felsefeden (liberalizm) ilham almıştır. Onun bir uzantısı ve ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Yeşil, 2002: 16).

18. Yüzyıl felsefesi ile İngiliz düşünür John Locke'n fikirlerinin etkili olduğu 12 Haziran 1776 tarihli Virginia Haklar Bildirgesinde; "Tüm insanlar doğuştan eşit derecede özgür ve bağımsızdır." maddesi yer almıştır. 4 Temmuz 1776 tarihli Amerikan bağımsızlık bildirgesinde ise, yurttaşların hak ve özgürlüklerinin temeli, dinsel kökenli doğal haklara göre açıklanmaktadır. "İnsanlar, yaşamak, özgürlük, mutluluğu arama haklarını güvenceye almak için yönetimler kurar. Bu amacı köstekleyen yönetimi değiştirmek, halkın hakkıdır." J.J. Rousseau, Montesquieu ve Voltaire gibi ünlü ve etkili düşünürler, Fransa'da özgürlük düşüncesinin doğmasında ve gelişmesinde çok önemli rol oynadılar. 6 Ağustos 1789 yılında ilan edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesine göre; "insanlar hukuk açısından özgür ve eşit doğarlar; özgür ve eşit yaşarlar." Bildirgeye göre, "başkasına zarar vermeyen her şeyi yapabilmek özgürlüktür." (Gülmez, 2001: 16).

Evrensel insan hakları anlayışı çok uzun bir geçmişe sahip değildir. Uluslararası hukuk planındaki tarihi ise çok daha yenidir. 1945'te birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması ve insan haklarına saygı ilkesine açıkça yer vermesi ile "uluslararası hukuk" alanına taşınmıştır. "28. madde de hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleşebileceği bir uluslararası düzenin zorunluluğu onaylanmıştır." (Gülmez, 2001: 22).

Aydınlanma Felsefesi, Rönesans, reform ve özgürlükler demokratik sistemlerin de temelini oluşturmuştur. Demokratikleşme ise 20. yüzyılda çok hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Huntington, 1995, göre, 20. yüzyılda demokratikleşme, "üç dalga" halinde gelişme göstermiştir. Birinci dalga İngiltere, Fransa ve ABD'nin kendi içsel dinamikleriyle uzun bir süreçte halkın genel ve eşit oy hakkına kavuşmaları, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye bağlanmasıyla sonuçlanan dönemdir. Birinci dönemde, yirmi dokuz civarında demokratik yönetim ortaya çıkmıştır, ancak ters bir dalga bu dönemde demokratik sistemlerin hâkim olduğu devlet sayısını on ikiye düşürmüştür. İkinci dünya savaşının, demokrasiyi savunan ülkeler tarafından kazanılması demokratikleşmeyi daha güçlü hale getirmiştir. İkinci yaklaşık olarak yirmi yıl devam etmiş, bu süre içerisinde Japonya, Batı Almanya, Hindistan ve İsrail gibi ülkeler demokrasiye geçiş yapmışlardır. Üçüncü dalga ise yetmişli yılların ortasında

gerçekleşmiştir. Bu dönem, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın demokrasiye geçişiyle başlamış, Doğu Blok'unun çökmesiyle beraber demokrasi bu dönemde büyük bir güç kazanmıştır. Demokratik yönetim sistemi, birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Bu süreç günümüzde devamlılığını korumaktadır (s: 31–33).

Dünya'da demokrasi, çok zorlu süreçlerden geçerek günümüze ulaşmıştır. Demokrasi bu zorlu süreçlerden geçerken devamlı olarak pozitif yönde bir gelişme kaydetmiş ve giderek daha iyi bir yapıya kavuşmuştur. Demokrasi, kendi yapısı içerisinde devamlı olarak gelişmeye açık olmuştur. Demokrasinin gelişimine paralel olarak, insan hakları ve insanın yaşayışı da gelişmiştir, toplumlar demokrasinin sağladığı katkıları gördükçe, demokratik toplumların sayısı da artmıştır (Özdemir, 2009: 15).

2.1.3. Alman Demokrasi Tarihi

Almanya, Germen ırkına mensup halkların çoğunluğunu oluşturduğu, genel olarak Hristiyanlık dinine inanan, gelişmiş, ağır bir sanayiye sahip, yaklaşık 80 milyon nüfuslu bir Avrupa ülkesidir. Almanya federal bir yönetim sistemini kabul etmiş demokrasi ile yönetilen bir ülkedir.

Almanya siyasi birliğini geç sağlamış bir Avrupa ülkesidir. Alman Konfederasyonu (1815–1866), olarak adlandırılan dönemde de bir siyasi birlik söz konusu değildi. 1854 Osmanlı - Rus savaşında İngiliz ve Fransızların yardımıyla Osmanlı imparatorluğunun galip gelmesi, Rusya'nın beklendiği gibi güçlü çıkmamasından cesaret alan Prusyalı Kont Otto Von Bismack, Almanya'yı birleştirmeyi başardı. Bismarck, yeni İmparatorluk Almanya'sı (1871–1918) için, uyuşmazlık içerisindeki siyasal düşünceleri bir araya getirmeyi başaran bir anayasa düzeni oluşturdu. Fakat zamanla bu anayasa uzlaştırma işlevini yerine getiremez oldu. Bu düzendeki demokratik ilkeler, bütçe hazırlama yetkisi tanınan, erkeklerin oyları ile seçilenlerden oluşan, Reichstag (Alman Millet Meclisi) biçiminde benimsenmişti. Bunun yanında otokratik ilkelerde hâkimiyetini sürdürmekteydi (McNeill, 2008: 605–606).

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na İtalya dışında birçok Avrupa ülkesi savaşa hemen katıldı. Dört yıl süren uzun savaşlar sonunda Almanya imparatorluğu dağıldı.

1919 yılında Versay anlaşması imzalandı. Aynı yıl Weimar demokratik anayasası kabul edildi. 1933 yılına kadar sürecek olan Weimar Cumhuriyeti dönemi başladı.

Versay Anlaşması çok ağır maddeler içeriyordu. Almanya savaşın galiplerine büyük miktarda para ve toprak vermek zorunda kaldı. Birçok şehirde komünistler söz sahibi olmaya başladı. Sovyetler Birliğinin desteğini alarak darbe yapmak niyetindeydiler (Blainey, 2007: 83–84).

1924 yılı itibari ile suikast ve darbe girişimleri ile dolu bir dönem geride kalmaya başladı. Almanya'da demokrasi hâkimmiş gibi görünüyordu. Buna karşılık Alman halkının bir bölümü bu durumdan pek hoşnut değildi. Demokrasinin batıdan ithal edilmiş, işe yaramaz bir yönetim şekli olduğu düşünülüyordu (Blainey, 2007: 84).

Almanya, Adolf Hitler'in 1933 yılında iktidara gelmesiyle köklü bir rejim değişikliğine uğradı. Hitler parti başkanıydı. Hitler, Yahudiler ve Marksist sosyalistlerin Almanları sırtından hançerlediği inancını taşıyordu. Hitler ilk olarak anayasayı değiştirerek, gücün kendisinde toplanmasını sağladı. Demokratik bir seçimle başa geçmiş olmasına rağmen otokratik bir yapıya geçmeyi tercih etti. Almanya'yı yeniden büyük devlet yapmak istiyordu ve bu doğrultuda büyük uğraşlar verdi. İşten çıkardığı Yahudilerin yerine Almanları yerleştirerek halkının sevgisini kazanmayı başardı. Kısa sürede Almanya, Avrupa'nın en güçlü ülkelerinden biri haline geldi.

Hitler, bir yandan Versay Anlaşmasının feshedilmesini, Avusturya ve Çek Cumhuriyetindeki toprakların Almanlara geri verilmesini talep ediyor, diğer yandan da orduyu güçlendiriyordu. Almanların, 1 Eylül 1939 yılında Polonya'ya saldırması ile II. Dünya Savaşı başladı. İlk zamanlar önemli zaferler kazanan Hitler Amerika'nın da savaşa girmesiyle beraber yenilgiye uğradı. Hitler 1 Mayıs 1945 yılında intihar etti. Almanya ikiye bölündü (McNeill, 2008: 705–712).

II. Dünya savaşından, 1990 yılına kadar iki ayrı devlet halinde varlığını sürdüren Almanya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile beraber Federal Almanya Cumhuriyeti devleti adı altında birleşerek, başkentini Bonn şehrinden, Berlin şehrine taşıdı. Demokratik anayasaya göre ülke 16 federal eyalete bölündü. Her eyaletin kendi meclisi, başkenti ve başbakanı bulunmaktadır. Federal meclis ise bütün eyaletlerden temsilcilerin oluşturduğu meclistir.

2.1.4. Türk Demokrasi Tarihi

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan, nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu, Asya ve Avrupa açısından büyük önem taşıyan, 70 milyondan fazla nüfuslu Cumhuriyet ile yönetilen bir ülkedir.

Tarihsel açıdan bakıldığında, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin selefi olan Osmanlı İmparatorluğu, XV. ve XIX. yüzyıllar arasında önde gelen Müslüman bir devlettir. Öte yandan Türkiye, 1920'li yıllardan beri, anayasal açıdan laik bir devlet, daha sonra NATO'nun bir üyesi, şimdi de Avrupa Birliği'ne aday bir ülkedir (Özbudun, Hale, 2010: 13).

Türkiye'de demokrasi, genellikle iç dinamiklerin, bazen de dış dinamiklerin etkileriyle kurulmuştur. Demokrasi, ancak ondan maddi ve manevi yarar bekleyen, kendi dünya görüşünü ifade eden ve onun uğruna düşünce üreterek mücadeleyi göze alanlar sayesinde gerçekleşebilir. Bu mücadeleyi, modern orta sınıf verebilir. Osmanlı ve Türkiye demokrasinin gelişimi, modern orta sınıfın ortaya çıkışıyla paralellik göstermektedir (Karpas, 2010: 28–29).

XIX. yüzyılın, Türk toplumu için başta gelen iki özelliği vardır: "Kapitalizmin girişi" ve "Batı kurumlarının kabulü". Bu birbirine bağlı iki olay, Türkiye'de hemen hemen bütün kurumlardaki değişikliği belirlemiştir (Tanilli, 2007: 79).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye hızlı bir demokratikleşme sürecine girmiştir. Cumhuriyet ile birlikte demokrasi de varlığını korumayı başarmıştır ve gelişmeye devam edecektir (Karpas, 2010: 10). Ülkemizde, Cumhuriyetin ilanından sonra, çoğunlukla uygun ortam sağlanmadan ve zor şartlar altında çok partili yaşama geçiş denemeleri yapılmıştır. Halk kurulan partilere zaman zaman tepki göstermiş, ayaklanmalar olmuştur. Bu ayaklanmalar çoğunlukla şiddet kullanılarak veya ağır cezalar ile bastırılmıştır (Gülbüz, (2006: 18). Ancak, 1945 yılından itibaren çok partili hayata geçiş sağlanmış, CHP kadrolarından ayrılan milletvekillerinin oluşturduğu DP dönemi, 1960 yılına kadar sürmüştür (Karpas, 2010: 61).

Ülkemizde, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesinden 27 Mayıs 1960'a gelinceye kadar, rejime yönelik herhangi bir askeri müdahale, hükümet darbesi ya da ihtilal girişimi olmamıştır. Bu yönüyle 27 Mayıs 1960 ihtilali demokrasiye yönelik olumsuz bir hareket olmuştur (Erdoğan, 2009: 153). 27 Mayıs 1960 ihtilali, Türkiye'de

demokrasiyi daha da kurumsallaştırmak ve kalıcı hale getirmek iddiası ile yapılmış, beklenenin aksine bir sonuç vermiş, Türkiye'de demokrasinin en önemli kırılma noktası ve demokrasi dışı müdahalelerin miladı olmuştur (Erdoğan, 2009: 176). 1960 sonrası dönemde ise, Demokratik bir ortamın oluşmasına yardımcı olan 1961 Anayasası kabul edilmiş sosyal uyanış, geçmişe oranla büyük bir aşama kaydetmiştir. (Tanilli, 2007: 93).

12 Mart 1971 Muhtırasında ise Türk Silahlı Kuvvetleri, demokratik rejime doğrudan bir müdahale de bulunmamışlardır. Adalet Partisi hükümetinin istifası ve parlamento içinden tüm partilerin katılımı ile bir Milli Birlik Hükümeti'nin kurulması istenmiştir. "Bu dönem ilk güdümlü demokrasi dönemi olarak adlandırılır"(Erdoğan, 2009: 231).

12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri emir komuta zinciri içinde askeri bir müdahale daha gerçekleştirdi. TBMM. lağvedildi. Yeni bir anayasa hazırlandı. Müdahale sonucunda kapatılan siyasi partilerden bazıları 1983 yılında yapılan seçimlere katılma fırsatı buldular. Turgut Özal Anavatan Partisi genel başkanı olarak seçimi kazandı. Türkiye tarihinde yeni bir tek parti dönemi başladı.

1997 yılına gelindiğinde ise yine Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye'de siyasal İslamcılığın lideri Necmettin Erbakan'ın liderliğindeki "Refahyol" (Refah Partisi ve Doğruiyol Partisi) Anavatan hükümetinin istifaya zorlanmasında başrolü oynadı. Silahlı Kuvvetler, kısa bir zaman sonra seçilmiş sivil yönetimin yeniden kurulmasını kabul ederek kendi istekleri ile kıışlarına çekildiler (Özbudun, Hale, 2010: 139).

Tüm bunlara ek olarak, Türkiye'de iktidar muhalefet ilişkilerinde normal dengelerin kurulamamış olması, elli yıllık demokrasi tarihimizin en zayıf yönü olmuştur. 2002 seçimlerinde iki partiden oluşan bir mecliste de bu dengeler kurulamamıştır (Akçalı, 2009: 301). "Bu yüzyılda, demokrasiyi, onunla özdeş olan "Hürriyetler Kümesini özümsemiğimiz de pek söylenemez. İlginç olan şu ki halkımızın, hatta aydınlarımızın önemli bir bölümünün demokrasiyi ve onun uzantısı olan özgürlükleri sevdiğini de pek söyleyemeyiz" (Çavdar, 2004: 19).

Genel olarak demokrasimiz aksaklıklarla ilerlemeye devam etse de bazı olumlu gelişmeler de gerçekleşmektedir. Örneğin siyasal gündemin başına geçtiği 1945'lerden bu yana, demokrasimiz sürekli bir gelişme göstermiştir. Giderek kentleşen, nüfusunun yapısı değişen, tarlalardan fabrikalara yönelen bir toplumda, hiçbir zaman tutucu

olmamıştır (Tanilli, 2007: 103). Müdahale ve muhtıralara rağmen Türkiye'de demokrasi kültürü, artık genel kültür içinde sağlam bir temele oturmuştur. Bu konuda başarılı olmak, Atatürk'ün de söylev ve demeçlerinde vurguladığı gibi yurttaşların demokrasiyi algılama ve ona inanmaları ile orantılı olacaktır (Güner, 2006: 50). Ayrıca Türkiye'deki seçimler yarım asırdır şaibesiz ve usulüne uygun yapılıyor. Artık her türlü parti kurulması ve siyasi hayata girebilmesi mümkün olmaktadır. Bu şüphesiz ki ülkemizi dünyada birçok sorunlu ülkenin bulunduğu demokrat olmayan kamptan ayırıyor (Ortaylı, 2010: 124).

2.2. Eğitim

Eğitim Örgün ve yaygın eğitim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Örgün eğitim genel olarak ilk ve ortaokullar ile lise ve yükseköğretimi kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise daha kapsamlı ve ömür boyu sürebilecek, insanların kendilerini yetiştirmelerine yönelik her türlü eğitsel faaliyetleri kapsamaktadır. Eğitim hakkında farklı tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımlardan birkaçı şöyledir:

"Eğitim terimi en genel anlamda gençlerin ya da çocukların yetiştirilmesi, zihni ve ahlaki eğitimi; akli meleke ve niteliklerin özellikle de okul vb. kurumlarda sistematik bir öğretim yardımıyla geliştirilmesini ifade eder" (Armağan, 1990: 420).

"Geniş anlamda eğitim; çocuklara, ergenlere ve yetişkinlere kazandırılacak zihinsel ve bedensel yeteneklerin tümünü kapsayan her çeşit yetiştirme ve eğitme faaliyetidir. Genel olarak eğitim iki kısımda incelenmektedir: Örgütlenmiş (formel) ve örgütlenmemiş (in formel) eğitim" (Özen, Gül, Gülaçtı, 2007: 112).

"Eğitim, bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürlenme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme sürecidir" (Demirel, 2009: 6). "Eğitim, insan kişiliğini geliştirmeye, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayışı, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmelidir" (Levent, 2006: 73).

"Demokrasi için de eğitim çok önemli bir yere sahiptir. Demokrasi, eğitimi demokratik bir toplum oluşturma koşulu olarak görülmektedir, çünkü eğitim sadece bireyin değil uzun vadede toplumun da etkilendiği bir süreçtir. Dolayısıyla, demokrasiyi benimseyecek ve devam ettirip ileriki kuşaklara aktarabilecek bireylerin yetiştirilmesi ancak eğitim yolu ile mümkün olmaktadır" (Yeşil, 2002, 41-42).

"Gençlerin ailede kazandıkları demokratik değerleri geliştiren en önemli unsur öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı, temelde sistemi işleyip uygulayacak olan öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin niteliklerine bağlıdır." (Genç, 2006: 43).

Bireyler sosyal bir sistem içerisinde yaşamaya başladıkları zamandan itibaren, bir arada yaşamanın kurallarını da öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle toplumun var olabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için belli davranış kalıplarının, kurallarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle eğitim, toplumun istediği bu davranış kalıplarını, kurallarını bireylere kazandırmakla yükümlüdür (Sarpkaya, 2008: 2).

"Eğitim, fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biy.-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci şeklinde de tanımlanabilir" (Sönmez, 2009: 5).

Eğitimde üç özellik söz konusudur. Birinci özelliği, bir davranış kazandırma işi olmasıdır. Davranış kazandırma işi, mevcut davranışın geliştirilmesi, değiştirilmesi veya yeni bir davranışın kazandırılması şeklinde olabilmektedir. İkinci özelliği, bireyde davranış değişikliğinin ortaya çıkabilmesi için, kişinin kendisinin çaba sarf etmesi gerektiğidir. Üçüncü özelliği ise, eğitim faaliyetinin önceden belirlenen amaçlar çerçevesinde geliştirilmesidir. İnsanların sıradan davranışları bile bir amaçtan bağımsız olarak düşünülmediğine göre, eğitim alanında amaçlara duyulan ihtiyacın gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kıncal, 2009: 3).

2.3. Demokrasi Eğitimi

Demokrasi eğitimi ya da demokrasi için eğitim, demokrasinin bir yönetim biçimi olarak yaşaması için eğitim sisteminin katkıda bulunması olarak düşünülebilir. (Miser, 1991: 54)

Demokrasi eğitiminin amaçları, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor amaçlar olarak üç gruba ayrılabilir. Bireyin, bilişsel olarak bu kavramların, içeriklerini, önemini ve gereklerini bilmesini; duyuşsal olarak birey, toplum ve devlet açısından önemine ve gerekliliğine inanmasını; psikomotor olarak ise kavramların yaşaması ve yaşatılması için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesini amaçlar (Yeşil, 2002: 48).

Demokrasi, iyi toplum, bireylerin ne kadar özgür olabildikleri, yaratıcı güçlerini açığa çıkarma gibi verilerle ölçülür ve değerlendirilir. Bu amaçlar için uygun bir araç

olarak değerlendirilir. (Chomsky, 2007: 248). Demokrasi, insana değer olarak önem veren, insan kişiliğinin özgürce ve eksiksiz biçimde geliştirilmesine olanak sağlayan bir yönetim ve yaşama biçimidir. Demokrasi, ancak eğitim süreci içinde öğretilir. Demokrasinin öğrenilebilmesi için, eğitime ihtiyacı olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda eğitim, demokrasinin ön koşuludur (Gülmez, 2001, 65).

Bireylerin benimsedikleri davranış biçimi, davranışlarını şekillendiren asıl belirleyici unsurdur. Genellikle, demokratik davranış biçimini benimseyen bireylerin demokratik; baskıcı bir davranış biçimini benimseyen bireylerin baskıcı davranışlar sergiledikleri belirtilmektedir. Bu nedenle, demokratik davranışlarını sağlamak amacıyla, bireylere, demokrasi eğitimi verilmelidir. (Yeşil, 2002: 59)

Demokrasilerde eğitimin yönetimi, kabul edilmiş bazı ilkelere bağlıdır. Bunlardan en önemlileri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Tezcan, 1985: 100).

A. Halk kendilerini yönetecek kişileri seçtiği için bu konuda sorumlu olarak eğitilmelidirler.

B. Eğitim yoluyla herkes, kendi yeteneklerini sonuna kadar geliştirmeyi hedeflemelidir.

C. İnsanlar özgür olmak için eğitilmelidir.

D. Eğitim, açık fikirliliği geliştirmelidir.

E. Demokrasilerde eğitim sağlıklı bir yarışma kadar verimli bir işbirliği alışkanlığı geliştirmelidir.

F. Okul, demokratik uğraşlara bir ortam olmalıdır.

G. Eğitim üzerindeki siyasal denetim asgarî düzeyde olmalıdır.

Demokratik eğitim ortamının en temel özelliklerinden biri insan haklarına saygıdır. İnsan hakları demokratik eğitim ortamına farklı şekillerde yansımaktadır. Bu haklar, eğitim ortamına girebilme eşitliğinden (fırsat eşitliği) eğitim imkânlarından yararlanma eşitliğine kadar geniş bir alanda kendisini göstermektedir (Yeşil, 2003: 52–53). Yaşatarak öğretilen ve yaşanarak öğrenilip benimsenen demokrasinin sınıfın dört bir duvarı arasında kalmayıp özümşenen tutum ve davranışlara, dolayısıyla bir ”yaşam biçimi” ne dönüştürülme şansı, kuşkusuz çok daha yüksektir. Bu nedendir ki insan hakları ve demokrasi eğitimi, gerçekleştirilmeye çalışıldığı ortamın demokratikliği ölçüsünde amacına ulaşabilir, aktarılan bilgiler içselleştirilebilir (Gülmez, 2001: 67). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi, kurucu belgeler ile sözleşmelerin istediği insan

haklarına ve temel özgürlüklere ortak saygıyı gerçekleştirmenin içerdiği, onun gereği olan bir yükümlülüktür (Gülmez, 2001: 69).

Demokrasilerin temelinde yatan olgu, bireylerin kendi kendilerini yöneten gruplar içerisinde etkin katılım yoluyla deneyim sahibi olmalarıdır. Bu da öğrenimle elde edilebilen, uygulama yoluyla da tam olarak kazanılabilen bir özelliktir (Yeşil, 2002: 108). Demokrasi her düzey ve bağlamda; ailede, anne-baba-çocuk arasındaki ilişkilerde; okulda da, öğrenci-öğretmen-yönetici üçlüsü arasındaki ilişkilerde somut olarak görülmediği, yaşanmadığı ve sindirilmediği bir ortamda yapılan insan hakları ve demokrasi eğitimi inandırıcı olamaz ve asıl amacına ulaşamaz, çünkü eğitim ve okul çevresinde insan haklarını öğretmek, bir insan topluluğunda demokrasi sorunsalı ile yüzleşmek, karşı karşıya gelmek demektir (Gülmez, 2001: 66).

Öğretmenlerin, hizmet içi eğitim etkinliklerinin planlama, yürütme ve değerlendirme aşamalarına etkin katılımları sağlanmalıdır. Öğretmenlere dönük yürütülen demokrasi eğitimi faaliyetlerinin de, yaşama ve uygulama ağırlıklı olmasına, katılımcılığa dayanmasına dikkat edilmelidir. Kuramsal bilgilerin aktarılıp uygulamanın önemsenmemesi, öğretmenlerin demokrasi eğitimciliğine yeterince katkı sağlayamaz (Yeşil, 2002: 64). Ayrıca gönüllü ya da sivil kuruluşların demokrasi eğitiminde daha bilimsel davrandıkları, kurs seminer veya yayın türündeki etkinlikleri, özellikle son zamanlarda daha da artırdıkları söylenebilir. Bununla birlikte, tabana yayılma konusunda bazı sorunlar yaşadıkları ve başarısız oldukları görülmektedir (Gülmez 1995- 1996a, 244-245). Bu sorunun aşılmasında çok önemli bir rol oynayabilecek basın-yayın kuruluşlarının, konuya kayıtsız kaldıkları; bu konuya ilişkin programlara oldukça az yer verdikleri de dikkati çeken bir başka noktadır (Yeşil, 2002: 64).

"Demokrasi eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi", okullarımızın demokratikleştirilmesinde ve yeni kuşakların demokratik yaşam biçimine uygun olarak sosyalleşmelerinde önemli rol oynayabilir. Öğrenciler, demokrasiyi daha okul sıralarında uygulamalı olarak öğrenerek, gerçek yaşamlarında içselleştirebilir ve yeni nesillerin yaşayacağı Türkiye'de bir demokrasi bilinci geliştirebilir (Kıncal ve Uygun, 2006: 41).

"Demokrasi eğitiminde demokrasinin, programlarda ders olarak yer almasının değil; bireylerin demokratik davranmalarının daha önemli olduğu unutulmamalıdır.

Demokrasi, daha çok gözlenerek ya da yaşanarak öğrenilip ve ancak bu yolla bir yaşam biçimi olarak benimsenebilir" (Yeşil, 2002: 63–64).

2.4. Türk Eğitim Sisteminde Öğretim Kademeleri ve Okullar

2.4.1. Okul Öncesi Eğitimi

Milli Eğitim sistemimizin ilk basamağını oluşturan okul öncesi eğitim ilköğretim çağına gelmemiş 0–6 yaş arası çocukların eğitimini kapsar, Okul öncesi eğitim isteğe bağlıdır. 0–6 yaşlar arası, çocuğun gelişiminin hızla yönlendiği kritik yıllardır. Bu yıllarda temeli atılan beden sağlığı ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmekten daha çok, aynı yönde gelişme şansı daha yüksektir. Yapılan araştırmalar neticesinde çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir (Erdem, 2008: 28–30). "okul öncesi eğitim döneminde çocuğun bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimi açısından sağlıklı bir ortamda büyümesi, Türkçeyi doğru ve güzel konuşması, topluma uyumu için iyi alışkanlıklar kazanması ve ilköğretime hazırlanması amaçlanır" (Tuzcu, 2006: 202).

2.4.2. İlköğretim Okulları

"İlköğretim 7–14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur. İlköğretim basamağı, özel ilköğretim okulu, pansiyonlu ilköğretim okulu ve yatılı ilköğretim bölge okulunu kapsar" (Erdem, 2008: 32).

İlköğretim okullarında ilk beş yıl temel eğitim verilir. İlkokul birinci kademe olarak da adlandırılan bu dönemde dersler sınıf öğretmenleri tarafından verilir. İlköğretim ikinci kademe ise 3 yıllık bir eğitimi kapsar. İlköğretim ikinci kademe derslerini ise branş öğretmenleri vermektedir. İlköğretim toplam 8 yıldır ve zorunludur. İlköğretimin zorunlu olması; fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanmasıyla, her çocuğun ilgi ve yeteneklerinin tanınması ve bu tanımaya paralel olarak daha üst öğretim tür ve düzeylerine yönlendirilmesi ve aynı zamanda çağın koşullarına, demokrasiye ve kalkınmaya uyum sağlayabilecek niteliklere sahip olarak yetiştirilmek istenmesindedir (Tuzcu, 2006: 206).

2.4.3. Ortaöğretim Okulları

Milli Eğitim Temel Kanununun 26. Maddesine göre ortaöğretim, ilköğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Üç yıllık genel, mesleki ve teknik liselerin eğitim ve öğretim süresi, 2005–2006 öğretim yılından itibaren 9. Sınıftan başlamak üzere, kademeli olarak 4 yıla çıkarılmıştır. “İlköğretili tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim olanaklarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.” (Erdem, 2008: 36–37).

Gelecekte ortaöğretimin, insan yaşamında ve eğitim sisteminde önemli bir konum kazanması beklenmektedir. Bilgiyle yaşamayı öğrenme ve demokrasi değerleriyle bütünleşmiş olmak 21. yüzyıl insanında aranan temel özellikler arasındadır (Tuzcu, 2006: 209).

Genel ortaöğretim kapsamındaki okullar, Genel liseler, Anadolu Liseleri, Fen liseleri sosyal Bilimler Liseleri, Anadolu Öğretmen Liseleri, Anadolu Güzel Sanatlar liseleri, spor Liseleri ve Açık Öğretim Liseleridir.

2.4.4. Mesleki – Teknik Ortaöğretim okulları

“Mesleki-teknik ortaöğretim, ilköğretime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Üç yıllık mesleki ve teknik liselerin eğitim ve öğretim süresi, 2005–2006 öğretim yılından itibaren 9. Sınıftan başlamak üzere, kademeli olarak 4 yıla çıkarılmıştır” (Erdem, 2008: 39). “İşsizlik temel sorunlar arasında olmasına karşın, mesleki-teknik eğitim vermek yerine, işsiz üniversite mezunları yetiştirmekte ısrarlı olduğundan, ara insan gücü gereksiniminin artması olasıdır” (Tuzcu, 2006: 228). “Meslek-teknik ortaöğretim kapsamındaki okullar, Erkek teknik öğretim okulları, Kız teknik öğretim okulları, Ticaret ve turizm öğretimi okulları, Din öğretimi okulları sağlık öğretimi okulları ve çok programlı okullardır” (Erdem, 2008: 41).

2.4.5. Yükseköğretim

“Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 34. Maddesine göre yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretim, milli eğitim sistemi çerçevesinde, öğrencileri lisans öncesi,

lisans ve lisansüstü seviyelerinde yetiştiren bir bütünlük içinde düzenlenir” (Erdem, 2008: 42). Yükseköğretim kurumları, Üniversiteler, Fakülteler, Enstitüler, Yüksekokullar, Konservatuarlar, Meslek Yüksek Okulları, Uygulama ve araştırma merkezleridir.

2.4.6. Yaygın eğitim

Yaygın eğitim genel ve mesleki teknik eğitim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler birbirini destekleyici biçimde hazırlanır. Yaygın eğitim etkinliklerinin önemli bir bölümü Halk Eğitim Merkezi'nde sürdürülmektedir. Bu merkezlerde okuma yazma kursları, meslek kursları sosyal ve kültürel kurslar açılmaktadır (Erdem, 2008: 47).

2.4.7. 12 Yıllık zorunlu eğitim (4+4+4)

“Düzenlemenin en önemli amaçlarından biri de eğitim sistemimizi demokratikleştirme ve esnekleştirme arzusudur” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012: 9).

Yapılan değişiklik ile ilköğretim çağı 6–13 yaş olarak değiştirilmiş ve eylül sonu itibarıyla 5 yaşını doldurmuş, 6 yaşına girmiş çocuklarımızın ilköğretime başlamalarına fırsat verilmiştir (M.E. B. 2012: 10).

“Bu değişikliklerle birlikte halen uygulanmakta olan 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık kesintili zorunlu eğitim getirilerek 12 yıllık süre üç kademeye ayrılmıştır. Birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul(1.2.3. ve 4. sınıf), ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul (5.6.7. ve 8. sınıf), ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise (9.10.11. ve 12. sınıf) olarak düzenlenmiştir” (M.E. B. 2012: 10).

“Bakanlık olarak değerlendirmemiz sonucunda 66 ayını dolduran çocukların ilkokula kayıt yaptırmasına karar vermiş bulunuyoruz” (M.E. B. 2012: 15).

2.5. Alman Eğitim Sisteminde Öğretim Kademeleri ve Okullar

Alman eğitim sistemi eyaletlere göre farklılık arz etmektedir. Her eyaletin bir eğitim sistemi mevcuttur. Eyaletler eğitim sistemini değiştirme ve geliştirme haklarına sahiptirler. Ancak hemen tüm eyaletlerde zorunlu eğitim süresi 12 yıldır ve 6–18 yaş arasındaki çocuk ve gençleri kapsar. Bu sürenin 10 yılı tam zamanlı öğretim yapılan genel eğitim okullarında verilmesi zorunludur (Sağlam, 1999: 18).

Alman eğitim sistemi içerisinde ilkokulun ayrı bir yeri vardır. Burada temel eğitim ile ilgili dersler okutulur. Bu anlamda Almanya'da İlkokul en önemli okuldur. Öğrencilere 1. sınıftan başlamak üzere 4. sınıf da dâhil olmak kaydıyla dersler verilir (Peterson und Reinert, 1996: 85–86). "Zorunlu okul, altı yaşını doldurmuş bütün çocuklar için başlar, 18 yaşına kadar devam eder. Tam zamanlı okul zorunluluğu 9 yıl devam eder. Sonradan tam zamanlı okula devam etmeyenler yarı zamanlı okula üç yıl devam ederler" (Führ, 1989: 66).

Alman Eğitim Sisteminde okullar, Primarschule (Okul Öncesi) Grundschule (İlkokul) Sekundarstufe I (Ortaöğretim I Kademe) Sekundarstufe II. (Ortaokul II Kademe) ve yükseköğretim okulları olarak belirlenmiştir. Bu okulların yanında bedensel ve zihinsel engelli olan öğrencilerin eğitim gördüğü özel okullar da vardır (Führ, 1989: 68).

2.5.1. Primarschule (Okul Öncesi)

"Okul öncesi eğitim için herhangi bir zorunluluk yoktur. 3 yaş ile 6 yaş arası çocuklar anasınıfına gidebilirler. Bu okullara çocukların gönderilmesi isteğe bağlıdır" (Führ, 1989: 66). Bu okullar özellikle yabancılar için önemlidir, çünkü bu okullarda öğrenciler ana dilleri olmayan Almancayı öğrenmektedirler. Yabancı öğrenciler için adaptasyon dönemi işlevi de görmektedir. Çocuklar burada Alman kültürüyle ve Alman dili ile tanışmaktadırlar. "Okul öncesi ana sınıfları özellikle çocukların dil gelişimi açısından önemlidir. Ayrıca, Almanca dil bilgisi yeterli olmayan öğrenciler için önemli bir dönem olarak kabul edilmektedir" (Peterson und Reinert, 1996: 86–87). Özellikle yabancı kökenli çocuklar burada Almanca ile tanışmakta ve dili Almanca dilini rahatça öğrenebilmektedir.

2.5.2. Grundschule (İlkokul)

"İlkokul bütün çocuklar için okul sistemi içerisinde temel öğretimin yapıldığı yerdir. Bu okul dört yıl devam etmektedir. Genel olarak ilkokul dört yıl devam eder ancak Berlin'de altı yıl olarak uygulanmaktadır. Okul çağına gelmiş fakat okula başlamaya hazır olmayan öğrenciler imkânlar ölçüsünde anaokuluna kaydedilir" (Führ, 1989: 66).

2.5.3. Sekundarstufe I (Ortaöğretim I Kademe)

"Ortaöğretim I. Kademe okulları arasında "Orientierungsstufe", "Hauptschule", "Realschule", "Gymnasium" ve "Gesamtschule" yer almaktadır" (Führ, 1989: 66). Okullar arasındaki geçişler kesin bir şekilde engellenmemektedir. Öğrencilerin başarısına veya başarısızlığına göre geçişler olabilmektedir.

2.5.4. Orientierungsschule (Okulda Eğitimi Yönlendirme Sınıfı)

Okulda eğitimi yönlendirme sınıfı 5. ve 6. sınıfları kapsamaktadır. Ancak, öğrenciler, altıncı sınıfın bitimine kadar gönderilecekleri okulu seçebilme haklarını ellerinde bulundurmaktadır. Öğrenci kendi gideceği okul veya kazanacağı okul ile ilgili dersleri alır (Führ, 1989: 66-67). Bu okullardan hangi okula gidileceği öğretmenler ve öğrencinin velisi tarafından karar verilir. Öğrencinin gittiği okul seviyesini aşar ise eğitim seviyesi biraz daha düşük olan okula aktarılır. Okulda eğitimi yönlendirme sınıfı uygulaması, "Hauptschule" adı verilen okullarda da uygulanmaktadır. Öğretmenler, okul eğitimi yönlendirme sınıflarında üç okul sistemini de ilgilendiren dersler işlemektedirler. Bu okullar "Hauptschule", "Realschule", "Gymnasium" olarak adlandırılmaktadır. Bu ara sınıflarda, öğrenciler, kendilerine uygun olan okullar ile ilgili bir hazırlık dönemi geçirirler (Peterson und Reinert, 1996: 89).

2.5.6. Hauptschule (Ortaokul)

Hauptschule' ler 5. ve 9. sınıfları kapsamaktadır. Temel eğitimin verildiği ilkokuldan sonra, okulda eğitimi yönlendirme sınıfında veya ondan sonra "Realschule", "Gymnasium" veya "Gesamtschule" adı verilen okullardan birine gidebilme başarısını gösteremeyen bütün öğrencilerin "Hauptschule" denilen okullarda eğitim görmek zorundadır. Hauptschule adlı okulların hedefi öğrencilere toplum içerisinde yaşama fırsatı bulmayı sağlamaktır. Sosyal ve politik yaşama katılmayı ve gücünü işgücü olma noktasında kullanmayı öğrenmeyi sağlamaya çalışmaktır. (Führ, 1989: 90) Birçok Hauptschule öğrencisi bulundukları okullardaki öğrenimlerini tamamlamadan iş ve meslek hayatına atılmakta veya meslek eğitimi almaya başlamaktadırlar. "Yaklaşık olarak Hauptschule öğrencilerinin yarısı zanaatçılarda staj yapmaktadırlar" (Führ, 1989: 94).

"Hauptschule okulundan mezun olan öğrenciler kanunlara göre hem meslek yapabilirler, hem de eğitime yönelebilirler. Öğrenciler kendi ilgilerine ve eğilimlerine uygun olarak kurslara yönlendirilirler ve bu konuda bilinçlendirilirler. Bunun yanında mümkün olduğunca eğitim yolu da açık tutulmaktadır" (Peterson und Reinert, 1996: 93).

2.5.7. Realschule (ortaokul)

Realschule adlı okullar 6 veya 4 yıl şeklinde yapılandırılmıştır. Dört yıllık yapıyı Berlin(batı), Bremen, Hamburg, Niedersachsen ve Bayer kullanmaktadır. Bunun yanında bazı eyaletlerde ise Hauptschule öğrencileri için 3 yıllık Realschule tamamlama modeli de vardır. Bu okul sekizinci sınıftan itibaren başlar. Realschule orta seviyede bir eğitim tamamlama olanağı da sunar. Bu imkân Teknik yüksekokula gidebilme başarısı gösterebilenler için geçerlidir. Başarılı Realschule mezunları Gymnasium adı verilen okulların Oberstufe bölümüne geçebilirler (Führ, 1989: 67). Realschule' deki öğrenci onuncu sınıfı bitirdikten sonra Ortaokul I. Kademe diploması alır. Bu diplomayı alabilmesi için bütün notlarının en azından yeterli düzeyinde olması gerekmektedir (Peterson und Reinert, 1996: 100).

Bugünkü Realschule denilen okullar öğrencilerine okullar arası geçişi sağlamaktadır. Ağırlıklı olarak Realschule diploması alan öğrenciler meslek hayatına atılmakta veya yarı zamanlı meslek okullarına devam etmektedirler. Tam zamanlı okullara ve meslek yüksekokullarına da gidebilirler. İki yıllık bir eğitimden sonra meslek yüksekokulu diploması alabilirler. Realschule diploması eğitimi devam ettirmek için ve meslek hayatı yolunda büyük imkânlar sağlamaktadır (Baumert ve diğerleri 1990: 259–260).

"Realschule diploması ortaokul ikinci kademe okullarına devam etme ve meslek yüksekokullarına geçmeyi de sağlar. Realschule'de elde edilen başarılar endüstri kuruluşları, zanaat odaları, işletmeler ve yönetimler tarafından kabul görür" (Führ, 1989: 98).

2.5.8. Gesamtschule

"Öğrenciler, 5. sınıftan 10. sınıfa, ya da 7. sınıftan 10. sınıfa kadar Gesamtschule okullarına devam ederler. Çocuklarını Gesamtschule adlı okullara gönderen veliler ve

bu okullara giden öğrenciler genel olarak bu okullardan memnundur. Okullarından olumlu bir şekilde etkilenmektedirler" (Baumert ve diğerleri, 1990: 326). Gesamtschule okulları integrierte ya da Kooperative Gesamtschulen olarak ikiye ayrılırlar. Bazı okullarda uyum ile ilgili ve genel farklı dersler bir arada işlenir. Bazı okullar da ise Hauptschule, Realschule und Gymnasium gibi okullarda işlenen dersler bu okullarda toplu olarak işlenir (Führ, 1989: 67).

2.5.9. Gymnasium

Gymnasium adı verilen okullar sadece Ortaokulun birinci kısmını vermekle kalmaz, ayrıca ortaokul ikinci kademe eğitimi de verir. Ancak diğer okullarda sadece Ortaokul birinci kademe dersleri verilir ve 10. sınıfta sona erer. Kanunlara göre Gymnasium' da eğitim yedi veya dokuz yıl sürmektedir. Beşinci sınıftan başlayabildiği gibi yedi veya sekizinci sınıflardan da başlayabilir. Gymnasium eğitimi 13. sınıfta sona erer. 11. sınıf geçildiği zaman ortaokul birinci kademe bitirilmiş sayılır (Führ, 1989: 67).

"Gymnasium denilen okullarda en az iki yabancı dil dersi zorunlu olarak okutulur. Üçüncü sınıftan itibaren yunanca zorunlu yabancı dil olarak öğretilir" (Peterson und Reinert, 1996: 102–103).

"Gymnasium adı verilen okullarda "Abitur" adı verilen bitirme sınavı yapılmaktadır. Bu sınav 13. sınıfın sonunda gerçekleştirilmektedir. Gymnasium adı verilen okulların hedefi üniversiteye öğrenci göndermektir" (Führ, 1989: 99). Bu okullar üniversiteye gidebilmenin şartlarının en rahat sağlanabildiği ve eğitimin üst seviyede olduğu okullardır.

2.5.10. Ortaokul II. Kademe

Ortaokul ikinci kademe okulları genel eğitimi ve mesleki eğitimi kapsar. Ortaokul birinci kademesi ile Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yüksekokul ve Üniversitelerin altında yer alır. 10. sınıftan 11. 12. 13. sınıflara kadar devam eder. Hauptschule, Realschule, Gesamtschule ve Gymnasium okullarını bitiren öğrencilerin büyük bir çoğunluğu mesleki eğitim veya mesleki bir iş ile ilgili alanlara yönelme göstermektedirler (Führ, 1989: 68).

2.5.11. Yüksek Gymnasium Okulları ve Meslek okulları

Yüksek Gymnasium okulları 11 ile 13. sınıfları kapsar ve bu okulların bitiminde abitur denilen bitirme sınavı uygulanır. Bu okulların dışında Berufsaufbauschulen, Abendrealschulen, Abendgymnasium und Kolejler de okuyan öğrenciler herhangi bir bitirme belgesine sahip olmayanlar üniversiteye giriş için başvuru yapabilirler. Almanya'da mesleki okul yapısı ise farklılıklar gösterir. Farklı taleplere ve ortaokul birinci kademesinin bitirilmesine göre yapılandırılır. Bu alandaki okullar arasında Berufsschulen, Berufsfachschulen, Berufsaufbauschulen, Fachoberschulen ve özel yapıdaki okullar sayılabilir (Führ, 1989: 68).

2.5.12. Üniversiteler

"Bilimsel üniversiteler, üniversiteler, özel alan üniversiteleri, eğitim bilimleri üniversiteleri sanat ve müzik yüksekokulları, Meslek yüksekokulları gibi okulları kapsar. Bu okullar dışında yetişkin eğitimi ve devam eden eğitimler veren okullar da vardır. Özellikle de halk eğitim okulları ve uzaktan eğitim veren okullar bulunmaktadır" (Führ, 1989: 69). Halk eğitim okullarında okuma yazma bilmeyen yetişkin vatandaşlara eğitim verilir. Ayrıca çeşitli yabancı dil eğitimleri Belediye ile ortaklaşa verilir.

2.6. İlgili Araştırmalar

Biçer (2007) "Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi ile öğrencilerde demokrasi kültürü kazanımlarının ortaöğretim öğretmenlerince değerlendirilmesine yönelik bir analiz (Kütahya Örneği)," adlı yüksek lisans çalışması yapmıştır. Tarama modeli kullanılmıştır. Ortaöğretim öğretmenlerinin uygulanan ankete vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda onların konu ile ilgili görüş ve önerileri belirlenmiştir. Toplam 640 öğretmen ankete katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, demokrasi ve okul meclisleri projesinin öğrencilerde demokrasi kültürü oluşturma adına ortalama bir etkiye sahip olduğu, gelecek kuşakların demokrasi kültürünü oluşturmaya açısından önemli olacağı belirtilmiştir.

Kıncal ve Uygun (2006) "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi" uygulamalarının değerlendirilmesi" adlı çalışmayı yapmışlardır. Bu çalışmada 2004–2005 öğretim yılı ilk ve orta öğretim kurumlarında "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi" uygulamalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Proje ile okullarda

demokrasi kültürünün gelişmesi ve çocuklarda demokrasi bilincinin oluşması hedeflenmiştir. Çalışma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: bu proje ile demokratik yurttaşlık hedeflenmektedir. Proje öğrenci ve öğretmenler tarafından olumlu bulunmuştur. Okullarda projenin uygulanması ile ilgili bazı zorluklar yaşanmıştır, ancak çözülebilecek sorunlardır. Proje okullarımızın demokratikleşmesi noktasında, yeni kuşakların yetiştirilmesinde ve sosyalleşmelerinde önemli rol oynayabilir.

Emir ve Kaya (2004) “Demokrasi eğitimi ve okul meclislerine yönelik öğretmen görüşleri” adlı çalışmalarında 2003–2004 öğretim yılında M.E. B. tarafından pilot uygulaması başlatılan okul meclisleri projesine yönelik öğretmenlerin hazır bulunuşluğunu ve uygulanmasının gerekliliğine yönelik düşüncelerinin anlaşılması noktasında çaba göstermişlerdir. Pilot okullardaki 104 Öğretmen üzerinde anket çalışması uygulanmıştır. Veriler analizinde frekans hesaplamaları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Proje eğitim sisteminde ve kurumlarda yeterli desteği bulabilirse öğrencilerin birer demokratik vatandaş olarak yetiştirilmelerine katkıda bulunur. Projenin uygulayıcılarının hizmet içi eğitimden geçmeleri faydalı olacaktır.

Yeşil (2003) “Demokratik eğitim ortamının insan hakları temeli” adlı çalışmasında, insan haklarının demokrasinin en önemli özelliklerinden biri olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmanın amacı, demokratik eğitim ortamının insan haklarına uygunluğu açısından değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütleri belirlemektir. Çalışma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır. İnsan haklarını bilen ve savunan bireyler, demokratik eğitim ortamı oluşturulması anlamında öncelikli bir şarttır. İnsan haklarının demokratik eğitim ortamına yansıyan bir diğer boyutu ise bireylerin gizil güç ve yeteneklerini geliştirmelerine imkân tanıyan fiziksel yeterliklere haiz olmasıdır.

Özen, Gül ve Gülaçtı (2007) “Demokratik eğitim politikası” adlı çalışmasında, demokratik eğitim politikasına yön veren değişkenler, demokrasi felsefesini oluşturan teoriler ele alınmıştır. Bu noktadan hareketle demokratik bir eğitim modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda şu sonuçlarına göre demokratik eğitim politikası, kapsamlı ve tutarlı olmalıdır. Yasal temeller demokratik parametrelere göre yapılmalıdır. Demokratik örgütlerce ve bireylerce tespit edilmesi anlayışla karşılanmalıdır. Modern olması gerekmektedir. Bireylere kazandırılmak istenen bilişsel, duyuşsal ya da psiko-motor davranışların belirlenmesinde demokrasiye uygun olmalıdır.

Katılım esas alınmalıdır. Demokrasinin sadece bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda bir yaşama biçimi ve felsefesi olduğu üzerinde durulmalıdır. Demokratik eğitim politikasının ve değişikliklerinin tespitinde ölçüt bilimsellik olmalıdır.

Yeşil (2004) “İnsan hakları ve Demokrasi eğitiminde Yöntem”, adlı çalışmasında insan hakları ve demokrasi eğitiminde izlenecek yöntemler incelenmiştir. Çalışma sonucunda şu sonuçlara varılmıştır: İnsan hakları ve demokrasi bir kültürün yaşadığı ortamda öğrenilebilir. İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde öncelikli olan tutum ve davranış boyutu olmasına rağmen, bilgi boyutu da önemlidir. Öğrenci merkezli ve etkinliklerin çoğunlukta olduğu yöntemler etkili olabilir. Planlama yapılırken hedef dayanıklı yaklaşım yerine süreç temelli planlama anlayışı benimsenmelidir. Öğrenciler, müfredatın taşıyıcıları olmaları yerine, düşünen, yargılayan, üreten, eyleme ve etkinliğe iten bir öğretim süreci seçilmelidir. Yaparak-yaşayarak öğrenme, drama ve rol yapma, örnek olma, tartışma sosyal etkinlikler düzenleme, gezi-gözlem, araştırma ağırlıklı kurumsal incelemeler, grup çalışmaları yaptırma, problem çözme yöntemleri insan hakları ve demokrasi eğitimine daha uygundur.

Gülbüz (2006) “İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde, ilköğretim 7. ve 8. sınıfta Öğrenim gören öğrencilerin demokrasinin unsurları ile ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Nicel araştırma teknikleri ve genel tarama türlerinden "tekil tarama" tekniğinden yararlanılmıştır. Bolu il merkezinde bulunan gazi paşa ilköğretim okulunda uygulanmıştır. Araştırmaya katılan toplam öğrenci sayısı 100'dür. Özgün bir tutum ölçeği geliştirilmiştir. Veriler SPSS 10,0 paket programı ile çözümlenmiştir. Bu çalışma sonucunda şu veriler elde edilmiştir: Özgürlük ve hoşgörü kavramına ilişkin ifadelerle katılmışlardır. Öğrencilerin çoğunluğu "sadece insan olmak insan haklarına sahip olmak için yeterlidir" ifadesine katılmamışlardır. Öğrencilerin, demokrasinin unsurları içerisinde en fazla kararsız oldukları unsur "vatandaşlık" olduğu belirlenmiştir. Cinsiyete göre, eşitlik, özgürlük ve hoşgörü konusu farklılık arz etmiştir.

Keleş (2007) “Milli Eğitim Bakanlığı Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitim Programının Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, 2007 yılı içerisinde Mersin ve Van illerinde, hizmet içi eğitim enstitüsü tarafından düzenlenen “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Formatörlük Kursu” konulu eğitim programının amaç

içerik, eğitimcilerin sunuşu, ortam süre ve konaklama gibi açılardan değerlendirmeler yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. 5 soruluk bir formun yanında 22 sorudan oluşan bir anket formu toplam 137 katılımcıya uygulanmıştır. Araştırma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: katılımcıların büyük bir çoğunluğu programın, amaç-içerik, eğitimcilerin sunuşu, eğitim ortamı ve süresi hakkında olumlu bir kanaat sahibi olmalarına rağmen konaklama hakkındaki görüşlerin orta düzeyde kalmıştır. Cinsiyet ve yaş değişkenine göre istatistiksel bir fark bulunamamıştır.

Ceylan (2009) “Ortaöğretim kurumlarında demokrasi eğitimi ve okul meclisleri uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, öğrenci görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Betimsel bir çalışma yapılmıştır. Kırıkkale il merkezinde 23 okul meclis başkanı, 103 yönetim kurulu üyesi ve 422 seçmenden oluşan bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Şu sonuçlara ulaşılmıştır: Demokrasi eğitime ilişkin bazı kazanımlar elde ettikleri görülmüştür, ancak demokrasi eğitimi ve okul meclisleri uygulamaları hakkında ne yapacakları noktasında yeterli bir bilgiye haiz olmadıkları seçim süreci ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Projenin okullarda sistemli bir şekilde devam ettirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Gülmez (2001) “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi” adlı çalışmasında, uluslararası insan hakları belgelerini, insan hakları ile demokrasi ilişkisini irdelemiştir. Değişik nitelikteki belgelerin madde ya da fıkralarında dağınık biçimde yer alan doğrudan ya da dolaylı kuralları bir araya getirerek, bu alandaki yaklaşık yarım yüzyıllık uluslararası birikimi ortaya koymaya çalışmıştır. İlk ve orta öğretim programlarının taramakla beraber kimi ders kitaplarının incelenmesine de kitabında değinmiştir. Araştırmacının amacı resmi ve sivil kuruluşlara, bu alandaki uluslararası hukuksal dayanakları ve çerçeveyi göstererek bu alandaki kaynak gereksiniminin karşılanmasıdır.

Özpolat (2010) “Bir toplumsal değişme paradigması olarak demokrasinin eğitime yansımaları: demokratik eğitim” adlı çalışmasında şu sonuçlara varmıştır: Eğitim demokratik duyarlılıklar temelinde yapılandırılması bir zorunluluktur. Türkiye gibi kırılgan bir demokrasiye sahip olan ülkeler açısından daha fazla önem arz etmektedir. Demokrasinin, toplumsal kurumlara, günlük hayata sosyal ilişkilere, bireysel ve toplumsal tercihlere yön verecek hale getirilmesi, Türkiye'nin muasır

medeniyetler seviyesine çıkması ve Avrupa Birliğine üyelik sürecinde çok etkili olacaktır.

Üzen (1998) "27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve demokrasi eğitimi" adlı yüksek lisans tezinde, demokrasi eğitiminin gerçekleşmesini engelleyen faktörler üzerinde durmuştur. 27 Mayıs'ın ders kitaplarına yansımaları ve 27 Mayıs'ı korumaya yönelik çabalar ortaya konulurken bu konuda meclis tutanaklarının değerlendirilmesi de gerçekleştirilmiştir. Farklı gazete yayınlarındaki konu ile ilgili yorumlar verilmeye çalışılmıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Gayet güzel düzenlenen demokrasi eğitimi ile ilgili hedefler halen gerçekleştirilememiştir. Tarih ders kitaplarında tarafsızlık sağlanamamıştır. 150 yıllık demokrasi tarihimizde Türkiye'ye özgü birden çok demokrasi anlayışı oluşmuştur.

Gözübüyük (2002) "Türkiye'de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi" adlı çalışmasında Türkiye'de sivil Toplum kuruluşlarının demokrasi ve hoşgörü ile ilgili ne gibi faaliyetlerde bulundukları, demokrasi eğitimi ve hoşgörünün yaygınlaştırılmasındaki yeri ve önemi üzerinde durmuştur. Sonuç olarak sivil toplum kuruluşlarının katkılarının çok ciddi olduğu gözlenmiştir.

Miser (1991) "Demokrasi Eğitimi, Büyükkaragöz, (1989), Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi, Yine Demirtaş, Hasan. (2008). "İnsan Hakları Ve Demokrasi Eğitimi." adlı çalışmaları yapmışlardır.

Chomsky (2007) "Demokrasi ve Eğitim" adlı çalışma demokrasi ve eğitimin sorunlarına dair yazılarının toplanmasından oluşmaktadır. Amaç Chomsky'nin özgürlükçü toplum felsefesinin köklerini, birbiriyle yakın ilişki içerisinde bulunan demokrasi ve eğitim ile ilgili konuşma ve makalelerinin derlemesini okuyuculara sunmaktır.

Christ (2008) "Bildung in Europaschul und Bildungssysteme in skandinavischen Ländern und in Deutschland, Farmington (2010) "Bildung in der Demokratie", Gebhard (2011) "Demokratie als Lebensform", Osterwalder (2011) Demokratie, Erziehung und Schule", Wachter (2009) "Erziehung zur Demokratie" Schmidt ve Watermann (2009) Demokratische Bildung, Petersen und Reinert (1996) Bildung in Deutschland, Reichenbach (2001) "Demokratisches Selbst Und

Dilettantisches Subjekt. Demokratische Bildung Und Erziehung In Der Spätmoderne.”

Bu alanda yapılmış çalışmalardan bazılarıdır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanma teknikleri, veri analizi ile ilgili açıklamalara yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Survey (tarama) yöntemi, nitel görüşme (mülakat) tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nicel bulgular kolaylıkla sayısallaştırılıp çeşitli istatistiksel teknikler uygulanabilirken, nitel araştırmalarda sayısallaştırma oldukça sınırlıdır. Nitel araştırmada amaç, sayılar yoluyla sonuca ulaşmak değildir. Asıl amaç araştırılan konuyla ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Sarpkaya, 2009: 253).

Pozitivizm ötesi ya da yorumlamacı anlayışın ortaya koyduğu "bilginin örgütlenmesi ve sunulmasında tek, en doğru bir biçim yoktur" düşüncesinden yola çıkarak, sosyal bilimler artık yavaş yavaş fen bilimlerinin kavramları ve yöntemleri yanında, kendi doğasına özgü kavramlar, araştırma yöntemlerini bulmaya başlamaktadır. Gittikçe artan bir şekilde sosyal bilimciler nitel çalışmalara yönelmekte ve bu süreçte "nesnellikten" daha çok "bakış açısını" ön plana çıkarmaktadırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 30). Nitel araştırma da genellikle, doğruluğu veya yanlışlığı test edilmek üzere önceden belirlenmiş bir kuram ya da denence (hipotez) yoktur. Nitel araştırmada tümevarım ilkesi hâkimdir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 47).

Ekiz'e (2003) göre, nicel araştırmalarda, veriler analiz edilmeden önce, hatta veriler toplanmadan önce, analizlerin ne şekilde yapılacağı, uygulanacak kural, metot ve

prosedürler planlanır. Buna karşın nitel araştırmalarda, araştırmanın sonuna dek ya da veriler toplanıncaya kadar, takip edilecek prosedürler açık değildir. Verilerin ortaya çıkmasıyla beraber şekillenir (Ekiz, 2003: 73).

Türkiye'de vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde uygulamalara daha fazla yer verilmesi gerekir. İlköğretim programında, okul içerisinde demokrasi bilincini arttırmaya yönelik uygulamaların yapılması belirtilmektedir. Ancak bu uygulamalar çeşitli nedenlerden dolayı yeterli düzeyde uygulanmamaktadır. Görüşme tekniği kullanılarak vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde uygulamaların neden aksamalara maruz kaldığı anlaşılmak istenmektedir. Türk eğitim sisteminin, özellikle de ortaöğretim sistemimizin önemli problemlerinden birisi de siyasi rejim olarak benimsediğimiz demokrasi için uygun bir eğitim verebilme konusundaki eksikliklerimizdir (Büyükkaragöz, 1989: 12). Bu noktada uygun eğitimi öğrencilere kazandıran öğretmenlerin görüşleri önem kazanmaktadır. Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerin tam olarak nasıl işlenebileceği, zaman yetersizliği ve sınav sisteminden kaynaklanan sorunların nasıl giderileceği öğretmen görüşlerine başvurularak öğrenilmek istenmektedir.

İnsan davranışını birtakım özel ve birbirinden bağımsız alt davranışlara ayıran ve daha önceden oluşturulmuş kuramların sağladığı çerçeveye göre yorumlayan araştırma desenleri, insan davranışının karmaşık ve çok boyutlu yapısını incelemede her zaman yeterli olmayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Karşılaştırmalı eğitim, çeşitli toplumlarda, ülkelerde, bölgelerde ve tarihi dönemlerde uygulanan, eğitim sistemlerini bazen bütün olarak bazen de birkaç yönden karşılaştırır. Ortak ve farklı yönleri tespit edip bundan eğitim teori ve pratiğinde, eğitim politikasında, eğitim planlamasında ve reformlarında, uluslararası ilişkilerin yumuşatılmasında ve bir barış ortamı sağlanmasında yararlanılmaya çalışılır (Ergün, 1985: 3).

Görüşme tekniğinin, belli başlı kuvvetli yönleri arasında, değişik ve anında değişen koşullara uyabilme esnekliği; okuma yazma bilmeyenler dâhil, hemen herkese uygulanabilirliği; geri besleme mekanizmasının anında işleyebilmesi, derinliğine bilgi elde debimle, alınan ilk tepkilere göre izleyici ve zaman zaman da onları kontrol edici soruların sorulabilmesi ile yanlış anlamaların azaltılması yer alır. Ayrıca cevaplarda bireyselliğin korunması; soruları cevaplama oranını yüksek tutabilme, karmaşık ve

duygusal ağırlıklı kişisel sorunların ortaya çıkarılmasında uygun bir teknik olarak sayılabilir (Karasar, 2009: 175).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Federal Almanya Cumhuriyeti Aşağı Saksonya Eyaleti sınırları içerisinde yer alan Osnabrück şehri ile Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Muş şehridir. Her iki şehirde merkezdeki okullarda görev yapan öğretmenlerle mülakat yapılmıştır.

Kendileri ile mülakat yapılan Almanya'da ve Türkiye'deki öğretmenlere verilen kodlar, Öğretmenlik hizmet süreleri ve görev yaptıkları okullar tabloda gösterilmiştir. (Ekler 6-7)

Toplam 11 Alman, 11 Türk öğretmen ile mülakat yapılmıştır. Osnabrück kentinde görev yapan öğretmenlerin meslekte geçirdikleri yılların yüksek olmasına karşın, Muş ilindeki öğretmenlerin meslekte geçirdikleri deneyim düşüktür.

3.3. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmanın konusu belli olduktan sonra konuyla ilgili detaylı literatür taraması yapılmıştır. Yerli ve yabancı kaynaklar incelenerek yapılacak çalışmaya zemin hazırlanmıştır. Araştırmamızda veri toplama aracı olarak görüşme soruları hazırlanmıştır, çünkü mülakat sistemi karşılaştırmalı eğitimde vazgeçilemeyen bir veri toplama araçlarından birisidir (Ültanır, 2000: 19).

Osnabrück şehrinde konu ile ilgili kaynak ve alan taraması yapıldıktan sonra yapılan görüşme soruları hazırlanmıştır. Yapılan görüşme, daha çok, önceden yapılan ve ne tür soruların ne şekilde sorulup, hangi verilerin toplanacağını en ayrıntılı biçimde saptayan Görüşme Planı'nın aynen uygulandığı bir görüşmedir. Görüşmeciye bırakılan hareket özgürlüğü en düşük düzeyde tutulur. Cevapların denetimi ve sayısallaştırılması kolaydır (Karasar, 2009: 166). Görüşme soruları Osnabrück Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi ve Eğitim Fakültesi dekanı tarafından özenle incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Prof. Dr. Monika Fiegert ve Prof. Dr. Ingrid Kunze, mülakatların yapılması ile ilgili olarak okul müdürleri ile görüşmüşlerdir. Mülakat yapmayı kabul eden öğretmenler listesini araştırmacıya vermişlerdir. Toplam bir müdür ve 10 Öğretmen ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar araştırmada kullanılmıştır.

Mülakatlar yüz yüze yapılmış, öğretmenlerden izin alındıktan sonra kayıt cihazına kaydedilmiştir. Kayıt cihazındaki mülakatlar tek tek incelenerek yazıya aktarılmıştır. Mülakatlar ilgili öğretmenlere gösterilmiş ve onayları alınmıştır. Yazıya aktarılan mülakat Almanca mülakat metinleri Türkçeye tercüme edilmiştir.

Muş ilinde Osnabrück ‘teki öğretmenlerle yapılan mülakatta kullanılan sorular Almancadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Söz konusu mülakat soruları ve bir Dilekçe ile Muş Alparslan Üniversitesi rektörlüğü aracılığıyla il Milli Eğitim Müdürlüğünden izin talebinde bulunmuştur. Onay alındıktan sonra rastgele seçilen okullarda görev yapan öğretmenler ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Toplam bir müdür yardımcısı ve 10 öğretmen ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlarda da kayıt cihazı kullanılmış ve sonrasında mülakatlar yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarılan mülakatlar danışman hoca tarafından kontrol edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırma tekniği kullanılarak elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Nitel araştırmaların bazı özelliklerine değinilmesi çalışmanın anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Nitel araştırmacıdan beklenen sadece betimsel veri toplamak ve bunları mantıklı bir yapı içinde sunmak değildir. Nitel araştırmaların raporlaştırılmasında şu özellikler dikkate alınmalıdır: Akla yatkınlık, Bireylerin Deneyimlerine uygunluk, inandırıcılık, önem ve okunurluk (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 241–242).

Betimsel analiz ile elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Mülakatlardan elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, metin haline dönüştürülerek yorumlanmıştır. Mülakatlar altı ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Her başlığın altında, aynı başlığa ait görüşler kodlanarak kaydedilmiştir. Alman öğretmenler

ile yapılan mülakatlara A1'den A11'e kadar kodlar verilmiştir. Türk öğretmenler ile yapılan mülakatlara T1'den T11'e kadar kodlar verilmiştir. Tez içerisinde de yapılan alıntıların sonuna bu kodlar yazılmıştır.

Araştırmamız literatürün taranması ile başlamıştır. Bu alanda yapılmış sınırlı çalışmalar gözden geçirilmiştir. Almanya'da Osnabrück şehrinde üç aylık bir sürede literatür taraması yapılmış, bu süre içerisinde mülakat soruları, tarafımdan yazılmış olup, Prof. Dr. Monika Fiegert tarafından gözden geçirilmiş ve sorular üzerinde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Osnabrück şehir merkezindeki ortaokullarda görev yapan ve demokrasi eğitimi ile ilgili derslere giren 11 Öğretmen ile yüz yüze, görev yaptıkları okullarda nitel görüşme (mülakat) yapılmıştır. Mülakat yapılan öğretmenler ile üniversitedeki öğretim üyelerinin yönlendirmeleri sonucu bağlantı kurulmuştur. Mülakatlar kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve sonra metin haline dönüştürülmüştür. Metin haline dönüştürülen mülakatlar Türkçe 'ye tercüme edilmiş ve kodlanmıştır. Bu metinlerin akademisyenler tarafından incelenmeleri sağlanmıştır.

Almanya'daki öğretmenlere, mülakat sırasında sorulan sorular, Türkçeye tercüme edilmiş ve bu sorular Türkiye'de Muş merkez ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine de sorulmuş, uygun ortamlarda mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Öğretmenler okullardan rastgele seçilmiştir. Bu mülakatlarda kayıt cihazı kullanılmış ve kayıtlar metin haline getirilmiş, kodlanmıştır. Mülakat soruları ekte sunulmuştur.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Almanya'daki Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi ile İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Almanya'daki öğretmenlerin demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Bu bulguları şu alt başlıklar altında incelenmiştir:

Demokrasi kavramına ilişkin bulgular

Demokrasi Derslerinde İşlenen Konulara İlişkin Bulgular

Demokrasi Derslerindeki Öğrenme Hedeflerine ilişkin Bulgular

Eğitim, Öğretim Metotları ve Materyaller İle İlgili Görüşlere İlişkin Bulgular

Demokrasi Eğitimi İle İlgili Konulara ilişkin Bulgular

Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına ilişkin Bulgular

4.1.1. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular

Alman öğretmenlerin demokrasi kavramına yönelik tanımlarında katılım ile ilgili olarak şunları belirtmişlerdir:

“Benim için demokrasi ilk önce katılımıdır.” (A1)

“Demokrasi, esasında bir müessesedir. Öyle ki katılım sağlanabilir.” (A3)

“Demokrasi katılım demektir.” (A4)

“Demokrasiden bir sistem içerisinde yaşayan bütün insanların aynı haklara sahip olmaları ve aynı sistem içerisinde düşünülen bölümlere katılmaktır.”(A5)

“Katılım.” (A6)

“Demokrasi katılımdır. Katılımcılar tarafından beraberce düzenlenir. Bu doğrultuda okulu düşünüyorum. Ben şimdi okulda düşünüyorum da küçüklerde bu biraz daha farklı başlıyor. Öğrenciler de karar almaya katılabilirler.” (A7)

“Birilerinin yaptığı önceden saptanmış uygun politikalara son olarak halkın katılımıdır.”(A8)

“Genel olarak halkın gücünü tümüyle gösteren bir kavram ayrıca grupların da konuşma hakkı vardır. Sadece bazı kişiler belirleyici değildir.”(A9)

“Benim için demokrasi prensip olarak en önemlisi insanlar arasında, insanlar arasındaki yaşamda bir katılım şeklidir.”(A10)

“Demokrasiyi mümkün olduğu kadarıyla karar alma mekanizmalarına katılmaları olarak anlıyorum. Bilgi sahibi olmalıyız, sonra okuldaki alınacak kararlara iştirak edilmelidir. Demokratik kararlara da uygun olmalıdır. Birçok karara katılım imkânı olarak özetleyebilirim.(A11)

Çoğunluk kararlarına uyma, insan haklarına riayet etme, özgürlükçü anayasa ve demokratik esaslara yönelik şu görüşleri dile getirmişlerdir:

“Halkın görüşleri ya da temsilcileri demokratik bir seçimle seçilir.”(A3)

“Cumhuriyetimizin yapılanmasındaki demokratik esasları kanunlara göre düzenlemek. Temel haklara riayet etmek, insan haklarını göz önünde bulundurmak. Öyle ki, insan özgürce hiçbir engelle karşılaşmadan oy kullanabilir.”(A4)

“Halk içerisinde insanlar bir şeyler söyleyebilir. Seçim yapabilirler, konuşma hakları vardır. Baskı altında olmazlar. Fikir özgürlüğü vardır. Bunlar benim için çok önemli noktalar.”(A11)

“Mümkün olduğunca insan haklarına riayet etme, özgürlükçü anayasa ve bir yandan tolerans, diğer yandan çoğunluğun kararlarına aynı şekilde hazır olma yahut kabul etme, eğer mümkünse.” (A1)

Federal Almanya Cumhuriyetinde iktidara gelen partilerin ne gibi icraatlar yaptıkları hakkında şu görüşler belirtilmiştir:

“Kuşkusuz İktidara süreli saygı gösterilir. Federal cumhuriyet yani şimdi eyaletler için değil aksine bütün federal devlet için her dört yılda bir esasında güç tekrar tasdik edilebilir ya da alıkonur. Yeni bir iktidar, daha doğrusu yeni yönetimde bulunmaz, aksine bizde partiler, partilerden uygun olanı yönetimi sürdürür.” (A2)

İnsanların önceleri anlaşılamamaları ve daha sonra anlaşmak için çaba göstermeleri ve kendi fikirlerinden vazgeçmeleri hakkında yorumlar yapılmıştır.

“Herhangi bir meslektaşım ile veya insanlarla herhangi bir konuda anlaşmamamızdır. Bence buda demokratiktir. Kişi kabullenir, sonra bakılmalıdır ki en iyi yol hangisi, sonra ben fikrimden vazgeçmeliyim, diğerlerinin görüşlerini temsil etmeliyim, ama böylece anlaşılır. Bunun demokrasi olduğuna inanıyorum.” (A3)

4.1.2. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde İşlenen Konulara İlişkin

Bulgular

Demokrasi ile ilgili konularda katılım, öğrencilerin okul yönetimine katılmaları, işyeri yönetimine katılmaları ile ilgili şunlar söylenmiştir:

“Siyaset derslerinde somut ders içeriklerine sahibiz. Okulda yönetime katılım, işyerinde yönetime katılım, seçimlere katılım gibi örnekler verilebilir.”(A1)

“Evet, örneğin çocuklar öğretim materyallerinin seçimine katılırlar. Örneğin çocukların söz hakkı sahibi olmaları ele alınıyor. Sonra çocuklar bu konuya dair hangi esas noktalara sahip olmak istediklerini seçebiliyorlar.”(A5)

“Öğrenciler burada sınıf temsilcisi seçiminde tanışıyorlar. Yahut bir gezi yapıp yapılmaması konusunda oylamaya katılıyorlar.” (A6)

“Ama aynı şekilde de eğer sınıfta bir etkinlik olursa, biz nasıl düzenlemek istiyoruz, sınıf nasıl görünüyor, bundan başka orada katılımın sağlanabildiği küçük şeylerde vardır. Onların hissettiklerinden bende etkileniyorum. Bununla beraber ben kendim de katılımcı olabilirim.” (A7)

“Öğrencilerin katılımı bizde çok önemlidir. Okulda aktif olarak katılımlarına izin verilir. Sınıftaki kurallar üzerine de seçim yapılır ve de orada son olarak birçok problem üzerine fikir beyan edebilirler ve karar verebilirler. Kurallar ve yönetmelikler sınıf için nasıl görünüyor.” (A8)

Esasında çocuklar, öğrenciler, gençlerin demokratik katılımları için hazırlık yapılır. Partilerin ya da şehir belediyesinin görevleri, güç dağılımı nasıl olur. Almanya'da demokrasi sistemimiz nasıl meydana geldi? Öğrenciler daima bununla eğitilir. Politik etkileri uygun bir şekilde gösterilir ve algılanır. Bunların hepsi benim için çok önemlidir ki çocuklar, gençler görüyorlar ki demokrasiye iştirak edebilirler. Bunların hepsi yukarıdan dikte edilmez bilakis biz seçeriz. (A2)

Diğer yandan tabii ki bizde bazı okullarda birçok demokratik kurullar vardır. Demokrasi, öğrenciler ve meslek arkadaşlarımız tarafından yaşanmaktadır. Ayrıca öğrenciler de belli kurullarda karar verebiliyorlar. Biz perşembe günü okul toplantısı yapıyoruz, orada tabii kisadece meslektaşlarımız ile değil bilakis öğrencilerle ve öğrenci velileriyle yapıyoruz. Bu demokrasidir. Hepsi konuya dâhil oluyor. Düşüncelerini söylüyor ve sorular soruyorlar. (A10)

Demokrasilerde seçimler, seçimlerin yapılışı ve önemi hakkında şu fikirler dile getirilmiştir:

“Biz örneğin önceki okulumuzda seçim konusunu somut olarak kendimiz uygulayarak gerçekleştirdik. Bunun anlamı, öğrenciler bir rol üstlendiler, farklı partilerin rollerini, seçmen rolünü, seçimin demokratik akışında demokrasi için bir örnek olarak kendileri oynadılar.”(A1)

“Dini özgürlük, özgür seçimler önemlidir.”(A4)

“Açık seçimler gizli oy ile partilerin kuruluşu nasıl gerçekleşiyor. Bunun ötesinde bu pratik olarak da oluşturuluyor.” (A8)

Almanya'da demokratik sistemin oluşumu, Demokratik sistem hakkında tarihsel bilgi, demokrasinin tehlike altında olduğu ve güçler ayrılığı ile ilgili konularda şunlar belirtilmiştir:

“Bugünkü durumumuza etki eden faktörler ilk olarak tarih bölümü içerisinde görülebilir. Öğrenciler de bilgilendirilmelidir. Durumu tahmin edebilmelidirler. Siyaset derslerinde somut ders içeriklerine sahibiz.” (A1)

Esasen devletimiz nasıl kuruldu. Bayan başbakan nasıl başa geçiyor. Bir yandan kurumlara, çocuklara ve en küçüğünden, belediyeden iktidara kadar, öz değerlere kadar ona yardımcı olunmalı ki demokrasi kendiliğinden oluşmaz, bilakis bunun için insanlar savaştı. Bu demokrasiyi saldırılara karşı savunmak önemlidir. Diyorum ki, biz hakikaten demokrasiyi, sağcıların saldırılarından, diktatör insanların saldırılarından bertaraf etmek istiyoruz. Bu demokrasiye sahip olmanın tabii meselesidir. Demokrasi çok hızlı bir şekilde yıkılabilir. Kendi tarihimiz ve çağımız ki insanlar yıllarca zorluklar yaşadılar, bence bu önemlidir.” (A2)

Diktatörlüğü çocuklara anlatmak, Weimar cumhuriyetinden diktatörlüğe nasıl gelindi. Zayıf noktaların neler olduğunu göstermek. Hitler insanlara ne yaptı? İlk önceleri demokratik temeller üzerinden başladı, bir parti olarak seçildi, ama sonra o kanunları hemen çiğnedi. Onun sahip olduğu güç kontrolsüz bir güç idi. çocukların bunu anlaması önemli. Farklı organlar vardır. Onlar karşılıklı birbirlerini en iyi bilgi ve vicdana göre kontrol etmektedirler. Görevin kötü kullanılmasına engel oluna biliniyor. (A4)

Almanya'da demokrasi sistemimiz nasıl meydana geldi? Bu üst sınıflarda da demokrasi teorileri ile devam eder. Öğrenciler daima bununla eğitilir. Politik etkileri uygun bir şekilde gösterilir ve algılanır. Bunların hepsi benim için çok önemlidir ki çocuklar, gençler görüyorlar ki demokrasiye iştirak edebilirler. (A2)

Almanya'daki ortaokullarda uygulanan sınıf meclisi dersi hakkında şu fikirler ileri sürülmüştür:

Bizim okulda sınıf meclisi dersimiz var. Bu ders her cuma öğleden sonra yapılıyor. Orada çocuklar sınıfta karşılıklı birbirlerini övüyorlar, ama eleştiri de yapıyorlar. Ayrıca arzularını da dile getiriyorlar. Haftalık konular üzerinde duruluyor. Esasında sınıf meclisi dersinde tavsiyeler yapılır. Eğer çocukların bir anlaşmazlığı var ise onu nasıl çözebilirler. Sonra deniliyor ki bu sınıf meclisinde ele alınmalıdır. Böylece bu kavram ortaya çıkıyor. Orada kişi çok küçük de olsa katılım üzerine alıştırmalar yapabilir. Hem de kendi aralarındaki anlaşmazlıkları da karşılıklı birbirini incitmeden konuşurlar ve her sınıf meclisi öğrenciler tarafından yönetilir. Bir kural gözlemcisi, bir zaman denetimcisi ve bir rapor yazarı vardır. Öğretmenin dikkat etmesi gereken husus ise her şeyin düzenli yapılıp yapılmadığını kontrol etmektir, ama bunun da nasıl yapılacağı konusunda öğrencileri görevlendirdik, ama öğrenciler 6 sınıftan itibaren kendi başlarına yapabilirler, onlar okul meclisleridir. Bence bu başkaları için sorumluluk alabilmenin bir başka boyutudur. İnsan yetişkin olduğunda da bu sorumluluğu alabilir. Seçebilme iznine sahip olduğunda ve seçilmek istediğinde bunlara ihtiyacı olacak. (A3)

Öğrencilerin, öğretim materyallerinin seçimi ve sınıf içerisinde uyulacak kurallara nasıl katkıda bulunduğu şöyle belirtilmektedir:

“Sınıftaki kurallar üzerine de seçim yapılır ve de orada son olarak birçok problem üzerine fikir beyan edebilirler ve karar verebilirler.”(A8)

Evet, örneğin çocuklar öğretim materyallerinin seçimine katılırlar. Örneğin çocukların söz hakkı sahibi olmaları yahut insan hakları konusu ele alınıyor. Sonra çocuklar bu konuya dair hangi esas noktalara sahip olmak istediklerini seçebiliyorlar. Bu esas noktalarda raporları dağıtıyorum. Bu raporları onlar yalnız kendileri alabilirler ya da çalışmak istedikleri arkadaşları ile alabilirler. Onların ulaştıracağı teklifler daha sonra genel olarak konuşulur. Bunun anlamı, dinleyiciler değerlendiriyor ve raporlara not da veriyorlar. Bunun üzerine algılarını da bir noktada birleştiriyorum. Bunun anlamı, öğrenciler tercih ediyorlar. Öğretim materyalleri seçiliyor. İstedikleri gibi içeriğini eldeki araçlarla düzenliyorlar. (A3)

Öğretmenler, okuldaki demokrasi eğitimi ve öğrencilerin, okulda nasıl davranmaları gerektiği hakkında şu fikirleri dile getirmişlerdir:

“Bizde tabii ki bölümlerde, bölümlerin içeriğinde demokrasi eğitimi hakkında birçok nokta vardır. Örneğin değerler ve kurallar, eğer söz konusu olan adalet, özgürlük, kendi kaderini tayin etme ise,” (A10)

“Birincisi, ben de ders düzeninde bazen giriş kısmında çok sıklıkla onların bu konuyla ilgili sorularına da, ilgilerine de yer veriyorum.” (A7)

“7. sınıftan itibaren siyaset derslerimiz var. Yedinci sınıfta demokrasiyi veriyorum. Demokrasinin anlamı nedir. Bir sınıfta ne anlama geliyor. Ailede ne manaya geliyor. Eğer orada bir tartışmalar varsa, bunun siyasi anlamı nedir. Tabii ki demokraside de ne anlama geldiği önemlidir. (A6)

“İnternet kaynaklarından istedikleri gibi yararlanabilirler. Onlar kiminle çalışmak istiyorlarsa onunla beraber çalışabilirler onların tercihleri üzerinden karar veriliyor.” (A5)

“Örneğin biz insan hakları konusunu ele işliyoruz. Ya da sınıfta hangi sınıf kuralları üzerinde çalışıyorum. Örneğin öyle ki, ben hepsini dikkate alabilirim. Her isteği yerine getiremem, ama fikirleri göz önünde bulundurabilirim. Fikirlerin gündeme gelmesini sağlayabilirim.” (A3)

Evet, ben çocuklara sadece bazı kişilerin daha güçlü bir şekilde diğerlerine üstünlük sağlamaması veya gücünü kullanarak baskı yapmanın düşünülmemesi ya da belirli güçlerin diğerlerinin üzerinde belirleyici olmaması gibi değerleri vermeye çalışıyorum. Ben çocuklara sorunları beraberce savunmalarını, biz öğretmenlere karşı baskı altında kalmamalarını öğretmeye çalışıyorum. (A9)

4.1.3. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine İlişkin

Bulgular

Alman öğretmenler, öğrencilere kazandırılması gereken hedefler ve demokrasi eğitimi verilirken öğrencilerin hangi özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği ile ilgili şunları dile getirmişlerdir:

“İnsanlara karşı saygının çok önemli olduğunu düşünüyorum. En önemlisi temel hak olarak insan haklarıdır. Yahut en önemli temel hak olarak riayet edilir.” (A4)

“Evet, öncelikle kendileri demokrasinin ne olduğunu anlıyorlar. Onlar demokrasiyi anarşiden farklı olarak anlıyorlar. Bununla beraber insanın kuralları sağlam tutmak zorundadır. Bu kurallar kararlaştırılır. Bende dâhil herkes bu kurallara riayet etmelidir.” (A5)

“Onlar kesinlikle ilkönce demokrasi anlayışını alıyorlar ve demokrasi anlayışını hem ailede hem de okulda uyguluyorlar. Bana göre bu en büyük hedeftir.” (A6)

“Müdahale etmek, karar vermek, demokratik araçlarla anlamak, bunun için mücadele etmek, eğer bir şey hoşuna gitmezse ona karşı tepki göstermek, uzaktan bakmamak ve açığözlerle topluma karışmak, problemleri görmek, bu problemleri kavramaya çalışmak, Hedef, bu imkânları göstermek,” (A8)

“Benim gerçekten en nihai hedefim ergen insan olmalarıdır. Problemleri çözmek için birbirleriyle uzlaşmalarını, kendi şahsi fikirlerini oluşturmalarını, mümkün olduğu kadarıyla taraf olmalarını ve her şeyi sorgusuz sualsiz kabul etmemeleri gerçekten benim en nihai hedefimdir.” (A9)

“Bence öncelikli olan konu gerçekten demokrasinin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bir diktatörün gücünün sınırlandırılması, ya da diğer devlet şekilleri hakkında öğrenciyi bilinçlendirmek esasında demokrasidir. Neden demokrasi bizim açımızdan önemlidir. Sonra elbette imkânlar. Öğrenciler bir demokrasi rejimi içerisinde ne yapabilir.” (A10)

“Bununla beraber bir karar pratikte çoğunluğun kararıyla alınır. Herkes tarafından kabul edilmelidir. Yahut eğer bir azınlık bunu istemiyorsa, bunun nedenleri ortaya konulmalıdır. Düşüncenin değiştirilmesi için argümanlar denenmelidir.” (A4)

"Demokrasi eğitiminin verilmesi söz konusu ise, hedef olarak öğrenciler yaşlarına göre sınıflandırılmalıdır. Öncelikle kendilerinin bakış açılarını bulmaları öğretilmelidir, Bence kendi görüşlerinin oluşturulması çok önemlidir. Diğer yandan görüşlerini kabul ettirmelidirler. Ya da bu noktada direnmelidirler. Bu benim hedefim olur. İnsanlara karşı saygının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Burada hedefleri düşünüyorum, karşılıklı tolerans, birbirini dinleme, birbirleriyle özgürce anlaşma, sorunları barışçıl çözebilmeyi öğrenme ve yüksek sınıflara yükselme.” vs. (A1)

Öğrenciler sorumluluk üstlenmeyi öğrenmelidirler. Kendileri için bir şey yapma sorumluluğunu öğrenmelidirler, bütün bir sınıf için sorumluluk üstlenmeyi öğrenmelidirler. Bunun anlamı şudur. Eğer sınıf için bir harcama varsa bu harcamayı tamamlamak. Sonra bu harcamayı kapatmak için de hazır

olmalıdırlar. Bir grup çalışması yapmak istiyorlarsa, bir öğrencinin çalışmanın dışında tutulduğunu görürlerse, o öğrenciyi sınıflarındaki bir grubun içine dâhil etmeye çalışmalıdırlar. Öğrenciler kendilerinden sorumlu olmalıdırlar, grup için sorumluluk sahibi olmalıdırlar, bir konuşmada ortak bir yol bulmaya çalışmalıdırlar. Grup içerisinde çalışmayı öğrenmelidirler. Sadece yalnız başına değil grupla birlikte takım olarak çalışmayı da öğrenmelidirler. Bunu yapabilirler. Ben takım ile çalışabilmenin, grup için sorumluluk üstlenmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Kendi özel ilgilerini de ortaya koyabilmelidirler. Bunu en önemli şey olarak görüyorum. (A11)

Almanya'da ortaokul 7. sınıftan başlayarak verilen siyaset ve ekonomi dersleri hakkında şöyle denilmiştir:

“Bence öncelikli olan konu gerçekten demokrasinin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olmaktır. Tabi ki biraz daha fazla siyaset bilincine sahip olmalıdırlar diye düşünüyorum. Politik etkilerin zarar vermesinin önü alınmalıdır. Toplumda ve siyasette neler oluyor. Bu konular üzerinde bir bilinç oluşturulmalıdır.”(A1)

“Ayrıca öğrenciler bir demokrasi rejimi içerisinde görev üstlenmelidirler. Demokrasilerde gerçekten ne yapılır. Kişi fikrini söyler, kişi organizasyona katılır. Genel olarak demokratik birliktelik söz konusudur. Yani sadece ülkemiz içerisinde değil aksine bütün dünya.” (A10)

“İnsan demokrasi konusunda içindeki öz değerleri her halükarda keşfedebilir, hangisini iyi ve mükemmel yaptığını, hangisine katıldığını görür. Bu çok önemlidir” (A2)

Bunun yanında siyaset derslerinde benim için çok önemli olan şey haberleri takip etmeleridir. Şimdi benim onuncu sınıfımda haftalık haberlere bakılma zorunluluğu vardır. Sonra küçük raporumu alıyorum. Kolayca bilgi ediniyorlar, Zira eğer ben bilgi sahibi olursam konuşurum. Bir başka önemli konuda onların kendi kendilerine bilgi edinmeleridir. Ayrıca onlar her zaman bu beni ilgilendirmez diyemezler. Ayrıca ben zorluyorum sen bununla ilgilenmelisin diyorum. Yoksa elde edemezsin, haberleri takip etmek benim için çok önemli, onlar bunu öğreniyor ve bu en büyük hedeftir. (A7)

Öğrencilere öğretilen olgular şöyle belirtilmektedir:

“Evet, olguların bilinmesi örneğin devlet nasıl kuruldu, hangi gruplar var orada, seçim nasıldır, seçimin içerisinde neler vardır. Ya muhalefet edebilirim ya da kabul edebilirim. Sonra diğer ülkelerin önemli tarihi örneklerini öğrenmek, neyi daha iyi yaptılar. Ya da belki de orada daha kötü şeyler oluyor.” (A3)

Bir diktatörün gücünün sınırlandırılması, ya da diğer devlet şekilleri hakkında öğrenciyi bilinçlendirmek esasında demokrasidir. Neden demokrasi bizim açımızdan önemlidir. Sonra elbette imkânlar. Öğrenciler bir demokrasi rejimi içerisinde ne yapabilir. Ayrıca öğrenciler bir demokrasi rejimi içerisinde görev üstlenmelidirler. Demokrasilerde gerçekten ne yapılır. Kişi fikrini söyler, kişi organizasyona katılır. Genel olarak demokratik birliktelik söz konusudur. Yani sadece ülkemiz Almanya içerisinde değil aksine elbette bütün dünya. (A10)

Öğretmenler, Okullardaki ırkçılık ile ilgili şunları belirtmektedirler:

Bizim okula dışarıdan bakıldığında, okulda ırkçılık olmamalı bunun anlamı öğrenciler bunu gerçekten yazabilmeli yahut eğer varsa ırkçılığı ortadan kaldırmaya çalışmalı, ırkçı söylemleri yapmaya izni de yoktur. Eğer ırkçı bir ifade duyarsa buna müdahale etmeli, ama güç kullanarak değil. Fiili olarak, birine sorarak veya birine söyleyerek, orda bir şeyler oldu, ben bunu tasvip etmiyorum, bu şekilde bir şeyin devam etmesi tabi ki ideal değil, bu burada gerçekleşemez, ama öğrencilerimizin gerçektedemokratik olduklarını düşünüyorum. Bu kararın çoğunluğa dayanılarak alınmasını istiyorum. Eğer kabul edilmezse diğerlerini teşvik etmenin yolları denenmelidir. (A4)

4.1.4. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin kullandıkları öğretim metotlarından işbirlikli öğrenme ile ilgili görüşleri şöyledir.

“Grupların ortak çalışma metotları. Bu çok çok çeşitlidir. İnanıyorum ki orada onların kendini göstermelerini ve seçimlerini yapmalarını söylemeyi konuşmayı tavsiye eden biri olurum, çünkü kesin esaslı değil daha sonra onlar onu unuttur.” (A2)

“Sonra filmleri severek işliyorum. Bir konu da film sahibi olmanın fayda sağladığını düşünüyorum. Onun üzerinden konuşulabilir. Sonra elbette grupla çalışma imkânları var. Tam manasıyla problemler işlenir. Orada öğrenciler problemleri çok yoğun bir şekilde değiş tokuş yapabilirler.” (A10)

“Onlar birçok grup içerisinde ve birbirleriyle beraber yaşamaları ve yaşamayı öğrenmeleri gerekiyor ve bir takım oyuncusu olmak. Bu demokratik düşünmek için bir adımdır, Bunun demokratik düşünce alanı olduğunu düşünüyorum. Bu gerçekten bağımsız hale gelmelidir. Bundan dolayı bütün ders demokratik olarak yapılandırılmalıdır.” (A9)

Öğrenciler grup çalışmalarına teşvik edilmelidir. Kendi grubu içerisinde, mümkün olduğunca serbest çalışmalı, kendi sorumluluğu ile çalışmalı, sonra demokratik davranmalıdır. Onlar ortak bir hedef ortaya koymalı, ödevleri

paylaştırmalı, ödevlerini kendileri organize etmelidirler. Burada bir sorumluluk söz konusudur. Burada grupları için bu sorumluluğu üstlenmelidirler. Bana göre öğretmen kendisini biraz dışarda tutmalıdır. Onları kendi haline bırakıp izler. Demokrasi eğitiminde bunun bir imkân olduğunu düşünüyorum, zira onların dikkati buna çekilebilir.(A1)

Öğretmenlerin derslerde kullandıkları materyallerden olan kitaplar hakkındaki görüşleri şöyledir:

“Tabii ki okul kitabı kullanılabilir. Bu siyaset ve ekonomi dersleri için temeldir zira bu burada siyaset ekonomisi yani dediğim gibi okul kitaplarında ki, biz toplantılarda, bizim bölüm toplantılarında uygun bir şekilde seçtik. Bu temel öğedir” (A2)

“Genellikle materyal ile ilgili temel bilgiler kitaplarda yer almaktadır.” (A4)

“Bizim ağırlıklı olarak materyalimiz sadece kitaplar veya diğer iletişim araçlarıdır. Kitaplarımız ve kaynak taraması için internetimiz var.” (A9)

“Hiç yeterli değil. Bizim bir ders kitabımız var. İçerisinde birçok çalışma yaprakları var. Benim çok hoşuma gitmeyen bir şey bu.” (A6)

“Materyal olarak tabii ki ilk olarak birçok çalışma ile birlikte okul kitaplarımız var. Onlar da kullanılıp bitirilir. Orada biz metinleri seçiyoruz, grafik ve diyagram alabiliyoruz.” (A10)

Ama öğretmenin memnun olduğu kitap yoktur. Bu başka bir açıdır. Bunun anlamı insan tabi ki diğer materyallerle çalışır ve politika, ekonomi güncel olacak. Bunun anlamı daima takviye edilmelidir. Basit bir örnek eğer aşağı saksonya eyaletinde seçim olsa tabii olarak buna uygun sınıflarda söz konusu edilir. Öğrencilerle ve seçim sonuçları ile ilgilenilir. Metotlar çok farklıdır. Bu kendiliğinden rahat bir ders olabilir, ama burada tartışılan siyaset ve ekonomi değildir. Tartışma, metin analizi, medyanın etkileri. (A2)

Öğrencileri, interneti kullanmaları ve interneti kullanırken nelere dikkat etmeleri gerektiği hakkında şöyle görüş belirtmişlerdir:

İnternette insanların dikkatle kullanması gereken şeyler de mevcut. Bu noktayı öğrencilerin öğrenmesi gerekiyor. Bilgileri temin etme, bilgiler üzerinde çalışma, sunma, bilgilerin değerlendirilmesi vs. Almanya'daki vahim cinayetleri işleyen sağcı radikallere baktığımızda bazen tam demokratik organizasyonların adı altında internette yer alıyorlar. Aramalar çerçevesinde bazı siteler bulduk, öğrenciler bu sitelerde ne yazıldığına dikkat etiklerinde kesinlikle böyle bir şey olamaz. Bu gerçekten oldukça iğrenç bir şey. Şimdi onlar oldukça düzgün bir şekilde öğreniyorlar. Çok çeşitli bilgiler var ama bu bilgilerden dikkatli bir

şekilde faydalanılmalıdır. Daima arka planda neler verilmek istenildiğine bakılmalıdır. (A4)

Siyaset bilimi konuları ile ilgili materyaller hakkında şu görüş belirtilmektedir:

“Esasında bizim sayabileceğimiz çok fazla materyalimiz var. Çoğu gerçekten kitaplarda belirli oranda daima vardır. Siyaset öğretimi üzerine birçok materyal vardır. Devlet tarafından buna uygun imkânlar sağlanır. Bundan başka herhangi bir formda metotlar var. Onlar uygulanabilir. Az önce dediğim gibi okulda farklı sistemler kullanılıyor.” (A8)

Okulda öğrencinin katılımının sağlandığı uygulamalar ve seçimler şöyle belirtilmektedir:

Demokrasiyi yaşamak için öğrencilerin buradaki okulda ya da eski okulunda yönetime katılımını bir örnek olarak görüyorum. Bizim bir öğrenci meclisimiz var. Sınıf başkanı, Okul temsilcisi, şehir temsilcisi, şehir öğrenci konseyi var. Ayrıca öğrencilerin söz hakkı da vardır. Onlar temsilci olarak tüm toplantılara katılırlar. Eğitim ile ilgili, demokratik tutumları ile ilgili de katılımlarına izin verilir. Orada okul nasıl, okulda neler oluyor, ne kararlar veriliyor. Bunlar çok önemlidir. Ders dışında ya da bizim sınıf toplantılarında öğrencilerin problemleri mümkün olduğu kadarıyla kendileri tarafından çözülür. Biz onların yanındayız, ama listede olan öğrenciler, ama öyle ki öğrenciler listeyi alırlar sonra da problemleri değişirler. Mümkün olduğunca sorunlar onlar tarafından çözülür. Bunun anlamı onlar orda konuşma kurallarını, davranış kurallarını öğrenirler. Onlar tarafından kararlaştırılır. Sonra buna göre kontroller yapılır. Bence bu önemli bir katılımdır. (A1)

Almanya'da öğretmen merkezli yaklaşım hakkında şu görüşlere yer verilmiştir:

“Ben öğretmen olarak bu öğrenilecek, bu öğrenilmek zorundadır, öbür gün test yapacağım. Bilakis kendini içerikten uzak tutmalıdır. Onlar tabii ki bazı istekleri dile getirebilirler.” (A3)

Metotlar öğretmen merkezli derslerin ağırlığını azaltmak için kesinlikle önemlidir ve öğrenciler öğretim şekillerine adapte olurlar. Grup çalışması, ortak çalışma, açık öğretim, özgür çalışma, haftalık plan çalışması. Bütün bunlar çalışma şekilleridir. Burada öğrenciler kendileri de katılımı öğrenebilirler. Öğrencilerle ve grup içerisindekilerle geçinmelidir. Bu noktada elbette yeterli materyale sahip olmak gerekmektedir, zira farklı materyaller ortaya konulmalıdır, çünkü her grup farklı çalışır. Bu şu anlama gelmektedir. Sadece bir kitap, bir öğretmen kitabı yeterli değildir. Esasında orada bir kütüphane olmalıdır. Orada öğrenciler kendi ilgilerine ve yapımlarına uygun kitaplar temin edebilirler. Bu arada okul kitaplarında farklı öneriler var, ama bu henüz yeterli değildir. Öğrenci merkezli derslerde gerçekten daha fazla materyale ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. (A11)

Ben Almanca, tarih, değerler ve kurallar derslerini işliyorum. Bu derslerde sadece öğrencinin öğretmene konsantre olarak ders işlemesi söz konusu değil aksine onlar bir grup içerisinde veya bir arkadaş ile beraber nasıl çalışılacağını öğreniyorlar ki, öğrenciler konularını kendileri kararlaştırıyorlar, kiminle çalışmak istediklerine kendileri karar veriyorlar. (A11b)

Aile içerisinde ortaya çıkan bir anlaşmazlığın nasıl çözüldüğü şu şekilde açıklanmaktadır:

Şimdi demokrasiyi düşünüyorum, insan daha iyisini yapabilir. Bizde rol oynama çalışması yaptık ki hedeflere ulaşıldı. Anlaşmazlıklara değinirsek, ailede bir anlaşmazlık nasıl çözülüyor ya da tiyatro oyunu ile belki daha iyi sonuç alınabilir. Çalışma yaprakları ve kitaplar ile çok çalışılıyor. Bizim demokrasi için seçimimiz var. Ayrıca belli kavramlarında kayıt altına alınması gerekir, ama bence hepsi çok teorik kalıyor. Bana göre pratik uygulamalar çok daha iyi olur. (A6)

Kütüphanelerin kullanımı ve öğrenciler için önemi şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Burada yeterli imkâna sahibiz. İnternet bağlantımız var, bilgisayarlarımız var. Bilgisayar odaları, medya araçları, laptoplar, bu modern kaynak imkânlarını öğrenciler kullanabilir.” (A5)

Ortaokullarda kullanılan öğretim araç ve gereçleri, yöntem ve teknikler hakkında şu görüşler dile getirilmektedir:

“Metodolojiden drama aklıma geliyor. Ki belirli konular tam anlamıyla sahnelenir ve gerçekten öğrenciler başka rollerde karşısındakinin duygularını hissediyor. Şimdi kurullarda ilgilenilen şeyler kolayca sahnede canlandırılabilir. Böylece kolayca öğrencilerle çalışma denenebilir.” (A10)

“Bilgilerin devamı için kaynak olarak internet, broşürler, siyaset öğretimi, siyaset bilimi için federal kurumlar mevcuttur. Birçok kuruluşlar var.” (A4)

“Neler olduğuna bakılıyor. Ben kendim gazetelerde güncel olarak neler olduğuna bakıyorum. Konumuza uygun olarak neler var. Dediğim gibi birçok şeyi öncelikle konuşarak öğretmeye çalışıyorum.” (A9)

Esasında benim için grup ile çalışmak sosyal model olarak önemlidir, çünkü birçok şey derinlemesine görüşülmelidir. Hem de nasıl düzenleneceğini görüşürler. Daha sonra sonuca ulaşırlar, çünkü onlar daima hepsini tartışarak beraberce yapmak zorundadırlar. Öğretici materyaller buluyorum. Kendileri de

bu konularda önerilerde bulunuyorlar, Bu materyaller benimle birlikte belirlenmeye çalışılmalıdır. (A7)

Metotlar, öğretici metotlar, dediğim gibi reform pedagojisi. Reform pedagojisi içerisinde birçok davranış düzenleniyor. Böylece kalıcı olarak akılda tutuluyor. Öğrenciler kullandıkları, gördükleri metotlara sahip oluyorlar. Ayrıca metotları da öğreniyorlar. Böylece onlar metot alıştırmalarına da bağlı oluyorlar. Yalnız çalışma, grupla çalışma, ortak çalışma, sunum gibi metotlar ile demokratik hedefler elde edilebilir. (A5)

Biz burada bütün işbirlikli öğrenmeleri kullanıyoruz. Çocuklar beşinci sınıftan başlayarak ben dönemini aşamalı olarak çalışıyorlar. Beni, meselelerden ayrı tutuyorlar, ama sonra çalışma arkadaşlarının değişimi, masadaki komşularla değişim söz konusu oluyor. Yahut küçük gruplarda değişim gerçekleştirilmelidir. Sonuçlar da sunulmalıdır. Sıklıkla elbette orada anlaşmak mümkün olmalıdır. Öğretimin olduğu yerde metotlar daima zaman alır ve tartışılır. Demokrasi bazı nedenlerden dolayı uzun süreli olur, ama çok konuşulur, tabi ki çok konuşulmalıdır. Orada işbirlikli öğrenmenin çok önemli olduğuna inanıyorum. Biz öğretmenden ziyade kural olarak şef konumundayız. Orada insan düşünüyor, insan böyle yaşamalıdır, şehirle beraber, böylece değerlere saygılı bir şekilde birlikte arkadaşlıklar kurulabilir. (A3)

4.1.5. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konulara ilişkin Bulgular

Almanya'daki ortaokullarda demokrasi eğitimi derslerinde işlenen bireysel, toplumsal, tarihsel ve siyasal konular şöyle ifade edilmektedir:

“Dediğim gibi esasında demokrasi eğitimi küçük şeylerde belirgin olarak görülür. Yahut da şimdi biz sınıf turu planlıyoruz. Gezi faaliyetine doğal olarak katılabilirler, ama elbette diyorum ki, kişi gerçekten hak ve sorumluluk sahibidir. Benim derslerine girdiğim onuncu sınıfa bu uygulamalar çok uygundur.” (A7)

“Birlikte yaşamak, toplu yaşamak gibi ele alınabilecek çok fazla konu var. Örneğin politika konusu geldiği zaman, Almanya'nın tarihi, nasyonal sosyalizmden bugüne kadar işlenir. Din dersinin bütün konuları ve sosyal eğitim konularının birçoğu siyaset ile demokratik düşünce ile beraber yaşamayla ilgilidir.” (A9)

“Almanya’da demokrasine dikkat edildiği zaman ki, bizim yönetim sistemimiz, devlet sistemimiz, tabii ki çok açıktır, ama demokrasi de herkes rol oynar, her dersin içinde rol oynar, Öğrenciler bir çerçeve içinde değil, her şey yukarıdan dikte edilmemelidir. Öğrencilerin katılımı sağlanmaya çalışılıyor.” (A2)

Sosyal eğitim ve tarih derslerinde işlenen siyaset konuları, yerel seçimler, eyalet meclisi seçimleri, eyalet temsilciler meclisi, Almanya genel seçimleri ve federal meclis ile ilgili konular şöyle açıklanmaktadır:

“Öncelikle Siyaset ve tarih üzerinde durmayı düşünürüm. Tarihi konular söz konusudur. Demokrasi parazitleri nasıl giderildi ve aynı şekilde seçim süreçleri, yerel seçimler, eyalet meclisi seçimleri, Almanya genel seçimi başlıca konulardır.” (A1)

“Sosyal eğitim dersinde birçok siyasi konu var.”(A9)

“Ülke nasıl kuruldu, federal meclis, Eyalet temsilciler meclisi, federal cumhurbaşkanının hangi görevleri vardır. Bir kişinin bütün konularda belirleyici olmaması için onlar nasıl kontrol edilirler. Aynı şekilde üzerlerinde hala bir kontrol var.” (A3)

“Örnek olarak Federal Almanya Cumhuriyeti'ni incelediğimizde bu konular tabii ki genişletilebilir zira söz konusu olan ülke nasıl meydana getirildi, iktidarın hangi kanuni yahut hangi araçları var. Kontrol nerededir, kimin talep etme hakkı vardır. Demokrasi ayrıca diğer ülkelerin içerisinde bulunduğu durumlarına bakmaktır.” (A4)

Sınıf başkanlığı seçimi, sanal seçim uygulaması, seçim süreçlerinin işleyişi, seçilen kişilerin kontrolü gibi konularında şu ifadelerle yer verilmektedir:

Bizim seçim konumuz var. Çeşitli ve çok sayıda kitabımız var. Farklı yıllık çalışma planlarımız var. Beşinci sınıfta ilk olarak bu dersler başlıyor. Orada sınıf başkanının seçimi söz konusudur. Sonra bu uygulama en üst sınıflara kadar devam eder. Orada daima daha karmaşıktır. Partiler tartışılıyor. Partinin kendisi için seçilebilir veya seçilemez olacağına karar veriyorlar. Almanya tarihine geri dönüp bakıldığında neler oldu. Nazi rejiminin hâkim olduğu zamanlarda ne oldu. Banliyölerde durum nasıldı. Adolf Hitler demokrasi içerisinde bunu nasıl başarabildi. İktidara gelebilmeyi nasıl başarabildi. Bunun nasıl olduğunu öğrenmek gerekir. Demokrasinin zayıf yönleri de vardır ki onları bilmek gerekir. Bu şekilde bir durum nasıl engellenebilir anlaşılabilir. Bütün yönleriyle tekrar düzenlenmesi çok önemlidir, ama daha büyüklerin olduğu sınıflarda yani 8 ve 9. sınıflarda, sonra daha üst sınıflarda çok önemlidir. Derste bu doğrultuda hazırlanır. Eski çağlardan günümüze kadar tarihsel olarak öne çıkan gelişmeler ele alınır. (A8)

Almanya'daki demokratik yapı ve demokratik yapıda katılım ile ilgili şu açıklamalar yapılmaktadır:

“Alt sınıflarda bunun çok az olduğunu veya hiç olmadığını anlayabiliyorum ancak onuncu sınıftaki öğrenciler gerçekten birçok şeye katılım gösterebilirler. Bizim sınıfı nasıl düzenleyeceğimiz ile başlar ve dersin düzenlenmesine kadar devam eder.” (A7)

“Demokrasinin ne kadar geniş olduğuna bakmamız gerekir. Seçim nasıl yapılıyor, politikanın üzerindeki ekonomik etki, mantıkçılık. Bu devam ediyor eğer Avrupa ile ilgilenirsek, biz burada neye katılıyoruz, Avrupa’da neredeyiz, gerçi konuşuyoruz, orda belli. Biz ne yapabiliriz.” (A2)

“Öğrenciler 18 yaşına geldiklerinde seçim haklarının olacağını öğreniyorlar. Sorumluluk sahibi olmayan 18 yaşında seçim haklarını kullanan gençler, oylarına dikkat ederek, bazı aksaklıkları ve gelişmeleri durdurabilirler. Buna etki edebilir.” (A5)

Genel olarak tabii ki herhangi bir şekildeki politik konulardır. Esasında diyorum, eğer söz konusu olan sistemimiz ise yani federal Almanya cumhuriyeti ise partiler nedir? Partiler nasıl çalışır, seçim sistemimizin ne gibi fonksiyonları vardır. Elbette siyaset derslerinde birde sorumluluk konuları var tabii. Diğer taraftan başka konular da var, örneğin gündemde olan ve bizimde şu anda siyaset dersinde işlediğimiz sürdürülebilir çevre politikası konusu. Birde değerler ve kurallar dersinde işlemekteyiz. Çevre, evren, dünyada yaşayan çocuklar gibi konuların demokrasi ile ilgili olduklarını düşünüyorum, çünkü eğer biz Hindistan’daki çocukların ülkelerinde nasıl yaşadıklarını konuşursak, doğal olarak Almanya ile karşılaştırırız. (A10)

Dersler ile ilgili yönetmeliklere şöyle değinilmiştir:

“İşlemek zorunda olduğumuz siyaset, tarih ve coğrafya dersleri hakkında bizleri bağlayıcı yönetmeliklerimiz var.” (A4)

Demokrasi eğitiminde bazı uygulamalar şu şekilde dile getirilmiştir:

Mevcut gelir ile geçinmenin gerçekten incelenmesi. Esas itibariyle ekonomi nasıl ve cep harçlığı, ebeveynine harçlık ile ilgili isteğini nasıl kabul ettirebilir, harçlığını nasıl talep edebilir. Esasında burada demokratik yapı söz konusudur. Hemen hemen bütün politik konularda demokrasinin rol oynadığına inanıyorum. En azından öğrencilerin bilinçaltına dikkat çekilmelidir. Esasında bu bugün yaşandığı gibi değildir. Bu anlaşılabilir. (A2)

Aile için demokrasi şu şekilde ifade ekilmektedir:

“Bunun yanında demokrasi eğitimi, ailede, okulda, sınıfta, ortak ilişkilerde kısacası her yerde öne çıkıyor.” (A6)

Dünyanın diğer ülkelerindeki yönetim sistemleri, ileri demokrasiler ve geri kalmış ülkelerin yönetim sistemleri şu şekilde açıklanmaktadır:

Örneğin tarih bölümünde daima demokrasi şekillerini, toplumları işliyoruz. Bunların etrafında dolaşıyoruz. Ne zaman çöktüler yahut tam tarih kitabına bakıldığında; ne zaman savaşlar oldu, bu savaşlar neden oldu, kim ya da ne kadar az kişi kazandı, bunun yanında ne kadar kaybeden oldu. 2500 yıl öncesi (İsa'dan önce) ya da tüm tarihten bu günümüze kadar dikkatle incelenirse, zira demokrasi toplumlarda çok zor bir modeldir, ama bazılarında çok fazla adaletsizlik olmamıştır. Çok dikkatli olunmalıdır. (A5)

Diğer kıtalardaki durum nasıl? Sadece Afrika'ya bakarak hepsi demokratik olmayan kıtalar demek de doğru değil. Bilakis, nerede demokrasi var, demokrasi en iyi nerelerde uygulanıyor buna bakmak lazım. Bu noktada uzmanlara da çağrı yapılıyor. Bizim, Asya, Afrika, Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelere kalkınma yardımı ile ilgilenen kişiler var. Orada iyi olan okulların yapılmasıdır. Aynı şekilde öğretimin temelinde demokrasi var. Uzmanların anketleri de çok önemlidir. (A4)

Avrupa birliği ülkelerinden biri olan Yunanistan bir ekonomik kriz yaşamaktadır, bu kriz ve demokrasi ile bağlantısı ve bankaların rolü şu şekilde ifade edilmektedir:

Öğrenciler geçmiş ile ilgilendiklerinde bugünü anlıyorlar. Günümüzde demokrasinin manivelasını bankalar oluşturuyor. Bunun anlamı, bütün temsilciler aynı şekilde savunulmuyor. Ya da çok az ilgi gösteriliyorlar. Örneğin Yunanistan'ı incelediğim zaman, orada birçoğunun çıkarları savunulmuyor. Yunanistan başbakanı olarak referandum kararı aldı. Bütün dünya buna çok kızdı ki böyle bir şey olamazdı. Eğer bu kadar tepki gösteriliyorsa, tam bu noktada demokrasi esasında bitmiştir. (A5)

Demokrasi eğitiminin alanı ve farklı uygulamaları şöyle anlatılmaktadır:

Federal Almanya Parlamentosu yahut Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki demokratik yapıyı tartışmak ile demokrasi eğitimi elde edilemez. Sadece Fransız İhtilali'ni konuşmakla demokrasi elde edilemez. Demokrasi eğitimi özellikle derste, birçok günlük yaşam içerisindeki durumlarda bulunur. Öğrencilere karşı nasıl davranılmalıdır. Nasıl öğreniliyor. Bu noktada demokrasi rol oynuyor. Söz konusu olan bilmek değildir. Aksine demokrasi bir tutumdur. Bir grup içerisinde beraber konuşmayı öğrenmektir. Sonra aynı şekilde bir uzlaşmaya varmaktır. Şöyle ki öğrenci daima üzerinde uygulama yapılan kişi olmadığını bilir, kendisinin de karar verme yetkisine sahip olduğunu bilir. Biz burada ne yapıyoruz. Bazen öğrencilerin çok güzel fikirleri oluyor. (A11)

Demokrasi eğitimi derslerinde insan hakları konusu şöyle ifade edilmektedir:

“Aslında birçok dinde de aynı temel esasları bulmak mümkün. Beşinci sınıfta olmasa da dokuzuncu sınıfta bu veriler karşılaştırılabilir. Her yerde kurallar görülüyor.

Değerlere saygı, birlikte anlaşabilme, insan hakları yansıtılabilir. Orada söylenebilir, zira onlarda insan hakları var, İnsan hakları onların temel esas konuları arasındadır.” (A3)

Öğrencilerin ilgileri ve seçme hakları ile ilgili şu fikirler paylaşılmıştır:

“Sınıf gezisi içinde bu geçerlidir, çünkü ben doğal olarak derim ki; geziye bilgisayar, cep telefonu, mp3 çalar getirmelerini istemiyorum, ama bu bir toplu organizasyondur. Orada öğrenciler vardır. Orada herkes memnundur. Orada tabi ki öğrenci temaları daha iyi işlenir. Orada önemli ve gergin tartışmalar gerçekleştirilebilir.” (A7)

4.1.6. Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına ilişkin Bulgular

Almanya'daki okullarda, demokrasi eğitimi için yeterli alan olup olmadığı yönündeki görüşler şöyledir:

“Sadece özel olarak bizim okul değil aksine her okul sonuç olarak Almanya'da demokrasi eğitimi için çok çok geniş alan sunuyor. Bu noktadan hareketle Bayer’de ve de Aşağı Saksonyada aynı şartlar söz konusudur diyebilirim. Sonuç olarak okullar çok geniş bir alan sunuyorlar.” (A2)

“Bence burada geniş bir alana sahibiz.” (A1)

“Yeterli bir alan olduğunu düşünüyorum. Kesin bir çerçeve çizilmesine rağmen, burada bizim öğrencilerimizin imkânı var. Alman okullarının da böyle olması gerekli.” (A4)

“Bence evet. Öğrenciler burada demokrasi hakkında çok güzel eğitiliyorlar.” (A6)

“Evet, kesinlikle bence burada katılımın sağlanabileceği birçok farklı alan var. Bence burada yeterli alan ve düzenli bir sistem vardır.” (A7)

“Esasında bu okul, ben diğer okulları da tanıyorum ve ben diğer okullarda da çalıştım. Bu okul katılım için çok fazla alan sunuyor.” (A8)

“Bu okul ve bu okul yapısı evet.” (A9)

“Evet, özel olarak yapıyor. Bizim birçok imkânımız var. Burada öğrenciler farklı projelere katılabiliyorlar. Siyasi olarak da olabilir.” (A10)

“Okulumuzda evet” (A11)

Okullardaki öğrenci temsilcilikleri hakkında şu görüşlere yer verilmektedir:

“Bizim bir öğrenci temsilciliğimiz var. Orada okul topluluğu içerisinde sınıflarının düşüncelerini taşırlar. Okul parlamentosu da oluşturulabilir. Onlar gerçekten bir parlamento gibi işlev görürler. Genç çocukların da karşılaştığı sorunlar ele alınır. Bence bu daha da geliştirilebilir.”(A3)

“Öğrenci katılımı da çok pozitif bir övgü alıyor. Bizim bir öğrenci yönetimimiz var. Onlar da çok güzel çalışıyorlar.” (A6)

“Bir defa tabii ki münferit sınıflarda, sonra kısmi sınıf takımlarımız var. Orada topluca bir şeyler yapılır. Oraya katılabilirler. Bence burada yeterli alan ve düzenli bir sistem vardır.” (A7)

“Okul temsilciliğini örnek alıyorum. Düzenli olarak farklı konuları gündeme getiriyorlar. Şu an organize etmekte olduğumuz proje kurullarımız var.” (A10)

Demokrasi sonuç olarak katılım demektir. Bu okul öğrencilerin tüm okul toplantılarına katılımlarını sağlamak için çalışıyor. Öğrenciler öncelikle okulda ne yapılacağı ile ilgili bir fikir edinirler, ama bu konuda kendileri de etkide bulunma imkânı bulurlar. Bunun anlamı katılım sağlanmasıdır. Eğer yeni okulun görünümünün nasıl olacağına karar verilmesi söz konusu ise, öğrenciler bu konuda fikir beyan edebilirler. (A8)

Almanya'da öğrencilerin farklı projelere ve siyasete katılımları şu şekilde anlatılmaktadır:

“Eğer yeni okulun görünümünün nasıl olacağına karar verilmesi söz konusu ise, öğrenciler bu konuda fikir beyan edebilirler. Sonra üniversite kantininde yemeklerin nasıl olması gerektiği söz konusu olduğunda öğrenciler konuya dâhil edilebilir.” (A8)

Burada çocuklar belli konuları seçiyorlar ve bu konu üzerinde çalışıyorlar. Öğrencilerimiz seçmenlik görevi kursumuzu serbestçe seçebilirler. Kantinimizin ölçüleri de öğrenciler tarafından tartışılır. Öğrencilerin farklı projeleri ders dışında da çalışma imkânları da vardır. Biz birçok ödül aldık. Öğrenciler gerçekten çok iyi bir katkı ve katılım sunuyorlar. (A10)

Dediğim gibi, biz burada birçok noktada okul yaşamı üzerine şeyleri beraber belirliyoruz ve ortak kararlar alıyoruz. Öğrenci, veli ve öğretmen bu Türkiye’de farklıdır. Biliyorum ki birçok şey yukarıdan dikte edilmektedir. Bu değiştirilmelidir. Burada özgür bir alan olduğunu söyleyebilirim. Almanya’da, diğer ülkelere oranla daha fazla özgür alan bulunmaktadır. (A11)

4.2. Türkiye’deki Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi ile İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Türkiye’deki öğretmenlerin demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Bu bulguları şu alt başlıklar altında incelemeyi uygun gördük:

Demokrasi kavramına ilişkin bulgular

Demokrasi Derslerinde İşlenen Konulara İlişkin Bulgular

Demokrasi Derslerindeki Öğrenme Hedeflerine ilişkin Bulgular

Eğitim, Öğretim Metotları ve Materyaller İle İlgili Görüşlere İlişkin Bulgular

Demokrasi Eğitimi İle İlgili Konulara ilişkin Bulgular

Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına ilişkin Bulgular

4.2.1. Demokrasi Kavramına ilişkin Bulgular

Demokrasinin ne anlama geldiği ile ilgili olarak şu düşünceler dile getirilmiştir:

“Demokrasi herkesin bildiği tanımı, demokrasi halkın kendi kendini yönetmesidir. Halkın yönetime katılması tabii ki çok önemli bir fonksiyondur.” (T7)

“Halkın doğrudan ya da dolaylı olarak yönetimde söz sahibi olması, insan haklarının ön plana alındığı, özgürlüklerin ve herkesin eşit olarak haklarını yerine getirebildiği bir unsur olarak algılıyorum açıkçası” (T11)

“Bence demokrasi bir yaşama biçimidir, yani yönetim şekli değil.” (T1)

“Demokrasiden hani kelime kökeninde de halk olduğu için, daha çok insan hakları ile ilgili gelişmeleri anlıyorum. Bir rejimden çok bir insan hakları konusu ya da insanın doğuştan sahip olduğu hakların verilme süreci olarak görüyorum.” (T2)

“Demokrasi denildiği zaman benim öncelikle anladığım çokseslilik ve çoksesliliğe müsaade ve hoşgörü kavramı benim aklımdan geçiyor.” (T3)

“Demokrasi denildiğinde insanın kendini rahatça ifade edebildiği, bir ortamın ortaya çıkması, vatandaşlarımızın devletin yönetimine katılması aklıma geliyor ilk olarak.” (T4)

“Herkesin siyasi politik bir görüşü var. Bize göre demokrasi tamamıyla insanların özgür olması.” (T5)

“İnsanların özgürce yaşadığı, kardeşçe yaşadığı, barış içinde yaşadığı, yasakların olmadığı, insanların rahatça hareket edebildiği, düşünebildiği tartışabildiği özgür bir ortam aklıma geliyor. Bu şekilde demokrasiyi tanımlayabiliriz.” (T8)

“Demokrasi denilince benim aklıma hani insanların her şeyde eşit olması, yani eşitlik prensibinden hayata geçirilmesi, ben, sen, o, biz, siz diye ayırmadan ya da insanların sınıflaşmaya tabi tutulmadan, özgürce rahatça istediği gibi yaşayabilmesidir.” (T9)

“Demokrasi aslında birçok toplumda daha doğrusu öğrencilerimizin, vatandaşların dışarıdaki halkın bilip de aslında uygulamadığı bir kavram olarak geliyor.” (T6)

Demokrasi denildiği zaman aslında ilkokuldan beri kafamızda bir şablon var. Eşitlik getirir bize demokrasi. Tabi bu eşitlik aslında bir fiziksel ya da sosyal hayatta hani hayatımızdaki her alanda eşitlik değil, ama haklar olarak, hukuk önünde, yasalar önünde bir eşitlik kafamda canlanan şey en azından demokrasi denilince. Yani hukuk önündeki eşitliğimiz. (T10)

Demokrasinin özellikleri ile ilgili şu düşünceler paylaşılmıştır:

“Cumhuriyetle eş anlamlı kullanılıyor ama Cumhuriyet bir yönetim şeklidir. Cumhuriyetin olduğu yerde demokrasi olması şart değil, ama demokrasinin olduğu yerlerde biliyorsunuz cumhuriyet de olur.” (T1)

“Özgürlük deyince de başkasının özgürlüğünü kısıtlayıncaya kadar. Bir özgürlük söz konusu işte, halk yönetimi genel olarak bahsedeceğimiz şey. Özgür bir şekilde eşit bir şekilde yaşamak”. (T4)

Özellikle ülkemizde demokrasi sadece işte bildiğimiz gibi insanların sandığa gidip oy kullanması, ya da işte kendi seçmiş oldukları partiye oy vermeleri diye

algılanmamalı. İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerinde, birbirlerine karşı olan saygıları ne şekilde birbirlerini anlamaları işte sinirli anlarında sakinliği muhafaza edebilmeleri kısacası insan olduklarını farkına varıp ona göre davranmaları olarak anlıyorum, ama tabi bu ülkemizde büyük bir sıkıntı aynı zamanda öğrencilerde de bu yansımış oluyor. Her şeyden önce bence demokrasiyi eğer iyi uygulayabilmek istiyorsak, tahammül kültürünü oluşturmamız lazım yani insanların birbirlerine tahammül edebilmesini sağlayabilirsek bence bu demokrasiyi ortaya çıkarmış olur. (T6)

Demokrasinin belli kriterleri vardır. Bu kriterler çoğunluk ve azınlık haklarıdır. Hukuk devleti olmaktır. Hürriyettir. Mesela diyelim ki halk kendi kendisini idare ediyor. Halk yönetime katılıyor, ama hürriyet olmadığı zaman halk özgür bir şekilde seçimini yapabilir mi? İsteddiği kişiyi seçebilir mi? Herkes hukuk devleti içerisinde kanunlar önünde hesap verebilmelidir. Kanunlar herkes için eşit olabilmelidir. Sadece halkın oy kullanması bunu demokrasi olarak düşünürsek, eksik bir anlayış olur. Demokrasi bir bütündür. İlkeleriyle vardır. Bu ilkelerden herhangi birini çıkarırsak, kesinlikle demokrasiyi zaafa uğratmış oluruz. (T7)

Demokrasinin biz hani yıllardır kullandığımız her alanda kullandığımız için biraz aşınmışta bir kavram demokrasi, ama özellikle insanlar lafa geldiğinde konuşmaya geldiğinde demokrasi herkes bir demokrat kesilebiliyor, ama aslında demokrasinin özü farklı seslere hoşgörü ile yaklaşabilmek. Tabi bu farklı seslerinde yıkıcı olmaması ve yapıcı olması meşru sınırlar içinde olması lazım. Demokrasinin bu yüzden çok ince bir noktası var yani çoksesliliğe müsaade ve hoşgörü ile kötü niyetli kişilerin ayrımlarının yapılması lazım. Bu bakımdan ben demokrasi denilince öncelikle çoksesliliği anlıyorum. Çokseslilik ve hoşgörü benim için öncelikli demokrasi kavramında. (A3)

4.2.2. Demokrasi Eğitimi ilgili Derslerde İşlenen Konulara ilişkin bulgular

Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi ve süresi hakkında şu görüşlere yer verilmiştir:

“Demokrasiye ilişkin derslerimizde zaten vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersimiz, geçen sene seçmeliydi bu sene zorunlu hale getirildi. Zorunlu bir ders olduğu için bunların daha da üzerinde durmamız gerekiyor. Zaten zorunlu olması da gerekiyordu.” (T9)

“Şimdi geçen sene seçmeliydi kitabımız yoktu bizim. Bu sene kitabımız var neler görüyoruz?” (T1)

Vatandaşlık ve Demokrasi eğitimi derslerinde işlenen konulardan, Hukukun üstünlüğü, eşitlik, demokrasi yolunda çekilen sıkıntılar, yasama, yürütme ve yargı, Aile içi demokrasi, kadın erkek eşitliği ile ilgili şu fikirlere yer verilmektedir:

“Demokrasiye ilişkin tabi öncelikle biz bu eşitlik fikrini öğretmeye çalışıyoruz”
(T10)

“Öncelikle hani demokrasi soyut bir kavram olduğu için hani demokrasi nedir, ya da demokrasinin nasıl yaşanması gerekiyor, ülkelerde nasıl uygulanıyor, yönetimde hani uygulanması nasıl o şekilde.” (T11)

Orada mesela değiniriz, ya da Türk tarihi ile ilgili konuları işlerken, işte kadınlarla ilgili bir cümle geçtiği zaman, kadın - erkeklerin eşitliğinin demokrasiye uygun olduğu ve demokrasinin bir gereği olduğunu o arada çocuklara bir anımsatırım.” Konu olarak da bu rejimler içerisinde demokrasinin işte cumhuriyetin işlerlik kazandırdığı işte bir disiplin olduğunu işte işliyoruz ama her demokrasi, her cumhuriyet rejiminde demokrasinin etkin olmadığını, buna da örnek işte civar ülkeleri verebiliyoruz. (T2)

İşte temel hak ve özgürlüklerimizi görüyoruz, sivil toplum kuruluşlarını görüyoruz. Hukukun üstünlüğünden bahsediyoruz, yasama yürütme yargıdan bahsediyoruz, konularımız aslında güzel, yani içerik olarak güzel. Bizim sıkıntımız şu, konuların kendisi değil de çocukların demokrasiyi aile içi demokrasi olmadığı için benim bunu bir türlü çocuğa verememem, yani ben bunu başarılı bir şekilde vereceğimi düşünmüyorum, çünkü ben derste bunu ne kadar vermeye çalışsam da çocuk anlayamıyor. Ailede yaşamadığı için yine onun sıkıntısı var, yani şimdi sorarsanız çocuğa demokrasi nedir? Cevap veremeyecek öğrencim var üç senedir görmesine rağmen, çünkü dediğim gibi demokrasi bana göre bir yaşama biçimidir. Bunu günlük hayatımıza uygulayabiliyorsak, gerisine hani gerek kalmıyor. (T1)

Sınıf başkanları ve diğer seçimler ile öğretmenlerin seçimlere bakış açıları şöyle ifade edilmektedir:

Yine okul meclisleri var öğrenci meclisleri daha doğrusu bu son dönemlerde milli eğitimin getirdiği bir uygulamaydı. Eskiden sadece sınıf başkanlığı seçimi yapıldı oda çok böyle detaylı olup da işte sandık kurulup işte adaylar belirlenmezdi işte bu son dönemlerde, okul meclisi, öğrenci meclisi durumlarına çok önem veriyoruz. Tabi adaylar belirleniyor. Herkes kendi fikirlerini ya da vaatlerini ortaya koyuyor. Bu tabi öğrencilerin demokrasiyi daha iyi anlamasını sağlıyor. Çok çalışabilecek, ya da işini iyi yapabilecek, kendini iyi ifade edebilecek kişiler seçilmiş oluyor ya da tek bir kişi seçilmiş oluyor. Başkan ve başkan yardımcısı oluyor. Bu da öğrencilerin demokrasiye daha uygun hareket etmelerini sağlıyor. (T6)

Aslında bizim pratikte yaptığımızla normalde teorikte olan şey aynı değil. Mesela biz öğrencilere eşitlikten bahsediyoruz. İşte herkes kendini yönetebilmeli diyoruz. Sınıf başkanlarını bile biz kendimiz seçiyoruz. Yok, hayır sen olmayacaksın işte seçimle belirlenmeyecek şu kişi daha iyi yapar diyoruz. Ha bunun sebebi ne bunun sebebi de işte halkın eğitimsizliğinden ya da bilinçsizliğinden doğan bir şey. Layık olmayı seçebiliyorlar. Yani sınıf başkanı olarak layık bir kişiyi seçemiyorlar. Bu kişi tam olması gerekiyor

diyemiyorlar. Arkadaşlarını ya da işte kendisini biraz daha göstermeye çalışan kişileri seçiyorlar. Meşhur olmak isteyenleri seçiyorlar. (T5)

Mesela sınıfta sınıf başkanının seçiminde, bu seçimlerde siyasi partiler yerine a grubu ve b grubu adı verilerek, hani bir öneriyi yaşayarak öğrenmesi için genelde drama tekniğini uyguluyoruz. Bunun yanında örnek olaydır işte yaşanmış bir olaydan yola çıkarak işte bu olayda nasıl davranılması gerekiyor, insanlar burada nasıl davranmalıdır sizce, biraz da etik ve ahlaki açıdan da öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini sağlayarak işliyoruz dersi. (T9)

Demokrasi eğitimi ile ilgili derslerde işlenen değişik konular hakkında şu ifadeler kullanılmıştır:

“Müfredatımızdan öncelikle faydalaniyorum. İşte ders kitaplarımızın zaten demokrasi bilincinin kazandırılması için derslerimiz tabi yeni programa göre yapılandırmacı anlayışla işleniyor işte örnek konumuz oluyor.” (T3)

“Farklılıklara saygı göstermeyi, insanların eşit olmadığını, farklı yaratıldığını, farklı zevklerinin olduğunu, düşüncelerin farklı olabileceğini, insanlara saygı göstermesi gerektiğini, Toplum içerisinde yaşarken insanın uyması gereken kuralları ve yasalarımızı bu şekilde onlara demokrasiyi öğretmeye çalışıyoruz.” (T8)

İlk başta insani değerleri öğretiyoruz. İnsanın değerli olduğunu, yani rengi, dini, dili, ırkı ne olursa olsun. İnsanların eşit olduğunu, her insanın değerli olduğunu öğretmeye çalışıyoruz İkincisi demokrasi kültürünü öğretiyoruz. Çocuklara haklarını ya da insan hakları ile ilgili kavramları öğretiyoruz. Yine özgürlükleri, toplumun halkın özgürlükleri, sorumlulukları bunları öğretiyoruz. Bunlar da zaten yeterlidir. (T7)

Fransız ihtilali olsun, ya da İslam tarihinde veda hutbesi olsun, yine işte İngiltere de Magna Carta gibi konular var. İşte demokrasinin başlangıcı kabul edilen durumlar var. Tabi bunlar zaten demokrasi ile ilişkili konular. İnsan hakları evrensel beyannamesi şudur. Özellikle de cumhuriyetin ilanı, saltanatın kaldırılması. Hep burada demokrasiden bahsediyoruz. (T6)

Ama demokrasinin daha çok insan hakları ile ilişkili olduğunu hani anlatmaya çalışıyorum sürekli o çaba vardır yani. İlgili ilgisiz bütün derslerde güncel konularda ve demokrasi ile ilgili konuda olsa olmasa da ilişkilendiriyorum çünkü bizim sosyal ders sonuçta toplumla ilgili o konuda yardımcı olmaya çalışıyoruz, ama ne kadar bilmiyorum. (T2)

Cinsiyet ya da ırk konusunda zaten bunların bize verilmiş bir nimet olduğu, her birinin kendilerine göre olumlu bir yönleri olduğunu bunların bir alay noktası olmaması gerektiği, genelde bunları vermeye çalışıyorum. İlk başta insani değerleri öğretiyoruz. İnsanın değerli olduğunu, yani rengi, dini, dili, ırkı ne olursa olsun. İnsanların eşit olduğunu, her insanın değerli olduğunu öğretmeye çalışıyoruz. Bu birincisi. İkincisi demokrasi kültürünü öğretiyoruz. Çocuklara

haklarını ya da insan hakları ile ilgili kavramları öğretiyoruz. Yine özgürlükleri, toplumun, halkın özgürlükleri, sorumlulukları bunları öğretiyoruz. (T10)

4.2.3. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine İlişkin

Bulgular

Demokrasi kavramının öğrenciler tarafından kavranması, Düşünce özgürlüğüne önem verilmesi, Eleştirel düşünme, Özgürlüğün öğrenciler arasında farklı algılanmasına şöyle değinilmektedir:

Öncelikle öğrenciler demokrasi kavramını tam olarak anlamalı ve kavramalılar ve bunu hayatlarında da uygulayabilmeliler ki hani gelecekte bu düşünceye sahip olan öğrenciler belki de hani ülke yönetiminde söz sahibi olduklarında bu şekilde davranabilsinler. Bir bilinç olarak yerleştirmemiz lazım sadece kavram olarak bilmesi değil de davranışta da bunu gösterebilmesi ya da uygulama imkânının olduğu şekilde bu davranışları kazandırmalıyız. (T11)

Öncelikle demokrasi deyince bizim için hep yıllardır kullanılagelmiş ama içi boşaltılmış bir kavram. Herkes her yaptığı işi demokrasiye dayandırıyor ama daha sonra demokrasinin işte içi boşalıyor böyle aşılın bir kavram oldu artık demokrasi kavramını kullandığınızda kimse güvenmiyor size. Samimi gelmiyorsunuz, ama artık demokrasi kavramı ben çocuklara kazandırırken onların özellikle içselleştirmesini bu konuda duyuş düşünüş ve özelliklerini geliştirmelerini hedefliyorum. (T3)

Öncelikle dediğim gibi demokrasinin hani tutup ezberleyip işte demokrasi şudur; hocam, ya da Cumhuriyet şudur hocam demektense, günlük hayatımızda uygulayarak ya da benim davranışlarımla, hani bir sınıf başkanının seçimi veya bir kulüp öğrencisi seçimi veya derste öğrenciye söz hakkı vererek, kendim örnek model teşkil ederek, sınıf ortamında özgür çocukların düşüncelerini ifade edebileceği bir ortam yaratırsam ben bu hedeflerimi gerçekleştirmiş olurum. (T1)

Genel olarak şey var düşünce özgürlüğü. Onu da layıkıyla yapamıyoruz sekizinci sınıf öğrencisine ya da yedinci sınıf öğrencisine sekizinci sınıf öğrencisinin tam böyle gelişme çağı şimdi bu gelişme çağındaki çocuğa özgür düşün denildiği zaman farklı şeyler düşünür. Ben özgürüm madem bunu söyleyebilirim diyor. Aslında düşünce özgürlüğü kazandırılması gerekiyor. Saygılı olma, hoşgörülü olma kesinlikle kazandırılması gerekiyor. (T5)

Çocuğun biraz eleştirel olması olarak görüyorum. Örneğin, öğretmenin bağırıp çağırması, öğrencinin yüksek not beklerken düşük not alması gibi sorunlar karşısında hem kendisini hem de öğretmenini eleştirebilmelidir. Bu gibi durumlarda ne gibi hakları olduğunu ve bu haklarını nasıl kullanacağını bilmelidir. Bir dilekçe nasıl yazılacağı üzerinde çok duruyoruz. Çocuğun insan hakları konusunda bilinçlenmesi ve doğuştan getirdiği haklarının olduğunu bilmesi gereklidir. Ayrıca bu hakları için ısrarcı olması ve peşinde koşması önemlidir. Çocuk haklarını nasıl koruyacak, ya da korurken diğer insanların haklarına zarar vermemesi önemlidir. Salt eleştiri değil de çözüm odaklı bir

eleştiri yapabilmelidir. Tartışma kültürünün de yerleşmesi önemlidir. Hem olumlu hem de olumsuz eleştiri yapması, hakaret etmeden tartışabilmesini önemli buluyorum. Özet olarak çocuğa eleştirel bir gözle haklarını aramasını öğretmek gerekir. (T2)

Öğrencilerin demokrasi eğitimi derslerinde kazanmaları gereken hedefler şu şekilde belirtilmektedir:

“Karşımdaki kişinin de şunlara şunlara hakkı var ya da benim sahip olduğum her hakka, her fırsata karşımdaki herhangi bir insan da sahiptir diye bu hedeflerin ideal olduğunu düşünüyorum.” (T10)

“Ben ne olabileceğimin cevabı yine demokrasi eğitiminde ortaya çıkıyor. İşte kendi haklarını bilen, başkalarının haklarına saygı gösterebilen, Yani kendi özelliklerinin farkına varan bir kişi, karşındaki insana hoşgörülü davranabilir.” (T6)

“Demokrasiyi öğretirken belli kavramları öğretmek gerekiyor. Hoşgörü, sevgi, barış, özgüven, katılımcılık, çoğulculuk anlayışı bunların öğrencilere kazandırılması gerekiyor. Bunları öğretmek içinde, bunları sadece sınıfta bu kavramlardan bahsetmek yeterli değildir. Aynı zamanda bu kavramları çocukta içselleştirmek gerekiyor.” (T7)

“Eğer çocuk devlet organlarının, devletin bize karşı görevlerinin, bizimde devlete karşı görevlerimizi öğrenirse, sivil toplum kuruluşlarını, temel hak ve Özgürlüklerini bilirse, başkasının da aynı şeylere sahip olduğunu kabul ederse, o zaman zaten hedef olmuş olur.” (T3)

Çocukların toplumda yaşayan birer fert olarak kendilerini görmeleri, yani o fertlerin neleri hak ettiğini, neleri yapabileceklerini, yaparak yaşayarak yani kendi hayatlarından, çevrelerinden, ailelerinden bizzat görerek, deneyimleri, tecrübeleri o yolla onlara bir şeyler hedef etmek istiyorum. Benim hedefimde şu vardır. Yani kendi yaşamlarında uygulasınlar. Kendi hayatlarında yapabilsinler. Görebilsinler. Onu hedefliyorum hedef olarak yani öyle uçuk saçık bir hedefimiz de yok. Onların hayatlarında yapabilecekleri uygulayabilecekleri demokrasi örneklerini vermeye çalışıyorum. (T8)

Öğrencilere bence her bireyin kendisi için değerli olduğu ve bu değerinin özellikle öğrenci kendisini değerli hissetmeli bir birey olarak değerli hissetme değerini kazanırsa, diğerleri arkasından gelir diye düşünüyorum, çünkü her insan kendisini değerli hissetmezse, bu sefer kendi özgürlüğünün farkına varamaz. İnsanlar kendi özgürlüğünün farkına varırsa başkalarının da özgür olabildiğini onların da haklarının olabildiğini görür. Kendisinde görmedikten sonra başkasında ada görmez. (T9)

4.2.4. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Bulgular

Türkiye'deki demokrasi eğitimi ile ilgili derslerde, günlük hayattan örneklerle yer verilmesi, örnek olay yöntemi ve tartışmaların yapılması şu şekilde belirtilmektedir:

“Sınıf içinde teneffüslerde öğrencilerle yapmış olduğumuz rehberlik çalışmalarında insanların birbirlerini dinlemeleri, birbirlerini anlamaları ya da neyi ne için istediklerini bunu belli örneklerle ya da sınıftaki anlık yaşanan olaylarla anlatmaya çalışıyoruz.” (T6)

“Demokrasinin tartışma olduğunu düşündüğüm için güncel konuları sınıf ortamına taşıyorum. Bu konular üzerinden sınıfta tartışma ortamı oluşturuyorum.” (T2)

“Yöntemim daha öncede söylediğim gibi örnek olay yöntemi özellikle etkili çünkü demokrasi bilincini kazandırmada çocuklar sonuçta bu demokrasi bilincini gerçek hayatta kullanacaklar. Yaşamları boyunca karşılaşacaklar.” (T3)

Genelde sözlü anlatıma dayanıyor. Bazen uygulamalı, toplumdaki insanlarımızın, ailelerimizin, öğrencilerimizin, okulun kuralları olsun bu kurallar üzerinde duruyoruz. Günlük yaşamsal örnekler veriyoruz. Toplumdaki bir gazete olsun, bir dergi olsun, televizyon olsun, internet olsun, onlardan faydalanmaya çalışıyoruz. Onları göstermeye çalışıyoruz. Güncel olaylar üzerinde yorumlar yapıyoruz. Demokraside bu şekilde onlara bunlardan faydalanmasını sağlamaya çalışıyoruz. (T8)

Günlük hayattan örneklerle yola çıkıyorum, yani mesela geçen hafta sivil toplum kuruluşları vardı. Önce onlara tanıtım kartları hazırlattım. Sivil toplum kuruluşları nedir? Hangi sivil toplum kuruluşları vardır? Kendimden yola çıkarak, örnek vererek, günlük hayattan örnek veya kadına yönelik şiddet var biliyorsunuz. Cinsiyet ayırımı da bizim konularımız içerisinde. Günlük hayattan örneklerle yola çıkıyorum. Günlük hayattan yola çıkarak, haberleri takip ederek ve onların yaşadığı sıkıntılardan yola çıkarak ders işlemeye çalışıyorum. Genelde onların fikirlerini almaya çalışıyorum. Onlarla sohbet tarzında ders işlemeyi seviyorum. Sekizinci sınıflar biraz daha böyle hani iletişim kurabileceğiniz yaşa geldikleri için, onlarla kendi sıkıntılarını veya günlük hayattan örnek verebiliyorum bu konuda. (T1)

Demokrasi eğitimi ile ilgili derslerde, yaparak ve yaşayarak öğrenme, beyin fırtınası, dramalar, canlandırma, örnek olay gibi teknikler kullanılması şu şekilde belirtilmektedir:

“Küçük ve büyük gruplar halinde tartışmalar yapıyoruz. Beyin fırtınası, soru cevap tarzında bu şekilde eğitim ve öğretim metotları kullanıyoruz.” (T7)

“Zaten bizim mevcut siyasi sitemimiz de demokrasiye dayalı ve gün geçtikçe bir demokratlaşma yolundayız. İşte bu yüzden gelecek hayatlarında da kullansınlar diye özellikle örnek olaylar üstünden onlara bir kazanım elde ettirme amacındayım.” (T3)

“Aslında öğretici materyaller kullanma konusunda sıkıntımız var, çünkü bize demokrasi ve vatandaşlık dersi bir saat verilmiş. O yüzden sadece kavramları, yani anlatım metoduyla, tartışma metoduyla, küçük gruplara veya büyük gruplara ayırarak bu şekilde öğretebiliyoruz.” (T7)

“Demokrasi eğitiminde o kadar fazla bir materyalimiz yok. Genelde sözlü anlatıma dayanıyor. Bazen uygulamalı, toplumdaki insanlarımızın, ailelerimizin, öğrencilerimizin, okulun kuralları olsun bu kurallar üzerinde duruyoruz. Günlük yaşamsal örnekler veriyoruz.” (T8)

“Kendi yaptığımız materyalleri kullanmaya çalışıyoruz. Bunun yanında örnek olaylardan, gazetelerden, yararlanıyorum. İşte çocukların ne anladığını beyin fırtınası tekniğiyle ilgili genel kavramları çocukların kendi ulaşmasını sağlıyoruz.”(T9)

“Demokrasi kavramını anlatırken hani canlandırma, örnek olay yöntemleri kullanılabilir. Ya da mesela küçük bir hani meclis gibi sınıfta oluşturularak yine canlandırma şeklinde nasıl uygulanabilir o şekilde anlatılabilir. Hani uygulamaya yönelik olması gerekiyor, ama hani ya da görsel olarak da anlatılabilir.” (T11)

“İmkân olduğu ölçüde dramalar, bununla ilgili görsel şeyler olabilir.” (T10)

“Elimizden geldiğince öğrencilere bizzat kendilerinin yapıp yaşayarak öğrenme yöntemini kullanıyoruz. Mesela en basit örneği sınıf başkanlığı seçimlerinde demokratik yolla sınıf başkanını seçiyoruz. Kendileri bizzat oy kullanarak hatta bunun için oy pusulası dahi hazırlıyoruz. Bizzat öğrenci yapıp yaşayarak öğrenme tekniğini kullanıyor.” (T4)

Bizim yaptığımız vatandaşlık ve insan hakları dersimiz var. Ancak biz bir şey anlatmıyoruz. Yani anlattığımız şey genelde inkılâp tarihi, çünkü bugünde öğrencilere söyledik inkılâp tarihinden çok daha fazla soru çıkıyor. Yaparak yaşayarak öğrenme var ya genelde o şekilde. Bunun dışında slâytlar ya da çeşitli videolar izletilmesi gerekiyor. Bu da gene fiziki koşullar maddi imkânsızlıklar oda biraz sıkıntılı tabi. (T5)

Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde kullanılan, kullanılması gerekli görülen materyaller bu ders ile ilgili şunlar belirtilmiştir:

“Bizim işte projeksiyonumuz vardı oda bozuldu, yani görsel hiçbir şey kullanamıyorum teknoloji ile ilgili.” (T1)

“Şimdi bu görev yaptığımız okulun şartlarına göre değişiyor. İyi şartlara sahip olmayan bir okulumuz var. Öğretim araç ve gereçlerini kullanamıyoruz.” (T6)

“Hani sırf bir ders koymuş olmak için değil de biraz daha önemsenirse biraz ders saati arttırılırsa daha iyi olabilir, çünkü çocuğun bakış açısı şu; haftada bir saat ders öylesine bir ders diye bakıyor. Bir saat olduğu için, çocuklar biraz önemsiz gibi görebiliyor.” (T2)

“Bizim müfredattaki konularla, o anayasadaki konular çok daha farklı. O yüzden işleyemiyoruz. Donanımsızlıktan değil belki sınavdan dolayı. SBS' den dolayı. Hani sınav bitsin bitmesin o ayrı bir konu. Sınav olsun olmasın o farklı bir konu şu andaki konumuzda farklı ama çok fazla ders işlemiyoruz.” (T5)

“Materyal kullanmaya zamanımız kalmıyor. Öğretici materyallerin kullanılması, insan hakları ile ilgili filmlerin izletilmesi, belgesellerin izletilmesi bunlar çok daha doğrudur, fakat zamanımız olmadığı için biz sadece bu kavramlardan bahsediyoruz.” (T7)

“Demokrasi eğitiminde o kadar fazla bir materyalimiz yok. Daha doğrusu bir anayasayı kullanabiliriz veya ne bileyim toplumda uygulanan kurallardan, onlardan faydalanabiliriz.” (T8)

“Ama işte bunun teknolojik imkânları biraz daha fazla olması gerekiyor. Hani donanım açısından da okullarımızın bu seviyeye gelmesi gerekiyor. Hazırlanarak örnek bir seçim yaptırılabilir. O şekilde yöntem ve metotlar kullanılabilir.” (T11)

Demokrasi eğitimi dersinde özellikle seçim sandığı yapıyoruz. Ondan sonra kabinler oluşturuyoruz. Bence demokrasi konusuna biraz daha ağırlık verilirse insanların birbiriyle daha hoşgörülü, hoşgörü ortamının olacağı sınıflar yaratılırsa daha güzel olur, çünkü insanlar yani daha doğrusu öğrenciler yani kendini değerli bilirlerse, hakkını hukukunu aramayı bilirlerse başkalarının da hak ve hukukunun korunması gerektiğinin daha iyi farkına varırlar. (T9)

Ders araç gereçlerde tabi birden çok sayıda sınıfa girdiğimiz ve yoğun olduğumuz için çok bu konuda açıkçası çok ilgilenemiyoruz ama öncelikle ders kitabımız ve bizim karşılıklı etkileşimimize dayalı öğretim metotlarımız. Farklı da bir şey kullanmamız şu an için yani en azından şu yoğunlukta şu iş yoğunluğunda çokta mümkün değil. Gönül istiyor ki yapılandırmacı anlayışı tam uygulayalım ama mevcut eğitim sistemimizde imkânsızlıklar yoğun. (T3)

Okulumuzun kaynakları materyal açısından pekiyi değil. Materyal kullanmaya zamanımız kalmıyor. Küçük ve büyük gruplar halinde tartışmalar yapıyoruz. Beyin fırtınası, soru cevap tarzında bu şekilde eğitim ve öğretim metotları kullanıyoruz. Genelde sözlü anlatıma dayanıyor. Bazen uygulamalı, toplumdaki insanlarımızın, ailelerimizin, öğrencilerimizin, okulun kuralları olsun bu kurallar üzerinde duruyoruz. (T4)

4.2.5. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konulara ilişkin Bulgular

Demokrasi eğitimi ile ilgili konular olarak şunlara değinilmiştir:

“Genelde kitabın ve müfredatın dışına çıkmamaya çalışıyorum ama daha çok güncel konuların üzerinde duruyoruz.” (T2)

“Özellikle güncel olaylardan hareketle işte farklı seslere farklı kişilere hoşgörü ve özellikle temel prensibimiz diyalog. Sorunlarımızı biliyoruz çok toplumsal sorunlarımız var. Sorunları çatışma yoluyla değil diyalog yoluyla, hoşgörü yoluyla çözmeliyiz. (T3)

“Demokrasi eğitiminde genelde müfredatta yer alan konuları işliyoruz müfredatın dışında da ülkemizdeki seçimlerden örnekler vererek çocukların bu konuyu daha iyi anlamaları, bizzat örneklendirerek örnek verme, açıklama yöntemini kullanarak da çocukların bu konuyu öğrenmelerini sağlıyoruz.” (T4)

“Cumhuriyetin ilan edilmesi, medeni kanunun kabul edilmesi, verilen haklar, seçim kanunu gibi bunlar direk demokrasi ile ilgili konular oluyor. Magna Carta, Fransız ihtilali, yurttaşlık ve insan hakları bildirgesi var. Yakın tarihimizden, ihtilallerin yargılanmaya başlanması gibi olaylar var.” (T6)

“Yani günümüzdeki olaylardan, demokrasi açısından değerlendirmeyi yapıyoruz, ya da tartışma grubu oluşturuyoruz. Bir grup tezi tartışıyor. Diğer grup antitezi tartışıyor. Böylece demokrasiyi kavratmaya çalışıyoruz.” (T9)

“Demokrasi kitabında her dersimize her konumuza bir kırk dakika düşüyor. Bence güzel. Müfredat hani sosyal bilgiler bir inkılâp tarihi gibi yoğun değil. Yoğunluktan şikâyetçi değilim. Konularda genelde can alıcı konular hani onlar öğrendiği zaman çocuk zaten demokrasiyi kavramış olur. Bunda da bir sıkıntımız yok.” (T1)

Demokrasi kültürünü işliyoruz. Demokrasiyi nasıl bir yaşam biçimi haline dönüştürebiliriz. Demokrasinin topluma faydası, devlete faydasını öğretmeye çalışıyoruz. Çocukların demokratik anlayış içerisindeki hakları ve sorumlulukları nelerdir veya toplumun hak ve sorumlulukları nelerdir. Sivil toplum örgütlerinin demokrasiye faydası nelerdir. Hak ve hürriyetlerden bahsediyoruz. Bunların toplum ve birey için faydasını öğretmeye çalışıyoruz. Bunları öğretirken çocuklara da mümkün olduğu kadar söz hakkı vererek onların fikirlerini almaya çalışıyoruz. (T7)

Bence ülkenin günlük siyasetinin takip edilmesi gerekir. Onun dışında ne bileyim çevresel sorunlar, şehrin sorunları, aile içerisindeki olaylar. Bunları işleyerek, bunları konuşarak, bunları anlatarak, insanların aile içerisindeki yapması gerekenler, sorumlulukları, hakları ondan başlayarak okuldaki, toplumdaki ya da ülkedeki sorumluluklarını anlatarak bu şekilde bir genişleterek konuyu vermek gerekir. Önce çekirdekten başlayacağız, aileden başlayacağız genişleterek yavaş yavaş bütün yapması gerekenlerini, haklarını, özgürlüklerini vermemiz gerekiyor diye düşünüyorum. Önce çocuktan başlayacağız, ailesinden sonra okul, şehrimiz bunu genişleteceğimiz bir şekilde. (T8)

Müfredatta daha fazla yer verilmesi gereken konular olarak şunlar belirtilmiştir:

“Hani sırf bir ders koymuş olmak için değil de biraz daha önemsenirse biraz ders saati arttırılırsa daha iyi olabilir, çünkü çocuğun bakış açısı şu; haftada bir saat ders öylesine bir ders diye bakıyor. Bir saat olduğu için, çocuklar biraz önemsiz gibi görebiliyor.” (T1)

“Türkiye Büyük Millet Meclisi, hakların kullanılması, onda verilmiş onun haricinde vatandaşlık hak ve sorumlulukları, sosyal haklar, ekonomik haklar onlarda da değinilebilir mesela demokrasi kavramı, orda da işlenebilir.” (T11)

Bence anayasanın belli maddeleri verilmesi gerekiyor özellikle bu ikinci kısım. Temel hak ve özgürlükler yalnız gene sekizinci sınıflara verilemez bir şey bu çünkü anlamaları da zor, ancak hani belli şeylerin mutlaka müfredatta konulması gerekiyor. Çoğu hakkımızı bilmiyoruz. Temel hak ve özgürlükler ile ilgili, sosyal hak ve ödevler, siyasal hak ve ödevler, gerçi siyasal hak ve ödevler az çok var müfredatta biraz baktım. Temel hak ve özgürlükler ile ilgili çok fazla konu yok. Sosyal hak ve ödevlerle ilgili çok fazla konu yok. (T5)

4.2.6. Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına

İlişkin Bulgular

Okulların demokrasi eğitimi için yeterli alan sağlamasına yönelik olarak şu ifadelerde bulunmaktadır:

“Okulumuzda zaten okullarda bu alanda biraz sınırlı, çünkü sınıflarda yapmak zorundayız kalabalık olduğu için.” (T9)

“Şimdi aslında burada okulumuzda da bir yönetim var. Bu yönetimde de öğrencilere demokratik bir şekilde davranırsak, onlara hani demokrasiyi aslında burada da uygulamalı olarak gösterebiliriz. Aynı şekilde mesela okul temsilciliği seçimi oluyor.”(T11)

“Hayır. Tek bir cevap. Hayır. İşte ailenin de bilinçlendirilmesi gerekiyor belki ama önce kendimizi bilinçlendirmemiz gerekiyor. Sonra öğrenciler sonra aileyi. Ailenin hepsini bilinçlendiremezsiniz ne yapacaksınız şimdiden öğrencileri bilinçlendirin ki daha sonra onlar aile olacaklar.” (T5)

“Yüzde elli elli diyelim hani okul başkanlığı seçimi, sınıf başkanlığı seçimi, sınıf temsilcisi seçimi bu tür konularda eldeki imkânlarla yapılıyor ama tam dört dörtlük bir şekilde okul demokrasi eğitimi için bence yeterli değil.” (T4)

“Aslında okullar, eğitim kurumları demokrasinin kaleleri olmalıdır. Ülkemizde demokrasi dersine yeterince ilgi gösterilmemektedir. O yüzden demokrasi dersi için yeterli bir alan yok. Yeterli bir süreç yok. Bu da demokrasi açısından çok sıkıntılı bir durumdur.” (T7)

Kendi okulum için söyleyeyim yeterli değildir. Bir yerde çocuk çevresinde gördüğü, ailesinde gördüğü, güçlü olanın sözünün geçmesi, yani orman kanunları diyoruz bu şekilde kanunlara uyuyor. Farklılıklara saygı göstermiyor. Eşitliğe aldırış etmiyor. Okul aile birlikte olmazsa olmuyor. Yeterli değiliz okul olarak eksikliklerimiz var. Bu bazen bizden kaynaklanıyor bazen çocuğun çevresinden kaynaklanıyor. Ailesinden kaynaklanıyor. Yani eğitim kurumları bir birlik içerisinde olması gerekir. Ne yazık ki biz ailelere bezen yetemiyoruz. Annesinden, babasından gördüğü, çevresinden gördüğü kuralları uygulamaya çalışır. Bu konuda bence okullar demokrasi eğitiminde yeterli değildir. Biz bence aileleri eğitirsek, aileleri, velileri, anne babaları duyarlı hale getirirsek, bu sorun çözülmüş olabilir. (T8)

Bence en uygun yerdir, fakat yeterli değildir. Öyle bir sistem içerisindeyiz ki, her şeyi engelleyici, yapma, dur. Sus gibi o kadar çok direktif veriyoruz ki çocuk o konuda biraz sıkıntı yaşıyor. Mesela demokrasinin ne olduğunu, ya da insan haklarının ne olduğunu çocuk öğrenirse bence onu okul ortamında değiştirir. Bulunduğum okul içerisinde demokrasiyi yaşayacağı ve uygulayacağı yeterince alan yoktur. (T2)

Bence hiçbir okul yeterince alan sağlamıyordur. Hani tamam okul temsilcisi falan seçiliyor, ya da biz sınıflarda kulüp öğrencisi oda demokrasi ile ilgilidir, ama acaba bu kulüp çalışmalarını sağlıklı yapabiliyor muyuz? Okulun fiziki koşulları yeterli mi? yani onlar biraz tartışılır konular. Hani sağlanmaya çalışılıyor ama ne derece. (T1)

Sağlamıyor yani Türkiye'de eğitim biraz eğitim sisteminin çok sık değişmesinden dolayı zaten sürekli altyapı sorunu yaşanıyor. Hep yani yeni bina ek bina, şudur budur fiziksel olarak bile zaten bu ortam sağlanmıyor. Onun dışında işte uygulamalar var belki hani teorik olarak var okul meclisleridir, başkanlık seçimidir, ama uygulama olarak hani yüzde yüz uygulanmadığı da bir gerçek. (T10)

Demokrasi bilincini kazandırma amacındayız. Çeşitli uygulamaları yapıyoruz bu konuda işte sınıf temsilcisi seçimi, okul temsilcisi seçimi, eğitici kulüplerde seçimler bunları kazandırmaya çalışıyoruz. Demokrasi bilincinin kazandırılması için mesela sürekli bir uygulama alanı var okulda her şeyi öğrencilerle birlikte yapma isteğindeyiz. Zaten müfredatta, eğitim programları da bunu gerektiriyor. Demokrasi, birazda bilinci gelişsin hem de alınan kararlara da katılsınlar ki uymaları, yani alınan kararlarda pay sahibi olurlarsa uymaları da gerçekleşir diye ama biraz istismar ediyorlar. Yani ne olur mesela eğitici kulüp çalışmaları var sosyal kulüp. Orada işte birbiriyle iletişim halinde olması, hoşgörü edinmesi farklı sınıflardaki kişilerle tanışması, işte sosyalleşme demokrasinin diğer bir aracıda sosyalleşme yani farklı görüş ve kişilerle tanışıp onları özümseme ilerleyen hayatlarında onu kabullenmeleri. Daha sonraları en basitinden bir sınıf temsilcisi seçimi var. Eğitici kulüp seçimleri var. Daha sonra okul temsilcisi seçimi var. (T3)

Okulda öğrenci sayısının çok olması ve eğitim sisteminin değişmesi ile ilgili şu görüşler dile getirilmiştir:

“Okulumuzda yani yaklaşık iki binin üzerinde öğrenci var. Bu durumda da sabahçı öğlenci sistemini uyguluyoruz. O yüzden sınıflarda gerekli materyalleri düzenlememiz zor olduğu için gerekli alanın yaratılması tam sağlanamıyor diyebiliriz.” (T9)

“Türkiye'de eğitim biraz eğitim sisteminin çok sık değişmesinden dolayı zaten sürekli altyapı sorunu yaşanıyor. Hep yani yeni bina ek bina, şudur budur fiziksel olarak bile zaten bu ortam sağlanmıyor.” (T10)

4.3. Türkiye ve Almanya'daki Öğretmen Görüşlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde Alman ve Türk öğretmenlerin görüşlerine dayanılarak yorumlar yapılacak ve Almanya ve Türkiye'deki öğretmenlerin görüşleri karşılaştırılacaktır. Bu bölümde yapacağımız karşılaştırmalar yine altı başlık altında toplanacaktır. Bu başlıklar şu şekildedir:

1- Demokrasi Kavramı Üzerine Türkiye'deki Ve Almanya'daki Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması

2- Demokrasi Eğitimi ile ilgili Derslerde İşlenen Konulara yönelik Türkiye ve Almanya'daki öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması

3- Demokrasi eğitimi ile ilgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine yönelik Türk ve alman Öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması

4- Demokrasi Eğitimi İle İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik Ve Materyallere İlişkin Türk ve alman Öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması

5- Demokrasi Eğitimi İle İlgili Konulara yönelik Türk ve Alman öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması

6- Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına ilişkin Türk ve Alman öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması

4.3.1. Demokrasi Kavramı Üzerine Türkiye'deki ve Almanya'daki Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Almanya'daki öğretmenlerin hemen hepsi, demokrasi kavramını "katılım" olarak tanımlamışlardır. Katılım bilinci ve uygulamaları onlar açısından oldukça önem arz etmektedir. Halkın her türlü karara katılımının sağlanması yanında öğrencilerin de okul ve dersler ile ilgili konularda katılımının sağlanması demokrasi olarak algılanmaktadır. Özgür bir anayasa ve temel hakların güvence altında olması demokrasinin vazgeçilmez esasları arasında görülürken, seçimlerin özgür bir ortamda gerçekleşmesi ve tartışmaların yaşanması da önemli görülmüştür. Armağan, (1990), Sosyal bilimler Ansiklopedisi adlı çalışmada bu verileri destekleyen bir görüş bildirmektedir.

Türkiye'deki öğretmenler ise demokrasiyi halkın devlet yönetimine doğrudan ya da dolaylı olarak katılmasını, halkın kendi kendisini yönetmesi olarak tanımlamaktadırlar. Touraine, (2011), "Demokrasi" adlı çalışmada, demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak tanımlamaktadır. Fakat bu kavramın birçok vatandaş ve öğrenci tarafından yeterince bilinmediğini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler demokrasinin bir yönetim biçimi değil, bir yaşama biçimi olduğunu belirtmektedir. Türkiye'deki öğretmenler daha çok kişisel ve toplumsal özgürlüklere değinmektedirler. İnsan hakları, özgürlükler, eşitlik, özgür bir anayasa gibi konular üzerinde fikir beyan etmişlerdir.

Alman öğretmenlerin demokrasi tanımı "katılım" olarak belirtilirken, Türk öğretmenler, demokrasi için birbirinden farklı tanımlar yapmakta, "eşitlik", "özgürlük", "özgür anayasa" ve "halkın yönetime katılımı" üzerinde durmuşlardır.

4.3.2. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde İşlenen Konulara Yönelik Türkiye ve Almanya'daki Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Almanya'daki okullarda, demokratik sistemin oluşumu, demokratik sistem hakkında tarihsel bilgi, demokrasi tarihi, siyaset ve demokrasi teorileri, İnsan hakları, dini özgürlükler, adalet gibi konular işlendiği belirtilmektedir. Politika dikkatli bir şekilde işlenmekte ve bir siyasi bilinç oluşturulmaya çalışılmaktadır. Tezcan, (1985), "Eğitim Sosyolojisi" adlı eserinde, "bütün insanlar vazgeçilmez haklara sahiptirler, halkın temsilciliği de geniş ölçüde sağlanır" demektedir. Katılım konusu ağırlıklı olarak işlenmekte, öğretim materyallerinin seçimi, gezilerin planlanması, bazı ders içeriklerinin ortaklaşa belirlenmesi, öğrencilerin istedikleri kişilerle grup oluşturması, Öğrenci temsilcisinin okuldaki tüm toplantılara katılması ve söz hakkının olması katılıma ne kadar önem verildiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'deki ortaokullarda ise, hukukun üstünlüğü, eşitlik, demokrasi yolunda çekilen sıkıntılar, yasama, yürütme ve yargı, Aile içi demokrasinin olmayışı, kadın erkek eşitliği, demokrasi kavramı, demokrasinin farklı ülkelerdeki uygulamaları, insan hakları belgeleri, Fransız İhtilali, Magna Carta, anayasa, cumhuriyetin ilanı, saltanatın kaldırılması gibi konulardan bahsedilmektedir. Renk, din, dil, ırk, cinsiyet ayrımının yapılmaması, özgürlükler, farklılıklara saygı gösterilmesi, düşüncelerinin farklı olabileceği, insanlara saygı gösterilmesi, toplumsal kurallar ve okul kuralları gibi konulara değinilmektedir. Sınıf başkanlığı ve okul temsilcisi seçimi gibi uygulamalar gerçekleştirilmeye çalışılıyor. Buna karşın öğrencilerin okulda ve derslerde alınan kararlara katılımının sağlanması noktasında önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Büyükkaragöz, (1989), "Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi" adlı çalışmasında, Türk eğitim sisteminin önemli problemlerinden birinin de demokrasiyi siyasi rejim olarak benimsememize rağmen, uygun bir eğitim verebilme konusundaki eksikliğimiz olduğunu belirtmektedir. Öyle ki; kimi sınıflarda sınıf başkanı öğretmenler tarafından seçilmekte buna sebep olarak da öğrencilerin doğru seçimi yapamayacakları ailelerinin de bilinçsiz olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak sekizinci sınıftaki öğrencilerin de demokrasi ile ilgili konuları anlayamadıkları belirtilmektedir. Öğretmenlerin demokrasiyi kendilerinin yaşamadığı, dolayısıyla da öğretemeyecekleri belirtilmiştir.

Demokrasi derslerinde işlenen konulara bakıldığında Almanya'da uygulamalara daha fazla yer verildiği katılımın her alanda arttırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Buna karşın ülkemizde daha çok teorik bilgilerin verildiği, uygulamaların okullarda yeterli alan sağlanmamasından dolayı yeterli derecede gerçekleştirilemediği, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine yeterli zaman ayrılmadığı belirtilmiştir. Yeşil, (2002), İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem adlı eserinde, Öğretmenlere yönelik olarak yürütülen demokrasi eğitimi faaliyetlerinin katılımcılığa dayanmasına dikkat edilmelidir. Kuramsal bilgilerin aktarılmasının önemsenmesi, öğretmenlerin demokrasi eğitimciliğine yeterince katkı sağlamadığını ifade etmektedir.

4.3.3. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerdeki Öğrenme Hedeflerine Yönelik Türk ve Alman Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Bir haksızlık karşısında susmamayı, bir hakkı çiğnendiği zaman hakkını araması, olumsuzluklara karşı demokratik bir tutum sergilemesi, tepki göstermesi, uzaktan bakmaması ve açığözlerle topluma karışması, problemleri görmesi, bu problemleri kavramaya çalışması, birbirleriyle uzlaşmaları, şahsi fikirlerini oluşturmaları, her şeyi sorgusuz sualsiz kabul etmemeleri gibi hedefler öngörülmektedir. Gülmez, (2001), İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, adlı çalışmasında, yaşatarak öğretilen ve yaşanarak öğrenilip benimsenen demokrasinin bir yaşam biçimine dönüşmesi ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

Türkiye'de demokrasi eğitimi uygulamalarla ve öğretmenlerin davranışları ile öğretilmeye çalışılıyor, öğrencilerin hayatlarında yapabilecekleri, uygulayabilecekleri demokrasi örnekleri veriliyor. Demokrasi kavramının tam olarak kavranması amaçlanmaktadır. Düşünce özgürlüğüne önem veriliyor, ancak gelişme çağındaki yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri özgürlükten farklı şeyler anlayabilecekleri varsayımından hareketle dikkatli olunması gerektiği ifade ediliyor. Haklarını aramayı öğrenmeleri hedeflenmektedir. Öğrenci başkalarının düşüncelerine saygılı olmayı, hoşgörülü olmayı, sevgi, barış, özgüven, katılımcılık ve çoğulculuk anlayışını benimsemesi kazandırılmak istenmektedir. Kincal ve Uygun, (2006), “Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri Projesi” uygulamalarının değerlendirilmesi, adlı çalışmasında, okullarımızın demokratikleşmesi ve yeni kuşakların demokratik yaşam biçimine uygun olarak sosyalleşmelerinde önemli rol oynayabileceğini belirtmektedir.

Almanya'da, öğrencilere okullarda siyaset ve ekonomi derslerinde siyasi bilinç güçlendirilmek istenmekte, bireysel haklar ön plana çıkarılmaktadır. Türkiye'de ise

örnekler üzerinden demokrasi anlatılmaya çalışılıyor. Düşünce özgürlüğüne önem verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Genellikle temennilerin çokluğu göze çarpmaktadır.

4.3.4. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Türk ve alman Öğretmenlerin görüşlerinin karşılaştırılması

Almanya'da Öğretmen merkezli bir yaklaşım benimsenmemektedir. Öğretmenler işbirlikli öğrenme, grup çalışmaları sınıfta metin analizi, internet kullanımı, broşürlerin kullanımını öne çıkarmışlardır. Yalnız çalışma, grupla çalışma, ortak çalışma, özgür çalışma, haftalık plan çalışması, açık öğretim, kendi başına bilgi edinme, rol oynama, drama, sunum gibi metotlar bu amaca hizmet etmektedir. Kütüphanelere ulaşım öğrenciler için çok da zor olmamaktadır. Kütüphanelerin öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Öyle ki, bazı dersler kütüphanelerde işlenmektedir. Sınıf meclisi uygulaması haftalık yapılmaktadır.

Türkiye'de, derslerde günlük hayattan örneklere fazlaca yer verilmektedir. Demokrasi eğitimi konuları tartışma ve sohbet şeklinde işlenmektedir. Yeşil, (2002), "İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem" adlı çalışmasında, öğretmenlerin, demokrasi ve demokrasi eğitimi konusunda yeterli düzeyde eğitim almadıklarının anlaşıldığını belirtmektedir. Öğrenciler, öğretmenlerin yönlendirici soruları neticesinde, verilmek istenen kazanımlar aktarılmaktadır. Örnek olay yöntemi, yaparak, yaşayarak öğrenme, beyin fırtınası, dramalar, canlandırma, örnek olay gibi teknikler kullanılmakla beraber tartışmaya da önem verilmektedir.

Almanya'da Öğrenci merkezli yaklaşım uygulamalarla da destek bulmaktadır. Çok çeşitli materyaller ve metotlar kullanılmaktadır. Haftalık sınıf meclisi uygulaması gerçekleştirilmektedir. Dersler demokratik bir ortam içerisinde işlenmekte öğrencilerin katılımının artırılmasına yönelik uygulamalara yer verilmektedir. Yeşil, (2002), "İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem" adlı eserinde, insan hakları ve demokrasi eğitiminin teori ve ders kitapları ile sınırlı kalmaması gerektiği, yaşama aktarılması, bu konuda öğretmen ve eğitimcilere özgürlük tanınması gerektiğini belirtmektedir. Aksi takdirde demokrasi konuları tam olarak benimsenemeyecektir. Buna karşın Türkiye'de de öğrenci merkezli anlayış benimsenmesine rağmen, demokrasi eğitimi derslerin öğretmen merkezli yaklaşımın demokrasi eğitimi derslerinde etkisini sürdürdüğü görülmekte, uygulamalara yeteri kadar yer verilememekte, materyal ve zaman sıkıntısı

yaşanmaktadır. Buna rağmen sınıf başkanları seçimi ve okul meclisi seçimleri yapılmaya çalışılmaktadır.

4.3.5. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konulara Yönelik Türk Ve Alman Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Almanya'da siyaset, tarih ve seçimler ile ilgili konular işlenmektedir. Seçim süreçlerinin işleyişi, çoğu zaman uygulamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Almanya'nın siyasi tarihi ve demokratik yapısı üzerinde önemle durulmaktadır. Bazı okullarda 9 ve 10. sınıflarda siyaset ve ekonomi dersleri işlenmektedir. Bireysel haklar ve özgürlükler vurgulanmaktadır.

Ülkemizin kurulması, anayasa, Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyete dair konular, darbeler işlenmektedir. Demokrasinin bir yaşam biçimi haline dönüştürülebilmesi, toplumun hak ve sorumluluklarının neler olduğu üzerinde durulmakta, temel hak ve özgürlüklere vurgu yapılmaktadır. Sivil toplum örgütleri çevresel sorunlar, şehrin sorunları da üzerinde durulan konulardır.

Almanya'da siyasi tarih ve demokratik yapının yanında bireysel özgürlükler işlenirken, Türkiye'de demokrasi yolundaki aşamalar, güncel olaylar insan hak ve özgürlükleri işlenmektedir. Gülmez, (2001), "İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi" adlı çalışmasında, eğitim ve okul çevresinde insan haklarını öğretmek, bir toplumda demokrasi sorunu ile yüzleşmek, demokrasi ile karşı karşıya gelmek manasına geldiğini belirtmektedir.

4.3.6. Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanmasına İlişkin Türk ve Alman Öğretmenlerin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Almanya'daki okullarda demokrasi eğitimi için oldukça geniş bir alan sağlandığı belirtilmektedir. Bu konuda fikir beyan eden tüm öğretmenlerin ortak fikri, demokrasi eğitimi için yeterince alan olduğudur. Okullarda öğrenci temsilcilikleri sadece mevcut olmaktan başka, okul ile ilgili kararların tümünde etkin bir rol oynar ve tüm okul kurullarda söz hakkına sahiptir. Örneğin okulun görünümü ile ilgili veya okulun kantini ile ilgili bir konuda fikir beyan edebilirler, Çok geniş ve özgür bir alanın okullarda mevcut olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'deki okullarda, demokrasi eğitimi için yeterli alanın olmadığından şikâyet edilmekte, demokrasi dersine de yeterince ilgi gösterilmediği belirtilmektedir. Okullar, demokrasi eğitimi için yetersiz görülmektedir. Özdemir, (2009), “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerine Demokrasi Kültürü Kazandırmada Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin Katkısı” adlı çalışmada, demokrasi eğitiminin, demokratik bir eğitimle gerçekleştirilebileceğini, bu bedenle eğitim ortamının demokratik ilkelere göre yapılandırılması ve öğrencinin demokratik davranışlar geliştirmesine imkân vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Okullarda ve sınıflarda kulüpler için öğrenci seçiminin ne kadar sağlıklı yapıldığı konusunda şüpheler bulunmaktadır. Kimi okullarda, öğrencilere karşı baskıcı ve emredici bir hitap tarzı kullanılmaktadır. “Gürbüz, (2006), İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi” adlı çalışmada, öğrencilere demokrasi bilinci kazandırırken onlara demokratik olarak yaklaşılması gerekir demektir. Öğrenci sayısı çok olduğu için sabahçı öğlenci sistemi uygulanıyor. Sınıf sıkıntısı yaşanabiliyor, Sistemin çok sık değişmesi ve buna ek olarak altyapının da yetersiz oluşu önemli sorunlar arasında gösterilmektedir.

Almanya'da okullarda demokrasi için yeterli alan bulunmaktadır. Genel olarak alman nüfusunun yaşlı olması ve çocuk sayısının Türkiye'ye kıyasla oldukça az olması okulların kaliteli olmasında etkili olmaktadır. Okullar çok geniş alanlar üzerinde kurulmuş, öğrencilerin her türlü ihtiyaçlarına cevap verecek niteliktedir. Buna karşın Türkiye'de de okullardaki ciddi iyileştirmelere ve yeni yapılan okullara rağmen yeterli düzeye ulaştığı pek söylenemez. Okullarda demokrasi eğitimi için yeterli alanın olmadığı belirtilmektedir. Öğrencilerin fazlalığından dolayı, sabahçı-öğlenci sistemi uygulanmasının yanında sık sık değişen eğitim sistemi eğitim ve öğretimin kalitesini etkilemektedir. (Ekler 8)

4.3.7. Sınıf Meclisleri Uygulaması

Almanya'daki ortaokulların bazılarında sınıf meclisleri uygulaması gerçekleştirilmektedir. Sınıf meclisleri haftalık olarak, belirlenen gün ve saatte bir araya gelerek okulun ve sınıfın sorunları yanında, öğrencilerin kendi aralarındaki sorunlarının da ele alındığı ve çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı bir tekniktir. Sınıf meclislerini öğrenciler yönetir. Bir öğrenci rapor yazıcı olarak seçilir. Bir öğrenci zamanın kontrol edilmesi ile görevlendirilir, bir öğrencide kuralların uygulanması ile ilgili gözlemci olarak seçilir. Sınıf meclisinde, herkesin konuşma ve fikrini söyleme hakkı vardır.

Tavsiyeler doğrultusunda sorunlar çözüme kavuşturulur. Burada öğretmenin görevi sadece her şeyin düzenli yapılıp yapılmadığını kontrol etmektir. Aslında bu konuda da öğrenciler görevlendirilmiştir. Sınıf meclisi uygulamaları sayesinde öğrenci sorumluluk bilinci kazanmakta, elde edilen sorumluluk bilinci ileriki hayatlarında da öğrencilere sorumluluk yüklenme olanağı tanımaktadır. (A3)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Demokrasi Kavramı

Alman öğretmenler, demokrasi kavramı konusunda "katılım" kavramını ön plana çıkarmaktadırlar. Bu doğrultuda Almanya'da katılımın arttırılmasına yönelik uygulamalara ağırlık verildiği görülmektedir.

Türk öğretmenler daha çok özgürlükler üzerinde durulmakta, genel olarak demokrasi kavramı ve bilgisi anlatılmaya çalışılmaktadır.

Her iki ülke öğretmenleri tarafından, özgür bir anayasa, temel hakların güvence altına alınması ve özgür seçimler demokrasinin vazgeçilmez esasları olarak kabul edilmiştir.

Demokrasi Eğitimi ile İlgili Dersler

Almanya'daki ortaokullarda, demokrasi eğitimi ile ilgili derslerde, demokratik sistemin oluşumu ve demokratik sistem hakkında tarihsel bilgi, siyaset ve demokrasi teorileri, insan hakları, dini özgürlükler, adalet gibi konular işlenmektedir. Bu konuların yanında katılım bilincinin geliştirilmesine yönelik uygulamalara da yer verildiği görülmüştür. Almanya'daki ortaokulların son iki sınıfında siyaset ve ekonomi adı altında bir ders işlenmektedir. Bu dersin amacı öğrencilerin siyaset ve katılım bilincine sahip olmalarını sağlamaktır.

Türkiye'deki ortaokullarda, demokrasi kavramının öğretilmesi, demokrasi tarihi, insan hakları beyannameleri yoğun bir şekilde teorik bilgiler şeklinde verilmekte, müfredatta yer almasına rağmen katılım bilincine yönelik bazı uygulamalar sembolik kalmaktadır. Okul başkanı seçimlerinin kimi zaman öğretmenler tarafından atanma şeklinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Türkiye'de milli eğitim müfredatında ortaokullarda, siyaset ve ekonomi adlı bir ders bulunmamaktadır.

Demokrasi Eğitimi ile İlgili Derslerde Öğrenme Hedefleri

Almanya'daki ortaokullarda öğrencilere bir haksızlık karşısında susmama, bir hakkı çiğnendiği zaman hak aramayı, olumsuzluklara karşı demokratik bir tutum sergilemeyi, tepki göstermeyi, uzaktan bakmak yerine açık gözlerle topluma karışmayı, problemleri görmeyi, bu problemleri kavramaya çalışmayı, başkalarıyla uzlaşabilmeyi, şahsi fikirler oluşturmayı, her şeyi sorgusuz sualsiz kabul etmemeyi öğrenmek gibi hedefler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Alman eğitim sistemi bireye çok önem vermektedir.

Türkiye'de demokrasi eğitimi, öğretmenlerin davranışları üzerinden uygulamalarla öğretilmeye çalışılmaktadır. Demokrasi kavramının tam olarak kavranması amaçlanmaktadır. Düşünce özgürlüğüne önem verilmesi gerektiğinin belirtilmesine rağmen öğrencilerin buna hazır olmadıkları görülmektedir. Haklarını aramayı öğrenmeleri hedeflenmektedir. Öğrenci başkalarının düşüncelerine saygılı olmayı, hoşgörülü olmayı, sevgi, barış, özgüven, katılımcılık ve çoğulculuk anlayışını benimsemesi kazandırılmak istenen kazanımlardır.

Demokrasi Eğitimi ile İlgili derslerde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Materyaller

Almanya'da öğretmenler, öğrencilerin işbirlikli öğrenmeyi gerçekleştirebilmeleri için imkânlar sunmakta, öğrencilerini grup çalışmaları, sınıfta metin analizi, internet kullanımı, broşürlerin kullanımına yönlendirdikleri görülmüştür, çünkü öğretmen merkezli bir yaklaşım benimsenmemektedir. Yalnız çalışma, grupla çalışma, ortak çalışma, özgür çalışma, haftalık plan çalışması, açık öğretim, kendi başına bilgi edinme, rol oynama, drama, sunum gibi metotlar bu amaca hizmet etmektedir. Bazı dersler ise kütüphanelerde işlenmektedir.

Türkiye'de, derslerde günlük hayattan örneklerle fazlaca yer verilmektedir. Örnek olay yöntemi, yaparak, yaşayarak öğrenme, beyin fırtınası, dramalar, canlandırma, örnek olay gibi teknikler kullanılmakla beraber tartışmaya da önem verilmektedir. Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine gereken önemin verilmemesi, haftalık bir saat ile sınırlandırılması gibi olumsuzluklar da vardır. Bu derslerde SBS hazırlık testleri yapılmakta veya inkılâp tarihi dersleri konuları işlenmektedir.

Demokrasi Eğitimi ile İlgili Konular

Almanya'da siyaset, tarih ve seçimler demokrasi ile ilgili konular arasında kabul edilmektedir. Seçim süreçlerinin işleyişi, kimi zaman uygulamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Almanya'nın siyasi tarihi ve demokratik yapısı üzerinde önemle durulmaktadır. Bazı okullarda 9 ve 10. sınıflarda siyaset ve ekonomi dersleri işlenmekte, ayrıca bireysel haklar ve özgürlükler vurgulanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, anayasa, Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyete dair konular, darbeler demokrasi eğitimi ile ilgili dersler olarak görülmektedir. Demokrasinin bir yaşam biçimi haline dönüştürülebilmesi, toplumun hak ve sorumluluklarının neler olduğu üzerinde durulmakta, temel hak ve özgürlüklere vurgu yapılmaktadır. Sivil toplum örgütleri Çevresel sorunlar, şehrin sorunları da üzerinde durulan konulardandır. Ayrıca Türkiye'de demokrasi yolundaki aşamalar, güncel olaylar ilgili görülmektedir.

Okullarda Demokrasi Eğitimi İçin Yeterli Alanın Sağlanması

Almanya'daki bütün okullarda demokrasi eğitimi için oldukça geniş bir alan bulunmaktadır. Bu konuda fikir beyan eden tüm öğretmenlerin ortak fikri, demokrasi eğitimi için yeterince alan olduğudur. Okullarda, öğrenci temsilcileri okuldaki bütün toplantılara katılırlar ve söz hakları vardır. Almanya'da demokrasi eğitimi için yeterli alanın olması, çocuk sayısının çok fazla olmaması ile de bağlantılıdır. Alman nüfusu genel olarak yaşlı bireylerden oluşmaktadır.

Türkiye'deki ortaokullarda ise, demokrasi eğitimi için yeterli alanın olmadığı belirtilmiştir. Okullar demokrasi eğitimi için yetersiz görülmektedir. Okullarda, öğrencilere karşı baskıcı ve emredici bir hitap tarzı sıklıkla kullanılmaktadır. Bu davranışlar, öğrencilerin kendilerine olan özgüvenini zedelemektedir.

Türkiye'de, öğretmenlerin birden fazla sınıfta, çok fazla derse girmektedirler. Fiziki koşulların yetersizliği, araç ve gereçlerin yeterli düzeyde kullanılmaması gibi olumsuzluklar derslerin teorik olarak anlatılmasına neden olmaktadır. Öğrenci sayısı çok olduğu için sabahçı öğlenci sistemi uygulanıyor. Sınıf sıkıntısı yaşanabiliyor. Sistemin çok sık değişmesi ve buna ek olarak altyapının da yetersiz oluşu önemli bir sorun olduğu görülmektedir.

Almanya'daki okullarda, etkin bir şekilde kullanılan sınıf meclisi uygulaması okulda ve sınıfta meydana gelen olayların değerlendirilmesinde veya problemlerin çözümünde çok olumlu katkılar sağlamaktadır. Bu sistemin Türkiye'de uygulanmamaktadır. Bu uygulama demokrasi bilincinin yerleşmesi için önemlidir.

Son olarak diyebiliriz ki, Almanya'daki öğretmenlerin demokrasi algılarının katılım odaklı olduğu ve bu yönde uygulamalar gerçekleştirdikleri, Türk öğretmenlerin ise henüz net bir demokrasi tanımı oluşturamadıkları anlaşılmıştır. Türkiye'deki demokrasi eğitimi veren öğretmenlerin yeterli düzeyde eğitlemedikleri görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki okullarda demokratik bir ortamdan bahsetmenin ve öğrencilerin katılım bilincinin arttırılmasına yönelik eğitim aldıklarını söylemenin zor olduğu anlaşılmaktadır.

Öneriler

Çalışmamızın sonucunda şu önerilerin faydalı olacağına inanmaktayız.

1. Öğretmenlerin demokrasiyi daha iyi anlamaları sağlanmalı, okulda daha demokratik bir eğitim verebilecek düzeye getirilmelidirler.
2. Bireysel hak ve özgürlüklere daha fazla vurgu yapılmalı, vatandaşlık ve demokrasi derslerinde siyaset ve ekonomi konularına ağırlık verilmeli, siyaset bilinci oluşturulması için çalışmalar yapılmalıdır.
3. İşbirlikli öğrenme, grupla çalışmayı öğrenme ve sorumluluk alabilmeye yönelik uygulamalara ağırlık verilmeli, öğretmen merkezli yaklaşımdan tamamen uzaklaşılmalıdır.
4. Demokrasi eğitimi için gerekli araç ve gereçler temin edilmeli, materyal sıkıntısı giderilmeli, öğretmenler, derslerde sadece teorik bilgi vermemeli, değişik yöntem ve teknikleri de kullanmalıdırlar.
5. Öğrencilerin katılım bilincinin artırılması için seçim vb. uygulamalar dikkatle yapılmalı ve öğrencinin seçimine saygı gösterilmelidir.
6. Okullarda, demokrasi eğitimi için yeterli alan oluşturulmalı, öğrenci temsilcilerinin çalışmaları desteklenmelidir.

Türkiye'de vatandaşlık ve demokrasi derslerine yeterli derecede önem verilmeli, ders saati arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akçalı, C. (2009), *Demokrasi Yolunda*. İstanbul: Ayırıkotu Yayınları.
- Arblaster, A. (1999). *Demokrasi*. Çev. Nilüfer Yılmaz. Ankara: Doruk Yay.
- Armağan, M. (Editör). (1990). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Basın-Yayın.
- Aydın, M. ve Aydın, K. (2011). *Türk İnkılâbı Tarihi*. Ankara: Canteğin Matbaacılık.
- Baumert, J. Fuchs, J. Hopf, D. Köhler, H. Kraiss, B. Krappmann, L. Leschinsky, A. Naumann, J. Roeder P. M. Trommer, L. (1990). *Das Bildungswesen In Der Bundesrepublik Deutschland Ein Überblick Für Eltern, Lehrer und Schüler*. Hamburg: Rowolt Taschenbuch Verlag Gmbh.
- Biçer, B. (2007). *Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi ile öğrencilerde demokrasi kültürü kazanımlarının ortaöğretim öğretmenlerince değerlendirilmesine yönelik bir analiz (Kütahya Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Blainey, G. (2007). *20. Yüzyılın Kısa Tarihi*. İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.
- Burk. K, Speck. A, Hamden, H. Wedeking, (2003). *Kinder Beteiligen - Demokratie Lernen?* Frankfurt Am Main: Grundschulverband.
- Büyükkaragöz, S. (1989). *Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi*. Konya: Türk Demokrasi Vakfı.
- Ceylan, S. U. (2009). *Ortaöğretim Kurumlarında Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Uygulamalarına İlişkin Öğrenci Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Cılga, İ. (2004). Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı;151, 69–73.
- Chomsky, N. (2007). *Demokrasi ve Eğitim*, İstanbul: Bgts Yayınları.
- Christ, A. (2008). *Bildung in Europa, Schul und Bildungssysteme in skandinavischen Landern und in Deutschland*. Bonn.
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*. (3.basım). Ankara: İmge Kitabevi.
- Çızakça, M. (2002). *Demokrasi Arayışında Türkiye*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Demir, N. (2010). Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları. *Ege Akademik Bakış*, 10(2) 2010: 597–611.
- Demirel, Ö. (2009). *Öğretme Sanatı, Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (15. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirtaş, H. (2008). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. *Eğitişim Dergisi*. Sayı: 20
- Demokratische_Erziehung. Wikipedia. Org.de. 08.05.2012 tarihinde alınmıştır.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emir, S. ve Zafer, K. (2004), *Demokrasi eğitimi ve okul meclislerine yönelik öğretmen görüşleri*, 20–21 Mayıs Uluslararası demokrasi eğitimi sempozyumunda sunuldu.
- Erdem, A.R. (2008), *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ruhi Sarpkaya (Editör), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdoğan, G. (2009). *Türkiye'de Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni*, İstanbul: Karakutu Yayınları.
- Ergün. M. (1985). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Malatya.
- Farmington, H. (2010). *Bildung in der Demokratie*. Opladen: Budrich.
- Finley, M. I. (2003). *Antik ve Modern Demokrasi*. Çev.Deniz Türker, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gebhard, S. (2011). *Demokratie als Lebensform*. Hamburg: Kovac.

- Genç, S. Z. (2006). Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Matematik Öğretmenlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 171, 43–54.
- Gözübüyük, M. (2002), *Türkiye’de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının yeri ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: TODAİE Yay.
- Güner, Z. (2006). Atatürk, Cumhuriyet ve Demokrasi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2. 3. 41–51.
- Gürbüz, G. (2006), *İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Huntington, S. P. (2005). *Medeniyetler Çatışması*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (20. basım). Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keleş, G. N. (2007). *Milli eğitim Bakanlığı Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitim programının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kıncal, R. Y, (2009), *Eğitim Bilimine Giriş*. 2.basım. İstanbul: Nobel yayın dağıtım.
- Kıncal, R. Y. ve Uygun, S. (2006), Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 171. 31–42. Ankara.
- Landkarte Türki (PolitischeKarte). [www. weltkarte.com](http://www.weltkarte.com) adresinden 09.07.2012 tarihinde alınmıştır.
- Levent, E. (2006). *AB Sürecinde Belgelerle İnsan Hakları, Eğitim, Demokrasi, Vatandaşlık*. (2. basım) İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.

Maps Of World. [www. mapsofworld. com](http://www.mapsofworld.com) sitesinden 09.07.2012 tarihinde alınmıştır.

Mcneill, H. W. (2008). *Dünya Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2012), *12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular - Cevaplar*. Ankara http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf, 19.06.2012. tarihinde alınmıştır.

Miser. R. (1991). Demokrasi Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 24. 1.

Ortaylı, İ. (2010). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Osterwalder, F. (2011). *Demokratie, Erziehung und Schule*. Stuttgart: UTB.

Özbudun, E. Hale, W. (2010). *Türkiye'de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm, Akp Olayı*. İstanbul: Doğan Kitap.

Özen, Y. Gül, A. Gülaçtı, F. (2007). Demokratik Eğitim Politikası. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9-2.

Özdemir, H. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerine Demokrasi Kültürü Kazandırma Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin Katkısı* (Kütahya İli Örneği), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Özgür Ansiklopedi wikipedia. Alman Eğitim Sistemi. 26.07.2012 tarihinde alınmıştır.

Özpolat, A. (2010). Bir Toplumsal Değişme Paradigması Olarak Demokrasinin Eğitime yansımaları: Demokratik Eğitim. *Milli eğitim*. 185 kış, 365-381.

Petersen, J. Gerd-Bodo. R. (Hrsg). (1996). *Bildung In Deutschland*. Band 1. Auer Verlag GmbH.

Reichenbach, R. (2001). *Demokratisches Selbst Und Dilettantisches Subjekt. Demokratische Bildung und Erziehung In Der Spätmoderne*. Münster: Waxmann.

- Sağır, M. Ö. Karkin, N. (2005). Demokrasinin Güncel Sorunları ve Demokratik Paradoksları. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10. 1–25.
- Sağlam, M. (1999). Avrupa Ülkelerinin Eğitim Sistemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*. Bursa: Asa Kitapevi.
- Sarpkaya, R. (2008). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sarpkaya, R. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Schmidt, C. Rainer, W. (2009). *Demokratische Bildung*. München: Vs Verlag. Deutschland.
- Schumpeter, A. J. (2007). *Kapitalizm Sosyalizm ve Demokrasi*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2009). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. (15. basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, N. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Demokratik Kazanımlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 190.188–203.
- Tanilli, S. (2007). *Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Taşkesen, A. (2011). *Türkiye’de Demokrasi Sancıları*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Tezcan, M, 1985, *Eğitim Sosyolojisi*, (5.basım). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Thorsten B, Gründer, H.U. Schanzlin, K. K. Kleinknecht, M. Pangh, C. Wacker, A. Weingardt, Martin. (Hrsg.). (2003). *Lernende In Der Hauptschule*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren GmbH.
- Touraine, A. 2011, *Demokrasi Nedir?* (5.basım). Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuzcu, G. (2006), *Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci ve Eğitimde Vizyon 2023*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.

Türk Ansiklopedisi. (1966), cilt XIII. Ankara: Milli eğitim Basımevi.

_____. (1966). Cilt XIV. Ankara: Milli eğitim Basımevi.

Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi Kuram ve Teknikler*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Üzen, İ. (1998). *27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ve Demokrasi Eğitimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Yeşil, R. (2004). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5. 1. 35–41.

_____. (2003). Demokratik Eğitim Ortamının İnsan Hakları Temeli. *Gazi üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4. 2. 45–54.

_____. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. Şimşek, H. (2011) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Yurtseven, R. (2003), *Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Wachter, J. D. (2009), *Erziehung zur Demokratie*. Münster: Aschendorff.

Ekler 1: Almanya'daki Öğretmenlerle Yapılan Mülakat Soruları

Die Frage des Interviews

Wie setzen die Lehrer in der Sekundarstufe I in ihrem Unterrichtsfach den Bildungsauftrag "Erziehung zur Demokratie" um?

Die Schule:

Interviewer:

Datum und Uhrzeit:

Einführung

Gestatten Sie, dass ich mich kurz vorstelle: ich arbeite an der Universität Muş Alparslan in der Türkei als Forschungsassistent und schreibe meine Masterarbeit im Fachgebiet Erziehungswissenschaft an der Universität İnönü, Türkei zu dem Thema: "Erziehung zur Demokratie als Unterrichtsfach in der Sekundarstufe I. Ein Vergleich zwischen der Türkei und Deutschland". Ziel meiner Untersuchung ist es herauszufinden, wie Jeweils die Lehrer in Deutschland und in der Türkei die Behandlung dieses Themas im Unterricht beurteilen und welche Einstellung sie zu dem Unterrichtsfach "Erziehung zur Demokratie" in der Sekundarstufe I haben, um anschließend in meiner Arbeit die Lehrereinstellungen in beiden Ländern zu vergleichen.

Alle im Gespräch geäußerten Angaben werden vertraulich und anonym behandelt und sind nur von mir einsehbar.

Die Teilnahme an diesem Interview ist freiwillig

Zur Vereinfachung der Transkribierung würde ich gerne das Interview aufnehmen und bitte hierfür Ihr Einverständnis.

Bevor mir mit dem Interview beginnen, möchten sie noch etwas bemerken oder nachfragen?

Wenn Sie dann auch einverstanden sind, würde ich jetzt mit dem Interview anfangen.

Leitfrage des Interviews

- Was verstehen Sie unter Demokratie?
- Wie erziehen Sie in Ihrem Unterrichtsfach (zum Beispiel) Werte und Normen, Politik, Geschichte usw. zur Demokratie?
- Welche Lernziele sollten Ihrer Meinung nach den Schülerinnen und Schülern in Ihrem Fach vermittelt werden, wenn Sie zur Demokratie erziehen wollen?
- Welche Lehr- und Lernmethoden werden im Unterricht zur Demokratie Erziehung angewandt und welche didaktischen Materialien eingesetzt. Finden Sie dies ausreichend oder haben Sie ggf. weitere Vorschläge.
- Über welche Themen setzen Sie Ihrem “Demokratie Erziehung” um? Welche Themen sind darüber hinaus Ihrer Meinung nach besonders geeignet, um Demokratie-erziehung umzusetzen?
- Bietet die Schule Ihrer Meinung nach genügend Raum für eine “Erziehung zur Demokratie”?

Ekler 2: Türkiye'deki Öğretmenlerle Yapılan Mülakat Soruları

Görüşme Soruları

İzin verirseniz kendimi kısaca tanıtmak istiyorum. Türkiye'de Muş Alparslan Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım. Türkiye'de İnönü üniversitesi eğitim bilimleri dalında "İlköğretim ikinci kademedeki demokrasi eğitimi, Türkiye Almanya karşılaştırması" konulu yüksek lisans tezimi yazıyorum. Araştırmamın amacı Türkiye ve Almanya'daki öğretmenlerin İlköğretim ikinci kademesinde verdikleri demokrasi eğitimi ile ilgili konuları nasıl işlediklerini ve tutumlarının nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bunun sonucunda öğretmenlerin tutumları karşılaştırılacaktır.

Konuşmada yer alan ifadeler güvenli ve anonim bir şekilde muhafaza edilecektir. Sadece benim tarafımdan görülecektir. Bu görüşmeye katılım isteğe bağlıdır. Eğer izniniz olursa bir kayıt cihazı kullanmak istiyorum. Bu şekilde transkrip işlemi kolaylaşacaktır. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz veya eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Eğer sizde kabul ediyorsanız görüşmeye başlamak istiyorum.

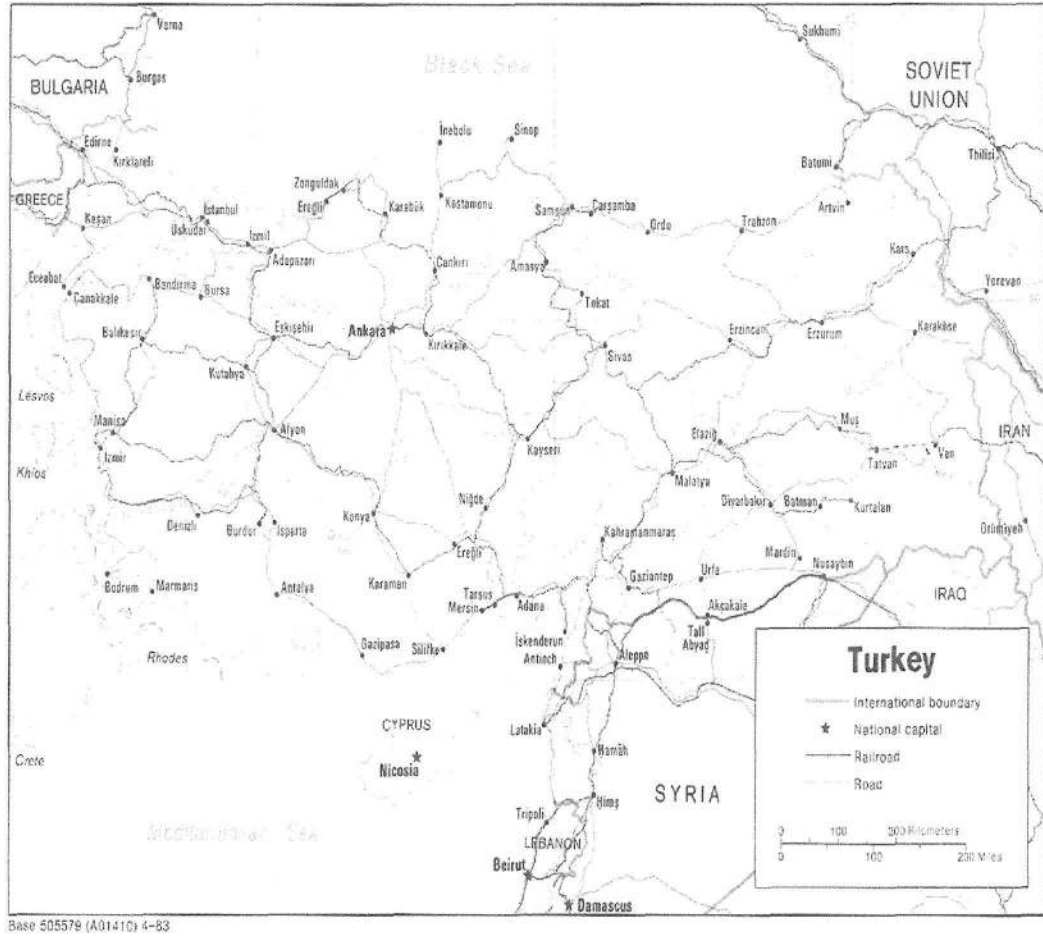
1. Demokrasi denildiği zaman ne anlıyorsunuz?
2. Demokrasiye ilişkin derslerinizde ne öğretiyorsunuz?
3. Öğrencilere demokrasiyi öğretirken, hangi öğrenme hedefleri kazandırılmalıdır?
4. Demokrasi eğitimi için derslerde hangi eğitim ve öğretim metotları kullanmaktasınız. Hangi öğretici materyalleri kullanılmaktasınız? Bunları yeterli buluyor musunuz? Sizin başka önerileriniz var mı?
5. Demokrasi eğitiminizi hangi konular üzerinden işliyorsunuz? Sizce demokrasi eğitimi için başka hangi konular işlenebilir?
6. Sizce okul, demokrasi eğitimi için yeterince alan sağlamakta mıdır?

Ekler 3: Almanya haritası (Osnabrück Şehri)

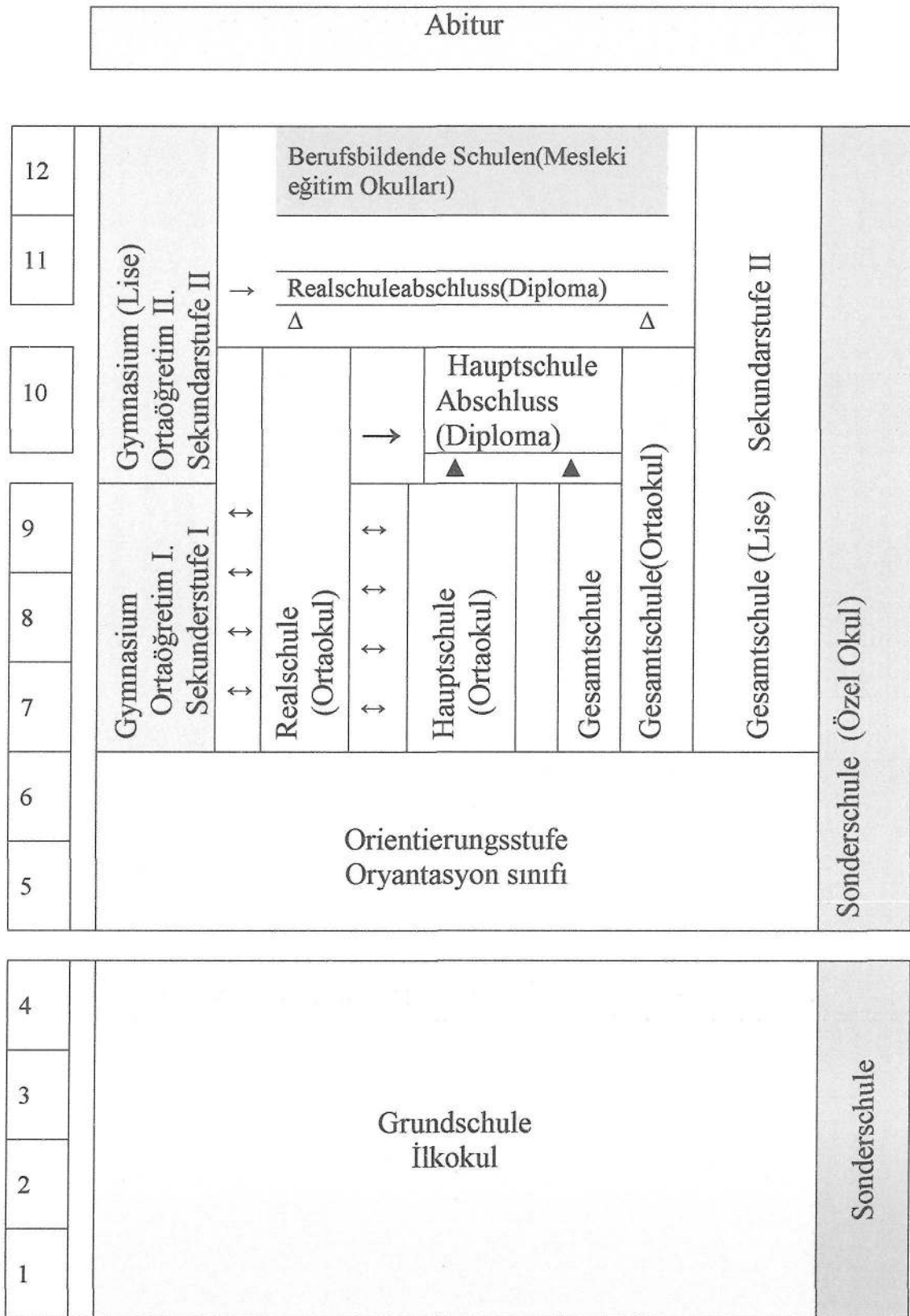

Maps of world

Ekler 4: Türkiye Haritası (Muş Şehri)

Ekler 5: Alman Eğitim Sistemi

Ekler 6: Almanya'daki Öğretmenler Listesi

Almanya'daki Öğretmenler		
Mülakat Kodu	Meslek Hayatı	Görev Yaptıkları Okul
A1	22	Gesamtschule Schinkel
A2	21	Gesamtschule Schinkel
A3	30	Integrierte Gesamtschule
A4	20	KatheKollwitz Schule
A5	31	KatheKollwitz Schule
A6	5	KatheKollwitz Schule
A7	4	KatheKollwitz Schule
A8	10	Integrierte Gesamtschule
A9	18	Integrierte Gesamtschule
A10	10	Gesamtschule Schinkel
A11	32	Gesamtschule Schinkel

Ekler 7: Türkiye'deki Öğretmenler Listesi

Türkiye'deki Öğretmenler		
Mülakat Kodu	Meslek Hayatı	Görev Yaptıkları Okul
T1	10	Cumhuriyet İlköğretim Okulu
T2	8	Yavuz Selim İlköğretim Okulu
T3	1	İlyas Sami İlköğretim Okulu
T4	5	Atatürk İlköğretim Okulu
T5	1	Yavuz Selim İlköğretim Okulu
T6	9	Tevfik Sırrı Gür İlköğretim Okulu
T7	5	Fatih İlköğretim Okulu
T8	10	Mehmet Akif İlköğretim Okulu
T9	5	Eko İnşaat İlköğretim Okulu
T10	1	Eko İnşaat İlköğretim Okulu
T11	1	Eko İnşaat İlköğretim Okulu

Ekler 8: Türk ve Alman Öğretmenlerin görüşlerinin Karşılaştırılması

Konular	Türk öğretmenlerin görüşleri	Alman öğretmenlerin görüşleri
Demokrasi kavramı	Halkın kendisini yönetmesi	Katılım
	Yaşama biçimi, yönetim şekli	İnsan haklarına riayet
	İnsan hakları, hoşgörü, özgürlük, eşitlik	Özgürlükçü anayasa, fikir özgürlüğü
Demokrasi eğitiminde işlenen konular	Hukukun üstünlüğü, eşitlik	Okul yönetimine katılım
	Yasama, yürütme, yargı	İşyeri yönetimine katılım
	Demokrasi nedir?	Seçimlere katılım
	Kadın erkek eşitliği	Seçim uygulaması
	Temel hak ve özgürlükler	Demokrasi tarihi
	Başka derslerin işlenmesi	Sınıf meclisi uygulaması
	Seçimler ve Öğrencilerin seçimlerine karşı güvensizlik	Sınıf ve okul içi kuralların seçimi
	SBS'ye hazırlık testleri	Öğretim materyallerinin seçimi
	Fransız ihtilali, Magna Carta	Güvenli internet kullanımı
Demokrasieğiti mindeöğrenmeh edefleri	Demokrasi kavramını anlama	İnsanlara karşı saygı
	Eleştirel düşünme	Demokrasi anlayışı
	Düşünce özgürlüğünü kavrama	Sorunlara uzaktan bakmamak
	Hoşgörülü olma	Karşılıklı tolerans
	Kavramları öğrenme	Siyaset ve ekonomiyi öğrenmek
	Temel hak ve özgürlüklerini öğrenme	Çoğunluk kararlarına uymak
	Sevgi, barış	Irkçılığı önlemek
	Özgüven kazanma	Sorumluluk üstlenmek
Demokrasieğiti minde yöntem teknik ve materyaller	Günlük hayattan örnekler	İşbirlikli öğrenme
	Örnek olay tekniği	Kitaplar ve iletişim araçları
	Tartışma, dramalar	Tartışma ve metin analizi
	Yaparak yaşayarak öğrenme	İnternet ve kütüphane kullanımı
	Sözlü anlatım	Seçimler ve dramalar
	Seçimler	Öğretmen merkezli yaklaşım
Demokrasi eğitimi konuları	Cumhuriyetin ilanı, fransız ihtilali, ihtilaller	Bireysel, Tarihsel ve siyasal konular
	Güncel konular	Yönetim sistemleri ve seçimler
	Müfredattaki konular	Siyaset ve tarih
	Demokrasi kavramı	Almanya'daki demokratik yapı
	Vatandaşlık hak ve sorumlulukları	İnsan hakları
Okullardademok rasi eğitimi alanı	Yeterli alan olmaması	Yeterli alanın olması
	Kalabalık sınıflar	Projelere katılım
	Materyal eksikliği	Öğrenci temsilcilikleri
	Öğrenci sayısının çokluğu	Okul temsilcilikleri
	Eğitim sisteminin sık sık değişmesi	Siyasete katılım